

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Maja Virant

SPREMEMBE V SVETOVNEM GOSPODARSKEM SISTEMU
PO VSTOPU KITAJSKE V SVETOVNO TRGOVINSKO
ORGANIZACIJO

Diplomsko delo

Ljubljana 2007

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Maja Virant

Mentor: red. prof. dr. Marjan Svetličič

SPREMEMBE V SVETOVNEM GOSPODARSKEM SISTEMU
PO VSTOPU KITAJSKE V SVETOVNO TRGOVINSKO
ORGANIZACIJO

Diplomsko delo

Ljubljana 2007

SPREMEMBE V SVETOVNEM GOSPODARSKEM SISTEMU PO VSTOPU KITAJSKJE V SVETOVNO TRGOVINSKO ORGANIZACIJO

Zdi se, da imamo ljudje v sebi vgrajen strah pred neznanim. Kitajska je v svetu predstavljala veliko neznanko. Država, ki je bila še pred tremi desetletji v gospodarskem smislu nepomembna, si je z učinkovitimi reformami in z vstopom v Svetovno trgovinsko organizacijo odprla vrata v svetovni gospodarski sistem. V njem se je uveljavila ne samo kot še ena država, pač pa kot ena izmed gospodarskih sil sveta. Zato lahko nekako razumemo strah preostalih akterjev svetovnega gospodarskega sistema pred možnimi posledicami kitajskega vzpona in njenega vstopa v svetovni gospodarski sistem. Prilagoditve so bile, so in bodo še nujno potrebne, strah pa, kot se je izkazalo, je povsem odveč. Najbolj črni scenariji so vse manj verjetni. Vstop Kitajske v svetovni gospodarski sistem prinaša koristi za vse, za Kitajsko in za ves svet. Dileme med prilagoditvijo novim razmeram v svetovnem gospodarstvu in togim vztrajanjem pri zastarelih in že zdavnaj preživetih vzorcih in pravilih ni več. Prilagoditev novim razmeram bo ključ do uspeha za vse, za Kitajsko in za svet.

KLJUČNE BESEDE: Kitajska, gospodarski sistem, spremembe, Svetovna trgovinska organizacija.

CHANGES IN WORLD ECONOMIC SYSTEM AFTER CHINA'S ADMISSION TO THE WORLD TRADE ORGANIZATION

It seems that people have a fear of the unknown planted in their minds. Even three decades ago China was irrelevant in the economic sense and represented a big mystery to the rest of the world. With effective reforms and with admission to the World Trade Organization China opened its doors to the world economic system. It has established itself not just as another insignificant country, but also as one of the economic forces of the world. Taking this into consideration, it is therefore obvious that other world economic system players feared the possible consequences of China's rise and its admission to the world economic system. Some adjustments have already been done and some are still to come; nevertheless, the fear turned out to be unnecessary. The worst case scenarios seem less and less credible. China's admission to the world economic system brings benefits for all; for China and the rest of the world. Dilemma between adaptation to new circumstances in the world economic system and rigid persistence to out-of-date patterns and regulations is gone. Adaptation to new circumstances will be the key to success for all; for China and the rest of the world.

KEY WORDS: China, economic system, changes, World Trade Organization.

KAZALO

SEZNAM KRATIC.....	6
1. UVOD.....	7
1.1 OPREDELITEV PROBLEMATIKE.....	7
1.2 CILJI DIPLOMSKEGA DELA.....	8
1.3 HIPOTEZE.....	8
1.4 STRUKTURA IN OBSEG DELA.....	8
1.5 METODE PROUČEVANJA.....	9
1.6 OMEJITVE DIPLOMSKEGA DELA.....	9
2. SVETOVNI GOSPODARSKI SISTEM.....	11
2.1 MEDNARODNE INSTITUCIJE Z VPLIVOM NA SVETOVNI GOSPODARSKI SISTEM.....	11
2.1.1 LOGIKA TEORIJE INSTITUCIJ: INSTITUCIONALIZEM V MEDNARODNIH ODNOSIH.....	13
2.2 CILJI.....	14
2.3 PRAVILA IN VELJAVA POSAMEZNIH DRŽAV.....	14
2.4 NAČELA DELOVANJA.....	16
3. SPREMEMBE V SVETOVNEM GOSPODARSTVU.....	17
3.1 GLOBALIZACIJA.....	17
3.2 IZJEMEN PORAST TUJIH NEPOSREDNIH INVESTICIJ.....	18
3.3 TEHNOLOŠKE SPREMEMBE.....	19
3.4 PORAST MEDNARODNE MENJAVE.....	20
3.5 POVEČEVANJE GLOBALNIH VZORCEV NEENAKOSTI.....	21
4. GOSPODARSKI RAZVOJ KITAJSKE.....	23
4.1 KOLONIZACIJA.....	25
4.2 OBDOBJE REPUBLIKE KITAJSKE, 1911–1949.....	26
4.3 LJUDSKA REPUBLIKA KITAJSKA IN OBDOBJE IZOLACIJE, 1949–1978.....	27
4.4 POLITIKA ODPRTIH VRAT.....	28
4.4.1 KITAJSKO ODPIRANJE SVETU Z VIDIKA RAZVOJNIH TEORIJ.....	31
4.5 VSTOP KITAJSKE V WTO.....	32
4.5.1 VSTOP KITAJSKE V WTO Z VIDIKA TEORIJE MEDNARODNE MENJAVE.....	33
4.5.2 KAJ KITAJSKA PONUJA.....	36
4.5.3 KAJ DOBI.....	38
5. NAPOVEDI O VLOGI KITAJSKE V SVETOVNEM GOSPODARSTVU IN V SVETOVNEM GOSPODARSKEM SISTEMU V PRIHODNOSTI.....	40
6. SPREMEMBE V SVETOVNEM GOSPODARSKEM SISTEMU PO VSTOPU KITAJSKE V WTO.....	47
6.1 SPREMEMBE V GLOBALNEM VLADANJU, VZPON VZHODA.....	47
6.2 NOVA ZAVEZNIŠTVA KOT REZULTAT PRISOTNOSTI KITAJSKE V SVETOVNEM GOSPODARSKEM SISTEMU.....	50

6.3	DELOVANJE INSTITUCIJ SVETOVNEGA GOSPODARSKEGA SISTEMA.....	51
6.3.1	RAZMERJE MOČI ZNOTRAJ INSTITUCIJ SVETOVNEGA GOSPODARSKEGA SISTEMA	54
6.3.2	POSTOPNO POSEGANJE INSTITUCIJ SVETOVNEGA GOSPODARSKEGA SISTEMA V NACIONALNE ZADEVE	57
6.4	VSTOP KITAJSKJE V WTO KOT PRECEDENS	58
6.5	SPREMEMBE V REŠEVANJU SPOROV PO VSTOPU KITAJSKJE V WTO	59
6.6	ANTIDUMPING	61
6.7	VLOGA KITAJSKJE ZA NADALJEVANJE POGAJANJ KROGA DOHA	62
6.8	SPREMEMBE V NEFORMALNIH SKUPINAH DRŽAV.....	64
6.9	IN KITAJSKA?	68
7.	<u>SKLEPNE UGOTOVITVE</u>	<u>70</u>
8.	<u>LITERATURA</u>	<u>74</u>

SEZNAM KRATIC

ASEAN	Association of Southeast Asian Nations (Zveza jugovzhodnih azijskih držav)
BDP	bruto domači proizvod
BRIK	Brazilija, Rusija, Indija, Kitajska
EUR	evro
G6	sedanjih 6 najbolj razvitih držav sveta: ZDA, Velika Britanija, Francija, Nemčija, Italija in Japonska
G8	ZDA, Velika Britanija, Francija, Nemčija, Japonska, Kanada in Rusija
GATT	General Agreement on Tariffs and Trade (Splošni sporazum o carinah in trgovini)
GPB	angleški funt
IBRD	International Bank for Reconstruction and Development (Mednarodna banka za obnovo in razvoj)
IDA	International Development Association (Mednarodno razvojno združenje)
IMF (MDS)	International Monetary Fund (Mednarodni denarni sklad)
JPY	japonski jen
KKP	Kitajska komunistična partija
LRK	Ljudska Republika Kitajska
MFN	Most – Favoured – Nation (klavzula največje ugodnosti)
OECD	Organization for Economic Co-operation and Development (Organizacija za ekonomsko sodelovanje in razvoj)
PPP	pariteta kupne moči
R&D (R&R)	Research and development (Raziskave in razvoj)
TNI	tuje neposredne investicije
UNCTAD	United Nations Conference on Trade and Development (Konferenca Združenih narodov za trgovino in razvoj)
UNDP	United Nations Development Programme (Program Združenih narodov za razvoj)
USD	ameriški dolar
WIR	World Investment report (Svetovno investicijsko poročilo)
WTO (STO)	World Trade Organization (Svetovna trgovinska organizacija)
ZDA	Združene države Amerike

1. UVOD

1.1 *Opredelitev problematike*

“Kitajska je speči velikan. Pusti ga spati, kajti če se zbudi, bo svet onemel.” Kako prav je imel Napoleon Bonaparte že v zgodnjem 19. stoletju. Speči velikan se prebuja. Z izredno, v povprečju kar 9-odstotno letno gospodarsko rastjo opozarja na spremembe v svetovnem gospodarstvu: na tiste, ki smo jim že bili priča, in na tiste, ki posledično Kitajskemu razcvetu še sledijo.

Kitajska je ubrala svojo pot. Po letu 1978, ko je začela z vrsto gospodarskih reform, se je začel njen pohod med gospodarsko najmočnejše države sveta. Vstopnico v svetovni gospodarski sistem si je pridobila z vstopom v Svetovno trgovinsko organizacijo (v nadaljevanju WTO). Postala je središče razprav o učinkih na svetovni gospodarski sistem in izzvala strahove pred neznanim, velikim in pred hitro rastočim. Večina raziskav je pokazala na pozitivne učinke na obeh straneh – na strani Kitajske in na strani preostalega sveta. Raziskave gredo še korak naprej; na spletu so na voljo simulacije, ki z različnimi scenariji napovedujejo sliko sveta čez 10, 20, celo 40 let. Po vseh Kitajska lovi najmočnejše. V največji meri zaradi svoje velikosti in ogromnega trga, pri čemer pa bo njen BDP na prebivalca še dolgo za razvitimi.

Lahko svetovni gospodarski sistem, v katerem se prepletajo države, podjetja, institucije, pravila in medsebojni odnosi, sploh obstaja brez vidnejše vloge giganta, kot je Kitajska? To je vprašanje, ki si ga še pred tremi desetletji ni nihče niti zastavil. In da bi zahodne sile izgubljale svoj vodilni položaj s sicer veliko, a revno in gospodarsko povsem zaostalo državo, kot je Kitajska? Nepredstavljivo! Danes je drugače. Kot da se je svet obrnil na glavo. Kitajska ni le vse pomembnejši akter na prizorišču svetovnega gospodarstva, v katerem prevzema eno vodilnih vlog. Še več. S svojim vstopom v svetovni gospodarski sistem je slednjega spremenila. Si predstavljate – ena sama država spreminja svet? Država, ki je bila pred tremi desetletji povsem nepomembna, Kitajska? Nič več možnost, zgolj realnost. Do nekaterih sprememb prihaja spontano in hitro, druge so dolgotrajnejše. Spet tretje na svoj čas še čakajo. V diplomskem delu bom poskušala analizirati spremembe v svetovnem gospodarskem sistemu po vstopu Kitajske v WTO.

1.2 Cilji diplomskega dela

V diplomskem delu želim vsebinsko predstaviti spremembe v svetovnem gospodarskem sistemu, ki jih je povzročila Kitajska s svojim vstopom v WTO. Večina teoretikov ocenjuje prisotnost Kitajske v svetovnem gospodarskem sistemu kot pozitivno. Pridobivajo vsi, tako Kitajska kot preostali svet. Hkrati želim pokazati, da so te spremembe v svetovnem gospodarskem sistemu, ki smo jim priča v zadnjih dveh desetletjih, tako velike, da korenito spreminjajo svet. Temu se bodo morale prilagoditi vse države, ne glede na to, kako mogočne in velike so.

1.3 Hipoteze

- 1. Države, ki so še pred desetletji veljale za svetovne gospodarske velesile, izgubljajo svojo vodilno vlogo. Zdi pa se, da se svet s tem ne more ali noče soočiti. Vstop Kitajske v svetovni gospodarski sistem spreminja razmerje moči med državami in povzroča oblikovanje novih zavezništov.**
- 2. Vstop Kitajske v svetovni gospodarski sistem spreminja ravnotežje v institucijah svetovnega gospodarskega sistema, ki se prepočasi odzivajo na spremenjeno podobo sveta. Delovanje institucij svetovnega gospodarskega sistema je zastarelo, odgovarja povojnim razmeram gospodarske moči in ne odlikava dejanskega stanja v svetovnem gospodarstvu.**
- 3. Kitajska je s svojim naglim gospodarskim razvojem spremenila svetovni gospodarski sistem.**
- 4. Kitajska v gospodarskem smislu dohiteva, na nekaterih področjih pa celo prehiteva Evropo. Do leta 2050 bo največje gospodarstvo na svetu.**

1.4 Struktura in obseg dela

Diplomsko delo je sestavljeno iz petih osrednjih poglavij. Prvo, osrednje poglavje bo predstavilo svetovni gospodarski sistem, katerega večji del je namenjen institucijam, ki postavljajo okvir delovanja sistema. V drugem poglavju bom obravnavala spremembe v

svetovnem gospodarstvu v zadnjih dveh desetletjih, s čimer skušam prikazati sam proces razvoja svetovnega gospodarstva kot posledico globalizacije. Tretje poglavje je namenjeno razvoju kitajskega gospodarstva skozi zgodovino, vendar bom večjo pozornost namenila dogodkom po letu 1978, ko je Kitajska začela z gospodarskimi reformami. Posebno žarišče bo namenjeno vstopu v WTO, kaj Kitajska ponuja preostalemu svetu in kaj z vstopom dobi. V četrtem poglavju bom na podlagi številnih raziskav poskušala opredeliti sedanjo in prihodnjo vlogo Kitajske v svetovnem gospodarstvu. Peto poglavje bo vsebovalo različna področja svetovnega gospodarskega sistema, na katerih je prišlo do sprememb zaradi vstopa Kitajske v WTO. V sklepnem poglavju bom predstavila zaključke in ovrednotila hipoteze.

1.5 Metode proučevanja

Analitično orodje pri preučevanju sprememb v svetovnem gospodarskem sistemu bo temeljilo na naslednjih metodah:

- *zgodovinsko-razvojna metoda* bo služila za prikaz gospodarskega razvoja Kitajske vse od prvih naseljevanj ozemlja pa do danes;
- *primerjalno metodo* bom uporabila pri analizi teorij, ki jih bom predstavila v diplomskem delu;
- *vsebinsko in opisno metodo* bom uporabila za analizo svetovnega gospodarskega sistema in za analizo sedanje in prihodnje vloge Kitajske v svetovnem gospodarstvu;
- *kritično-primerjalno metodo* bom uporabila za analizo sprememb v svetovnem gospodarskem sistemu po vstopu Kitajske v WTO.

1.6 Omejitve diplomskega dela

Pričujoče delo ima določene omejitve. Prva je, da se del o sedanji in prihodnji vlogi Kitajske v svetovnem gospodarstvu v veliki meri osredotoča zgolj na napovedi, katerih zaključki so mnogokrat le predvidevanja sprememb, nikakor pa ne gotova dejstva. Zato puščam vprašanje o vlogi Kitajske v svetovnem sistemu odprto. Druga omejitev izhaja iz dejstva, da je spremembe v svetovnem gospodarskem sistemu težko neposredno povezovati s Kitajsko. Večina dostopnih virov je zaradi narave diplomskega dela in sorazmerno kratke časovne odmaknjenosti na voljo zgolj v elektronski obliki. V večjem delu bom le poskušala

povezovati stanje pred in po Kitajskem vstopu v WTO in se ob tem usmeriti na morebitne korelacije.

V zaključku bom poskušala ovrednotiti zastavljene hipoteze, čeprav si ne delam utvar, da mi je v to diplomsko delo uspelo zajeti prav vse spremembe, ki jih je Kitajska povzročila s svojim vstopom v svetovni gospodarski sistem. S časom se bodo pojavljale še nove. Analizo teh prepuščam drugim.

2. SVETOVNI GOSPODARSKI SISTEM

V Slovarju slovenskega knjižnega jezika je sistem opredeljen kot “*celota družbenih enot, sestavin in odnosov, ki temelji na med seboj povezanih načelih, pravilih in ureja družbeno dogajanje, (družbena) ureditev*”. Če poskušamo definicijo aplicirati na svetovni gospodarski sistem, ji moramo najprej dodati gospodarski parameter. Družbene enote zamenjamo z gospodarskimi akterji. Drugi parameter je svet, ki območje definicije omeji na svetovno raven. Torej bi definicija svetovnega gospodarskega sistema vključevala subjekte gospodarstva na svetovni ravni, torej države, vladne in nevladne organizacije, neformalne skupine, zasebni sektor in civilno družbo ter odnose posvetovanja in usklajevanja med njimi, ki temeljijo na načelih in pravilih, ki urejajo svetovno gospodarstvo.

2.1 Mednarodne institucije z vplivom na svetovni gospodarski sistem

Najpomembnejši akterji, države, poleg teh pa še vsi akterji, ki delujejo preko državnih meja, so vpeti v zapleten sistem poslovanja na svetovni ravni. Niti predstavljati si ne moremo, da bi bil ta velik kompleks odnosov, ki se med seboj neločljivo prepletajo, brez pravil. Svetovno gospodarstvo potrebuje vodenje, nadzor, ureditev. V nasprotnem primeru bi se države znašle v kaosu samovoljnega ravnanja in diskriminiranja. V ta namen so se po koncu druge svetovne vojne začele oblikovati institucije svetovnega gospodarskega sistema. Na konferenci v Bretton Woodsu leta 1944 sta bila ustanovljena Mednarodni denarni sklad in Svetovna banka, leta 1995 pa je bila po preoblikovanju Splošnega sporazuma o carinah in trgovini ustanovljena še Svetovna trgovinska organizacija. Svetovni gospodarski sistem so države in institucije, ki uravnavajo delovanje teh držav na gospodarskem področju. Gre za pravila, načela in postopke delovanja, ki vnašajo red in transparentnost.

Svetovna trgovinska organizacija (angl. *World Trade Organization, WTO*), ki v svetovnem gospodarskem sistemu pokriva trgovinski del, postavlja pravila globalnega trgovinskega sistema. Kot razmeroma nov akter v mednarodni politični areni je bila ustanovljena šele leta 1995 kot naslednica Splošnega sporazuma o carinah in trgovini (angl. *General Agreement on Tariffs and Trade, GATT*). Njena legitimnost temelji na sporazumih, ki so rezultat številnih pogajanj med državami članicami in predstavljajo pravila WTO. Na podlagi teh sporazumov

države članice sodelujejo v nediskriminatornem trgovinskem sistemu; so nosilke pravic in dolžnosti.

Mednarodni denarni sklad (angl. *International Monetary Fund, IMF*) je najpomembnejša finančna institucija svetovnega gospodarskega sistema. Ustanovljen je bil kot del brettonwoodskega denarnega sistema leta 1944 z nalogo, da kontrolira stabilnost deviznih tečajev valut držav članic in da tem državam zagotavlja sredstva, potrebna za financiranje plačilnobilančnih primanjkljajev (Mrak 2002: 417).

Skupina Svetovne banke je skupina mednarodnih finančnih institucij, katerih namen je zagotavljanje sredstev za financiranje gospodarskega razvoja. Sestavlja jo pet samostojnih mednarodnih razvojnih institucij:¹

- Mednarodna banka za obnovo in razvoj (angl. *International Bank for Reconstruction and Development, IBRD*),
- Mednarodno razvojno združenje (angl. *International Development Association, IDA*),
- Mednarodna finančna korporacija (angl. *International Financial Corporation, IFC*),
- Mednarodna agencija za zavarovanje investicij (angl. *Multilateral Investment Guarantee Agency, MIGA*) in
- Mednarodni center za razreševanje investicijskih sporov (angl. *International Center for the Settlement of Investment Disputes, ICSID*).

IBRD odobrava kredite po komercialnih pogojih, ki so ugodnejši od drugih bank, njeno poslovanje temelji na konceptu investicijske banke. IDA zagotavlja finančno pomoč oziroma koncesijske kredite najrevnejšim državam. Deluje kot sklad.

Članstvo v institucijah svetovnega gospodarskega sistema se približuje globalnemu. WTO ima 150, IMF 185 in IBRD ter IDA znotraj Svetovne banke 185 oziroma 166 držav članic. O pravem svetovnem gospodarskem sistemu bi najbrž lahko govorili šele ob povsem univerzalnem članstvu, kar je zaenkrat le utopična misel. Je pa smiselno privabiti čim več držav v ta svetovni sistem in tako za čim večji del sveta poenotiti pravila delovanja. Glede na

¹ V skladu s tematiko diplomskega dela se bom osredotočila le na dve instituciji znotraj Skupine Svetovne Banke, IBRD in IDA. Obe skupaj oblikujeta pojem Svetovna banka, ki je relevantnejši za oris svetovnega gospodarskega sistema. Vsaka od obeh institucij igra svojo, a podporno vlogo v prizadevanju za zmanjševanje revščine in izboljšanje življenjskega standarda.

to, da so v sistem vključene skoraj vse države, med temi pa tudi vse trenutne gospodarske sile, lahko praktično govorimo o svetovnem sistemu.

2.1.1 Logika teorije institucij: institucionalizem v mednarodnih odnosih

Po koncu druge svetovne vojne se je pričel pravi razcvet institucij. North (v Lah 2002) definira institucije takole: *“Institucije so družbeno ustvarjene omejitve, ki strukturirajo interakcije med ljudmi. Omejitve so lahko formalne narave (pravila, zakoni, ustava) ali pa neformalne (norme vedenja, dogovori pa tudi pravila obnašanja, ki si jih posamezniki sami določijo), kar vključuje tudi načine uveljavljanja le-teh. Tako opredeljene institucije določajo prisilno strukturo za družbo in tudi za gospodarstvo.”* Ideja, ki stoji za institucionalizmom, je, da v praksi mednarodni sistem ni anarhičen, temveč ima implicitno in eksplicitno strukturo, ki določa vedenje držav znotraj tega sistema (Wikipedia 2006f). Obravnava procese, s katerimi se kot avtoritativne smernice družbenega vedenja oblikujejo strukture, vključno s shemami, pravili, normami in običaji (Scott 2004: 2). Institucije vplivajo na obnašanje Kitajske in njenih partneric skozi zmanjševanje nesporazumov in goljufanja med udeleženci, s pomočjo pospeševanja in spodbujanja sodelovanja na različnih interesnih področjih ter na podlagi oblikovanja vzorcev obnašanja, ki zmanjšajo kompleksnost vsakdanjega življenja (Pernat 2006). Po tej teoriji Kitajska stopa v institucije svetovnega gospodarskega sistema, da vnaša red in predvidljivost v sodelovanje z drugimi državami na gospodarskem področju. Obnašanje Kitajske institucionalizem pojasnjuje s teorijo igre (angl. *game theory*),² po kateri se v institucije vključuje z namenom, da doseže svoje cilje ali rešuje spore.

Cilj vstopanja v institucije je tako optimalno krmarjenje med stroški in koristmi. Kitajska z vstopom v svetovni gospodarski sistem lažje dosega cilje, saj ima v sistemu norm in pravil, ki veljajo, povsem enak položaj kot preostale države. Gre za njeno racionalno izbiro, da si olajša delovanje v svetovnem gospodarstvu, kjer bi alternativa predstavljala le še izolacionizem. Ta pa se je izkazal kot neuspešna strategija gospodarskega razvoja.

² Teorija igre proučuje izbire optimalnega vedenja držav, ko stroški in koristi niso nespremenljivi, temveč so odvisni od izbir drugih posameznikov (Wikipedia 2006f).

2.2 Cilji

Skupni cilj svetovnega gospodarskega sistema je nekakšen skupek ciljev treh omenjenih institucij. Glavni cilj WTO je zagotavljanje nemotene, predvidljive in svobodne trgovine, kar je osnova za gospodarsko rast, posledično pa tudi povečanje blaginje (WTO 2006a). Cilj IMF je zagotavljanje finančne stabilnosti držav članic. Cilj Svetovne banke je spodbujanje mednarodnega investiranja in s tem pospeševanje razvoja. Skupen cilj svetovnega gospodarskega sistema bi lahko opredelili kot nemoteno, predvidljivo in svobodno trgovino, finančno stabilnost in mednarodno investiranje, ki prinaša stabilen razvoj svetovnega gospodarstva z večjo blaginjo za vse države in postopno približevanje manj razvitih držav razvitim.

2.3 Pravila in veljava posameznih držav

Pravila znotraj svetovnega gospodarskega sistema so politično, ne pa tudi pravno zavezujoča. Naddržavna oblast ne obstaja, zato breme spoštovanja pravil igre leži na državah samih. Seveda že sama politična odgovornost in posledično sankcioniranje prinaša težo posamezni instituciji, čeprav je vsakršna odločitev pravno nezavezujoča. Vsaka od treh institucij postavlja svoja pravila igre, ki jih morajo države običajno sprejeti že ob samem vstopu v posamezno institucijo svetovnega gospodarskega sistema. Pomen, ki ga ima država v sistemu, pa se razlikuje od institucije do institucije.

WTO nadzira okoli 60 sporazumov, ki imajo status mednarodnih pravnih besedil. Države jih morajo podpisati in ratificirati, če želijo pristopiti v WTO. Še pred tem pa se morajo vse bodoče članice vzporedno pogajati na dveh ravneh. Prvi sklop pogajanj poteka na multilateralni ravni med kandidatko in članicami o pogojih, pod katerimi bo država sprejela pravila WTO. Druga pogajanja potekajo na bilateralni ravni in so namenjena doseganju ravnotežja med pravicami in obveznostmi držav, ki so že članice WTO, in držav, ki to še želijo postati. Vsaki državi je znotraj WTO zagotovljeno pošteno in dosledno ravnanje z njenim izvozom na trgih drugih držav. In vsaka država mora zagotoviti enako za uvoz na svojem trgu. V WTO se odločitve sprejemajo s konsenzom, s čimer se doseže popolna podpora sporazumom, po drugi strani pa je sam postopek sprejemanja lahko zelo dolgotrajen. V praksi potekajo pogajanja večinoma neformalno med skupinami držav, t.i. *pogajanja v zeleni sobi* (angl. *Green Room negotiations*) ali *mini zasedanja na ministrski ravni* (angl.

Mini-Ministerials), če potekajo v drugih državah. Ta način pa močno kritizirajo predvsem gospodarsko manj razvite države, ki so s tem praktično izključene iz procesa odločanja.

Pravila IMF so zapisana v Členih sporazuma IMF (angl. *Articles of Agreement of International Monetary Fund*), h katerim se države članice zavežejo že s pristopom v organizacijo. Odločanje temelji na kvotah, ki izražajo ekonomsko moč države. Te se izračunajo po posebnem obrazcu, ki vključuje ekonomsko-finančne kazalce o državi, kot so višina bruto domačega proizvoda (v nadaljevanju BDP), višina deviznih rezerv in podatki o tekočem računu plačilne bilance (Mrak 2002: 420). Kvota posamezne države članice določa njeno glasovalno moč. Glasovalna pravica v IMF v sebi združuje dve načeli, načelo enakosti držav in načelo gospodarske moči. Prvo načelo podeljuje vsaki državi 250 glasov, ki se imenujejo bazični glasovi. Na osnovi načela gospodarske moči pa dobi vsaka država za vsakih 100.000 SDR svoje kvote še en dodaten glas (Mrak 2002: 421).³ Največjo glasovalno moč imajo ZDA s 16,82 %, sledijo pa jim Japonska s 6,04 %, Nemčija s 5,90 %, Francija s 4,87 % in Velika Britanija s 4,87 % (IMF 2007). Kvota pa določa tudi količino potencialnih sredstev, ki si jih na podlagi tega država izposodi od IMF. Revizija višine kvot poteka vsakih pet let, prihodnja bo na vrsti leta 2008. Številne kritike se usmerjajo prav na račun glasovalnih pravic, saj se te spreminjajo precej počasneje, kot se spreminja ekonomska moč držav v svetu. Trenutna ureditev, ki se praktično ne razlikuje od povojnega obdobja, ko je bil IMF ustanovljen, je pisana na kožo zahodnim državam, ki počasi izgubljajo bitko s hitro razvijajočimi se gospodarstvi.⁴

Članstvo države v Svetovni banki se pogojuje z njenim predhodnim članstvom v IMF. Torej mora država *de facto* najprej sprejeti pravila IMF, da bi lahko sprejela pravila Svetovne banke in postala njena članica. Svetova banka deluje kot korporacija, v kateri je 184 držav članic delničarjev (The World Bank Group 2006e). Tako kot v IMF je tudi v Svetovni banki glasovalna moč posamezne države določena z njeno gospodarsko močjo. Določen delež volilne pravice je enak za vse države, dodatni glasovi pa so odvisni od finančnih prispevkov, ki jih države namenjajo Svetovni banki. Razmerje moči je zelo podobno tistemu v IMF, tako imajo ZDA največji delež glasov (16,41 %), sledijo ji Japonska (7,87 %), Nemčija (4,49 %),

³ SDR je košarica valut, v kateri je USD udeležen s 44 %, EUR s 34 %, sledita pa JPY in GBP s po 11-odstotnim deležem v košarici valut (IMF 2006a).

⁴ Trenutno so to gospodarstva držav BRIK.

Velika Britanija (4,31 %) in Francija (4,30 %) (The World Bank Group 2006h). Tako kot v IMF tudi Svetovno banko takorekoč vodijo zahodne sile.

2.4 Načela delovanja

Načela delovanja so v primeru WTO bolj splošne narave in veljajo za vse države; gre za nekakšne napotke, kako morajo države ravnati v svetovnem gospodarskem sistemu, ko trgujejo na mednarodnem trgu in tako trčijo ob interese drugih držav.⁵ Drugače je v primeru IMF in Svetovne banke. IMF v načelih obravnava načine, katerih se poslužuje v primeru pomoči državam članicam, ki se znajdejo v plačilnobilančni krizi.⁶ Svetovna banka v načelih delovanja daje napotke manj razvitim državam, kako ravnati, da bi dosegle večjo gospodarsko rast in da bi posledično zmanjšale revščino. Članstvo je resda blizu univerzalnemu, vendar bi lahko le v primeru WTO govorila o pravem svetovnem gospodarskem sistemu, saj se preostali instituciji ukvarjata le z državami, ki se soočajo z različnimi težavami, pri čemer izpuščata večji del držav, predvsem tistih, ki predstavljajo največji delež svetovnega gospodarskega sistema. Slednje v primeru IMF in Svetovne banke predstavljajo le vir finančnih sredstev obeh institucij.

Z vse večjim gospodarskim povezovanjem sorazmerno raste tudi svetovni gospodarski sistem. Narašča število akterjev in narašča intenziteta odnosov med njimi. To je povsem logičen proces v razvoju. Tri institucije so najbrž povsem dovolj za učinkovito uravnavanje svetovnega gospodarstva. Res pa je tudi, da se morajo WTO, IMF in Svetovna banka prilagajati spreminjajočim se razmeram na trgu. Članstvo teži k univerzalnemu, kar je dobra osnova za stabilnost svetovnega gospodarskega sistema, hkrati pa tudi za gospodarski razvoj vseh držav, ki so vanj vključene. Konec koncev si vse tri institucije prizadevajo za skupni cilj: skupno dobro vseh držav, gospodarski razvoj vseh in večja blaginja za vse.

⁵ Glavna načela WTO so (a) nediskriminacija, (b) odpiranje trga, (c) transparentnost in predvidljivost, (d) neovirana trgovina in (e) preferenčno obravnavanje držav v razvoju. V okviru načela nediskriminacije obstajata dve načeli, ki so jih države članice dolžne spoštovati. Prvo je načelo klavzule največje ugodnosti (angl. *most – favoured – nation, MFN*), ki od držav članic zahteva enako obravnavanje za vse trgovinske partnerice. Drugo je načelo nacionalnega ravnanja (angl. *national treatment*), ki državam članicam narekuje nediskriminatorno obravnavo domačih in tujih proizvodov, storitev in državljanov na domačih trgih. To v praksi pomeni, da mora država članica na globalni ravni zagotavljati enake pogoje za svoje trgovinske partnerice, hkrati pa jih še v okviru lastne države izenačiti z lastno proizvodnjo in s storitvami. Gre za povsem enake pogoje trgovanja na nacionalni in na globalni ravni.

⁶ IMF deluje na treh načelih: (a) nadzor tečajih politik držav članic, (b) finančna pomoč in (c) tehnična pomoč (IMF 2006d).

3. SPREMEMBE V SVETOVNEM GOSPODARSTVU

Eno večjih prelomnic prejšnjega stoletja, morda kar tisočletja, je zaznamoval razpad Sovjetske zveze leta 1991 in s tem posledično konec hladne vojne. Konec bipolarne delitve sveta, ki jo je narekovala hladna vojna, je s seboj prinesel nepredstavljive spremembe za svetovno gospodarstvo. Zdi se, kot da šele po tej prelomnici lahko zares govorimo o gospodarstvu na svetovni ravni.

3.1 Globalizacija

Svet postaja vse bolj povezana celota. Kar se zgodi na drugem koncu sveta, ima dandanes nadvse velik vpliv tudi na nas. Pojem globalizacija ni enoznačen. V svojem bistvu vsebuje številne razsežnosti: politike, komunikacijske tehnologije, gospodarstva, ekologije in civilne družbe. Obstaja veliko število pristopov in teorij, ki poskušajo koncept globalizacije tako ali drugače opredeliti, največkrat pa jim je skupno le priznavanje samega procesa. Za opis sprememb v svetovnem gospodarstvu je relevantna gospodarska razsežnost globalizacije, za katero Svetličič (2004: 22) navaja dve bistveni sestavini, in sicer soodvisnost in mobilnost dejavnikov in blaga kot posledica ekonomske svobode. Liberalizacija mednarodne trgovine je, skupaj z odpravljenimi finančnimi ovirami, povečano mobilnostjo kapitala ter deregulacijo finančnih trgov, omogočila globalizacijo v gospodarstvu. Svoj delež h globalizaciji so prispevali tudi svetovno informacijsko in komunikacijsko omrežje in razvoj prometa, ki so olajšali in pospešili mednarodne transakcije. Gre torej za sočasnost razvojnih procesov, ki so pripeljali do svetovnega gospodarstva. S seboj prinaša pozitivne in negativne posledice.

Med pozitivne lahko uvrstimo večjo delitev dela, mednarodni pretok kapitala ter večjo konkurenco, kar posledično vodi do večje produktivnosti in boljšega vsesplošnega življenjskega standarda. Potrošniki pa, zahvaljujoč dostopu do tujih izdelkov in storitev, posegajo po kvalitetnejših proizvodih po nižjih cenah. Beležimo izjemen porast mednarodne menjave, tujih neposrednih investicij ter mednarodne proizvodnje.

Nasprotniki globalizacije so, nasprotno, zaskrbljeni predvsem zaradi vsesplošnega zniževanja delovnih in okoljskih standardov, t.i. *race to the bottom* (Tonelson 2000). Države pogosto privabljajo tuje investitorje, ki ustvarjajo delovna mesta in prinašajo dohodke od davkov.

Pogosto pa te države tekmujejo z drugimi državami, ki imajo nižje okoljske in delovne standarde. Nasprotniki zato izražajo predvsem zaskrbljenost, da bo želja po nižjih trgovinskih ovirah na račun okolja in ljudi znižala ali celo odstranila pravila in standarde. Gotovo je nekaj: proces se je začel in se nezadržno širi. Pravzaprav obstajata le dve poti: upiranje, vztrajanje pri samozadostnosti in izključevanje ali prilagajanje na to multiokolje – kulturno, gospodarsko, politično. In preživeti.

3.2 Izjemen porast tujih neposrednih investicij

Tuje neposredne investicije (v nadaljevanju TNI) so po koncu druge svetovne vojne postale pravi globalni fenomen. Po podatkih Svetovnega investicijskega poročila 2006 (angl. *World Investment Report 2006, WIR*) je priliv tujih neposrednih investicij v letu 2005 v primerjavi s prejšnjim letom narasel kar za 29 % in dosegel 916 milijard dolarjev.⁷ Ta porast TNI odslikava več čezmejnih združitvev in pridobitev,⁸ še posebej med razvitimi državami. Od porasta TNI so največ pridobile storitve, še posebej finančne, telekomunikacijske in nepremičninske.

V TNI prevladujejo multinacionalne korporacije, torej podjetja, ki imajo v lasti proizvodne obrate v različnih državah. Glavni razlog za njihov nastanek lahko zasledimo v komparativnih prednostih globalne mreže proizvodnje in distribucije (Salvatore 1998: 410). Podružnice po vsem svetu se vertikalno in horizontalno povezujejo in si na ta način zagotovijo oskrbo s surovinami ter izkoriščajo monopolno moč. Razpršenost podružnic hkrati omogoča tudi ekonomije obsega v proizvodnji, financiranju, raziskavah in razvoju. Po podatkih Konference Združenih narodov za trgovino in razvoj (angl. *United Nations Conference on Trade and Development, UNCTAD*) obstaja že 77.000 multinacionalnih korporacij z več kot 770.000 tujih podružnic po vsem svetu. V lanskem letu so te tuje podružnice generirale ocenjeno 4,5 trilijonov USD v dodani vrednosti, zaposlovale okoli 62 milijonov delavcev ter izvažale blago in storitve v vrednosti več kot 54 trilijonov USD (World Investment Report 2006). Po podatkih Instituta za politične vede (angl. *Institute for Policy Studies, IPC*) je med 100 največjimi gospodarstvi na svetu kar 51 korporacij in samo 49 od teh so države.⁹ In 200

⁷ World Investment Report je letno poročilo, ki ga izdaja UNCTAD za Združene narode. Dostopno na http://www.unctad.org/en/docs/wir2006_en.pdf (16.oktober2006).

⁸ Za združitve in pridobitve se uporablja ustaljena kratica M&A, angl. *merges and acquisitions*.

⁹ IPC je leta 2000 izdal poročilo z naslovom Top 200: The Rise of Corporate Global Power, ki analizira ekonomsko in politično moč 200 svetovnih korporacij.

največjih korporacij, ki zajemajo več kot četrtno svetovnega gospodarstva, zaposluje manj kot en odstotek delovne sile. Prodaja 200 največjih korporacij raste hitreje kot celotno svetovno gospodarstvo. Prodaja 200 največjih korporacij je osemnajstkrat večja od letnega prihodka 1,2 milijarde ljudi (24 % celotne populacije), ki živijo v hudem pomanjkanju.

Večina na novo sprejetih ukrepov, kot so poenostavljeni procesi, večja ponudba, znižanje davkov in večja odprtost tujim investitorjem, je še olajšala nastajanje TNI. Nekateri procesi pa se odvijajo tudi v nasprotno smer. Države Evropske unije in ZDA so izrazile zaskrbljenost nad predlaganimi tujimi pridobitvami. V ta namen so bili sprejeti ukrepi za zaščito gospodarstva pred tujo konkurenco ali za povečanje državnega vpliva v določenih industrijskih obratih.¹⁰

Po podatkih poročila narašča tudi število mednarodnih sporazumov, ki so relevantni za TNI. Do konca leta 2005 je bilo sprejetih 2.495 bilateralnih investicijskih pogodb, 2.758 pogodb o dvojnem obdavčenju ter še dodatnih 232 drugih mednarodnih sporazumov, ki so vsebovali investicijske določbe.

3.3 Tehnološke spremembe

Pri analizi sprememb v svetovnem gospodarstvu se ne moremo izogniti znanstveno-tehnološki revoluciji. Ta je s seboj prinesla povsem drugačen način proizvodnje, razmišljanja, celo življenja. Nove komunikacijske in transportne tehnologije omogočajo pretok kapitala, dobrin in informacij veliko lažje in hitreje.

Da bi lahko uspešno konkurirali na svetovnem trgu, namenjajo države in tudi sama podjetja vedno več sredstev R&D.¹¹ Znanstveno raziskovanje je postalo temelj razvoja (Vrišer 2001). Celotna proizvodnja je dobila novo podobo. Uveljavljati se je začela fleksibilna proizvodnja, ki temelji na spremenljivi in prilagodljivi proizvodnji, ki upošteva zahteve kupcev. Za ta način proizvodnje se uporablja izraz sinergična ekonomija (angl. *economies of scope*), ki zamenjuje masovno proizvodnjo in množično potrošnjo ekonomije obsega (angl. *economies of scale*), ki je veljala za ključ do uspeha prejšnjega stoletja. Za uspeh je potrebno upoštevati

¹⁰ Nafta in infrastruktura sta dve strateški področji, za kateri so bili uvedeni posebni zaščitni ukrepi.

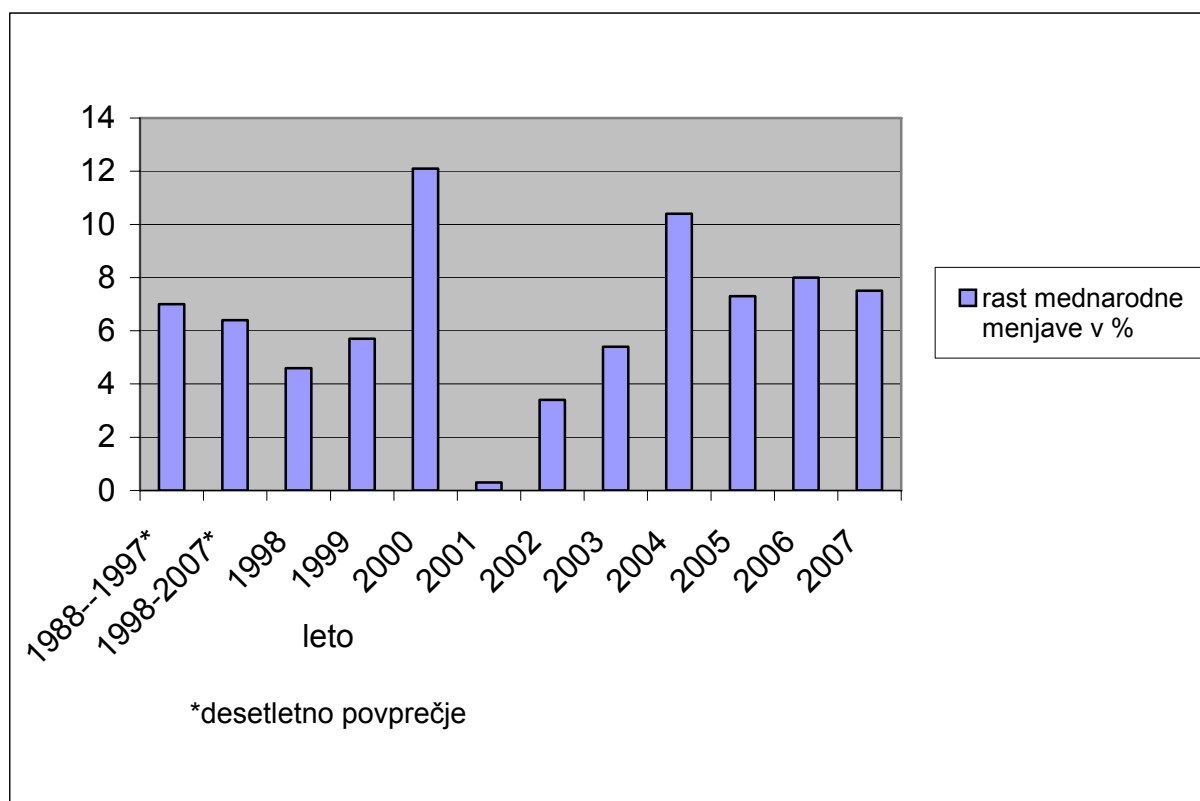
¹¹ R&D je ustaljena kratica, ki se uporablja za raziskave in razvoj (angl. *research & development*).

celoten proizvodni proces, tehnologijo, organizacijo, stroške in človeški dejavnik (povzeto po Svetličič, 1996: 46).¹²

3.4 Porast mednarodne menjave

S pojmom mednarodne menjave označujemo izmenjavo dobrin in storitev preko državnih meja ali ozemelj. V večini držav predstavlja znatni delež BDP, njena nenehna rast pa se običajno povezuje z globalizacijo, skupaj z vsemi njenimi sočasnimi procesi: komunikacijsko in informacijsko revolucijo, izboljšanim transportom, t.i. outsourcingom, multinacionalnimi korporacijami idr. Porast mednarodne menjave v zadnjih dveh desetletjih je pravzaprav posledica velike gospodarske rasti na svetovni ravni. Kaže pa tudi na vse bolj prepletene gospodarske odnose med državami.

Slika 3.4.1: Rast mednarodne menjave v letih 1998–2007 (v odstotkih).

Vir: IMF, World Economic Outlook 2006: 205.

¹² V ospredje prihajajo novi postopki. Vitka proizvodnja (angl. *lean production*), kot jo je poimenoval J. Krafcik, temelji na načelih Toyotinega proizvodnega sistema z zmanjševanjem odvečnih izgub. Cilj vitke proizvodnje je delati več z manj: manj časa, manj naložb, sredstev, dela in denarja. Velja za proizvodni sistem 21. stoletja.

Po teoriji mednarodne menjave ta prinaša korist za vse vpletene. Dejansko stanje je nekoliko drugačno. Po izračunih Programa Združenih narodov za razvoj (angl. *United Nations Development Programme, UNDP*) naj bi gospodarstva najmanj razvitih držav (angl. *least developed countries, LDC's*) izgubila 72 milijard USD samo zaradi kmetijskih nadomestil v industrializiranih državah.¹³ Vsaki stopnji v proizvodnji produkta se doda še carina. Manj razvite države, katerih izvoz večinoma temelji le na surovinah, se posledično soočajo še z zelo nizkim dohodkom od davkov. Martens v analizi Poročila o človeškem razvoju 2005 navaja,¹⁴ da v Evropski uniji davki na kakavovo maso znašajo med 0 in 9 %, davki na končni produkt, torej čokolado, pa že neverjetnih 30 %. Sočasno pa se cene surovin še drastično znižujejo. Vse to je dejansko ubijalska kombinacija za manj razvite države. V okviru WTO je v pripravi nov krog pogajanj, Krog Doha,¹⁵ ki naj bi reformiral svetovno trgovino. Ta naj bi znižal trgovinske ovire in s tem omogočil svobodno trgovino med državami. Temu se pa nikakor nočeta odreči niti Evropska unija niti ZDA.

3.5 Povečevanje globalnih vzorcev neenakosti

Svetovna gospodarska rast v letu 2006 znaša 5,1 %. Zadnji dve desetletji sta v znamenju izjemne rasti proizvodnje, ki pa je vse prej kot enakomerno porazdeljena. Razkorak med bogatimi in revnimi državami se je še povečal. Po podatkih Poročila o človeškem razvoju je dohodek 50 najbogatejših ljudi na svetu večji kot najrevnejših 416 milijonov ljudi. 2,5 milijona ljudi živi z manj kot 2 USD na dan. 40 % ljudi dobi le 5 % svetovnega prihodka, med tem ko 54 % prihodka pripada 10 % najbogatejših. Velik razkorak med bogatimi in revnimi obstaja tako med državami kot tudi znotraj samih držav. Poročilo o človeškem razvoju navaja, da so se v številnih državah v zadnjih 20 letih dohodkovne razlike še povečale. Od 73 držav, katerih podatki so dostopni, je v 53 zabeležen porast v neenakomerni porazdelitvi dohodka. Te razlike naj bi bile še posebej kritične v Namibiji, Braziliji, Južnoafriški Republiki, Čilu in Zimbabveju. Poročilo zaključuje, da je naloga zmanjševanja teh zaskrbljujočih razlik v rokah vlad teh držav, potrebno pa je tudi mednarodno sodelovanje

¹³ Poročilo o človeškem razvoju (angl. *Human Development Report*) je letno poročilo UNDP. Podatki so uporabljeni iz poročila iz leta 2005 z naslovom: Mednarodno sodelovanje na razpotju: Pomoč, menjava in varnost v neenakem svetu (angl. *International cooperation at a crossroads: Aid, trade and security in an unequal world*).

¹⁴ A Compendium of Inequality: The Human Development Report 2005. Dostopno na <http://www.globalpolicy.org/socoecon/inequal/2005/10compendium.pdf> (21.10.2006).

¹⁵ Krog Doha (angl. *Doha Round*) so pogajanja v okviru WTO, ki so se začela na srečanju na ministrski ravni v Dohi, v Katarju leta 2001.

za premagovanje razkoraka med državami. Ključ uspeha leži v razvojni pomoči v menjalni politiki.

Svetovno gospodarstvo se je spremenilo in to drastično. Liberalizacija svetovne trgovine je največji krivec za to. Uspeh gospodarstva države se skriva v prodiranju na tuje trge preko mednarodne menjave ali tujih neposrednih investicij. Globalizacija narekuje tempo meddržavnih odnosov, ki so vse bolj prepleteni. Nova tehnologija znatno prispeva k temu. Še več, uvajanje novih tehnologij ter vlaganje v znanost in razvoj je danes predpogoj uspešnosti. Razlike med tistimi, ki si to lahko privoščijo, in tistimi, ki se šele borijo z lakoto in golim preživetjem, so zato še večje. Je pa razvoj svetovnega gospodarstva prinesel še nekaj: države so vse bolj odvisne druga od druge; ne samo bogate, bolj razvite, ampak tudi tiste manj razvite imajo svoje mesto v svetovnem, če hočete, globalnem gospodarstvu.

4. GOSPODARSKI RAZVOJ KITAJSKE

Gospodarski sistem Kitajske je postal uspešen, ko se je ta odprla preostalemu svetu. Celoten razvoj kitajskega gospodarstva lahko razdelimo na dva dela in dve politiki. Prva politika je bila politika izolacionizma, ki je prevladovala v času Maove vladavine in se ohranila vse do leta 1978. Tedaj je Kitajska ubrala drugačno pot, politiko odprtih vrat, ki ji je prinesla neslutene uspehe in izjemno gospodarsko rast.

Celotno kitajsko zgodovino lahko razvrstimo v 6 večjih obdobj, v kateri se je izmenično spreminjala njena gospodarska moč in vpliv.

Tabela 4.1: Obdobja v zgodovini Kitajske in njen gospodarski položaj.

OBDOBJE	ČASOVNI OKVIR	GOSPODARSKA MOČ	ODPRTOST V SVETU	VPLIV V SVETU
<i>DINASTIČNO OBDOBJE</i>	2. stoletje pr.n.št.	izjemna gospodarska moč, velesila sveta	samozadostna, trgovanje so smatrali za nemoralno	visok vpliv
<i>KOLONIALIZACIJA</i>	16. stoletje	slabitev, šibka gospodarska moč	vdor tujih sil, prisilni stiki s preostalim svetom	zmanjševanje vpliva
<i>REPUBLIKA KITAJSKA</i>	1911–1949	šibka gospodarska moč	zapiranje pred svetom	nizek vpliv
<i>LJUDSKA REPUBLIKA KITAJSKA IN IZOLACIONIZEM</i>	1949–1978	najnižja gospodarska moč	popoln izolacionizem, brez kakršnih koli s svetom	nizek vpliv
<i>POLITIKA ODPRTIH VRAT</i>	1978–	krepitev gospodarske moči	postopno odpiranje svetu	naraščanje vpliva
<i>OBDOBJE PO VSTOPU KITAJSKE V WTO</i>	2001–	nadaljnja krepitev gospodarske moči	popolna odprtost	visok vpliv

Tabela 4.1 kaže, da je Kitajska v svoji večtisočletni zgodovini že veljala za svetovno gospodarsko silo. Le v krajšem obdobju 4 stoletij je njen vpliv slabil, ko je imela šibko gospodarsko moč. Danes, kot da se vrača na pota stare slave. Počasi dohiteva in prehiteva

stare sile, kot so Velika Britanija, Francija, Nemčija, celo ZDA. Z izjemo dinastičnega obdobja njena gospodarska moč raste premosorazmerno z odpiranjem preostalemu svetu.

Kitajska je ena najstarejših civilizacij na svetu. Njena večtisočletna zgodovina priča o mogočnosti in trdoživosti te države. Začetki njenega obstoja segajo 3300 let v zgodovino. Po podatkih nekaterih sodobnih arheoloških študij naj bi obstajali celo dokazi o izvoru in kulturi med 2500 in 2000 pr.n.št., ko so prve urbane civilizacije pričele naseljevati rodovitne doline Rumene reke.

Vse od prvih naseljevanj pa do leta 221 pr.n.št. je bila Kitajska razcepljena na številne državice, ki so med seboj tekmovala za ideološko pa tudi materialno nadvlado. Vpeljava skupnega sistema pisave v 3. stoletju pr.n.št. in razvoj državne ideologije, ki je temeljila na konfucianizmu v 2. stoletju pr.n.št., označujeta temelje tega, čemur danes pravimo kitajska civilizacija (Wikipedia 2006d). V več kot dvatisočletnem dinastičnem obdobju, ki je sledil, je Kitajska doživela zavidljiv gospodarski napredek, veliko blagostanje in visok razvoj kulture in umetnosti (Šešek 2005: 2). Iz Kitajske tako izvirajo npr. smodnik, papir in tisk. V tem dolgem obdobju ji je, navkljub ne povsem konstantnemu obsegu ozemlja, uspelo ohraniti enotno in razmeroma nespremenjeno kulturo, civilizacijo in državnost. S tako dolgo tradicijo se ne more pohvaliti nobena druga kultura.

Kljub tradiciji ali morda prav zaradi nje pa Kitajski ni uspel preskok v moderni svet. Administrativni aparat s krutim sistemom državnih izpitov in centralnim nadzorom je združil državo, toda prav togost sistema je preprečevala rast in razvoj (Kos 2003: 8). Enotnost in centraliziranost države kljub menjavanju osmih velikih dinastij je plačala svojo ceno. Kitajska ni dovoljevala mestnih državic, kakršne so nastale v Evropi, prav tako ni poznala delitve oblasti med dvorom in mestom ali med kraljem in cerkvijo, ki je bila eden od povodov za začetek renesanse v Evropi (Kos 2003:9), ta pa je odprla vrata najprej kmetijski in nato še industrijski revoluciji. Na Kitajskem so ta vrata ostala zaprta.

4.1 Kolonizacija

V svoji zgodovini Kitajska ni bila naklonjena spremembam, ne ekonomskim ne političnim ali socialnim. Nanje je gledala konzervativno. Legitimnost so lahko pridobile šele, ko so se uskladile s tradicionalnimi vzorci. Ta trdna konzervativna drža je bila rezultat kitajske superiorne samopodobe države. V tradicionalni kitajski predstavi sveta je kitajska kultura predstavljala meje sveta. Sosednja in ostala ljudstva so živela po tem prepričanju na različnih stopnjah barbarstva, odvisno od njihove oddaljenosti od Kitajske in obsega kulturnih vplivov, ki so jih prejela od Kitajske (Saje 1994: 11). Ta je sama po sebi predstavljala vnaprej določeno verovanje v politični red v univerzumu, v katerem je superiornost Kitajske izhajala iz njene bližine nebu. Trgovanje med Kitajsko in zahodom je temeljilo na tributnem sistemu, v skladu s katerim so tujci morali v znak podrejenosti kitajskemu dvoru plačati poseben davek. V zameno so od kitajskega cesarja prejeli dragocena darila. Trgovanje je bilo v skladu s konfucijanstvom sicer nemoralna dejavnost in so ga prezirali ali so ga razumeli bolj v smislu posredovanja svoje superiorne kulture »barbarskim« državam.

Čas velikih geografskih odkritij v 16. stoletju je s seboj prinesel tudi zanimanje za Kitajsko, ki se je do tedaj uspešno soočala z notranjimi in zunanjimi izzivi. Ko je ta ogromna država trčila z moderno dobo, je prodiranje zahoda postalo neizbežno. Sledilo je t.i. *stoletje ponižanja*.

Industrijska revolucija v 19. stoletju na zahodu je pokazala vse večje apetite osvajalskih držav po oblikovanju trgovinskih stikov s Kitajsko. Največ so želeli Britanci. Pritiski so dosegli vrhunec z *opijskimi vojnami*, ki so ime dobile po proizvodu, ki je Britancem prinašal ogromne dobičke, Kitajci pa so bili odločeni, da trgovino s to drogo ustavijo (Kos 2003: 9). To je bil prvo veliko ponižanje Kitajske, ki je iz vojne izšla kot poraženka in izgubila Hongkong. Nankinška pogodba je prva v seriji neenakopravnih pogodb, ki so bile Kitajski vsiljene v 19. stoletju. Posledično so še druge države zahtevale koncesije za trgovanje in rezidenčne privilegije, s čimer se je začela zahodna prevlada kitajskih pristanišč.

Izjemni privilegiji, ki so jih dejansko od Kitajske izsilile s sporazumi Velika Britanija, Francija, Nemčija, ZDA, kasneje tudi Japonska, so močno pretresli kitajsko gospodarstvo, katerega večji del so vodili tujci. Pristanišča, med njimi najpomembnejša Hongkong in Šanghaj, so tujci upravljali kot kolonije. V njih je veljalo načelo eksteritorialnosti, kar je

pomenilo, da so bili tujci podrejeni lastnim zakonom in nasploh lastnim pravnim sistemom in ne kitajskemu, ki je veljal za bistveno bolj krutega. Tudi carine so bile v pristojnosti tujcev. Poleg carinske službe so nadzorovali tudi svetilnike in poštni sistem ter upravljali pristaniški promet (Kos 2003: 20).

Neuspešen poskus boja proti tuji nadvladi je bila *boksarska vstaja* leta 1899. Rezultat pa je bil prav nasproten od pričakovanega. Kitajska je bila podvržena še bolj intenzivnim tujim vdorom, prisiljena pa je bila celo v plačevanje reparacij.

Ponižanje, ki ga je Kitajska s tem doživela, jo je končno prisililo do večje pripravljenosti za sprejemanje določenih zahodnjaških pogledov in tehnologij. Pritiski zahoda so uspeli in Kitajska se je začela soočati z ekonomsko modernizacijo gospodarstva. Vdor zahodnih sil jo je prisilil, da je spremenila svoje pojmovanje državne moči in svetovne ureditve (Zheng 1999: 16). Nezaupanje do Zahoda in posledična rast nacionalističnih gibanj sta bila tako nekaj pričakovanega.

4.2 Obdobje Republike Kitajske, 1911–1949

Po končanemu dvatisočletnemu dinastičnemu obdobju je sledilo kratko obdobje Republike Kitajske, ki ga označujejo globoki pretresi in nesoglasja.

Republika Kitajska se je od svoje ustanovitve dalje se je soočala z boji med številnimi vojnimi poglavarji in izkoriščanjem s strani tujcev. Leta 1928 je sledila nominalna združitev republike pod vodstvom Nacionalistične stranke (KMT).¹⁶ Borba za oblast pa se še zdaleč ni končala. Nacionalistična stranka se je znašla v konfliktu s Kitajsko komunistično partijo (v nadaljevanju KKP), s katero nista uspeli najti soglasja v skupnem boju proti zavojevalcem. Spor je privedel do izbruha državljanske vojne. Pretresi pa so prihajali tudi z Japonske, ki je zasedla severozahodno provinco Mandžurijo. Nesoglasja so se zaradi druge svetovne vojne med letoma 1937 in 1945 ublažila. Takoj po koncu vojne pa se je državljanska vojna nadaljevala in se končala leta 1949 z zmago KKP, ki je pod vodstvom Mao Zedonga na Kitajskem uvedla avtoritarni enostrankarski sistem. Kitajska je pod vodstvom komunistov

¹⁶ Nacionalna ljudska stranka (angl. *the National People's Party*) ali *Kuomintang* je nastala z združitvijo majhnih političnih skupin (Poon 2006c).

obnovila svojo ozemeljsko celovitost, razen Hongkonga, Makaa in Tajvana. Tako ni bila več razkosana, kljub vsemu pa revna, uničena in izčrpana.

4.3 Ljudska Republika Kitajska in obdobje izolacije, 1949–1978

Ustanovitev Ljudske Republike Kitajske 1. oktobra 1949 je uradno oznanila konec '*stoletja sramote*' (Koštomaj 2003: 20). KKP je vodila izrazito politiko izolacionizma in tuja nadvlada je bila z izgonom tujcev premagana, na žalost na račun hitrejšega gospodarskega razvoja, kot se je izkazalo pozneje.

Preoblikovanje Kitajske v moderno, močno socialistično državo je bil dolgoročni cilj vladavine Mao Zedonga in KKP, ki je sledil modelu komunističnega režima, kar je pomenilo popolno kolektivizacijo kmetijstva, popolno poddržavljanje industrije in trgovine, politično prevzgojo in razredni boj proti meščanstvu (Šešek 2005: 4).

Po vzoru sovjetskega planskega gospodarstva je Mao z ambicioznim načrtom, ki ga je poimenoval *velik skok naprej* (angl. *Great Leap Forward*) (1958–1960), skušal v kratkem času dohiteti zahodne države. Prvi korak k temu je bil storjen z agrarno reformo, ki je stari fevdalni sistem zamenjala z bolj enakopravno porazdelitvijo. Velika posestva so odvzeli zemljiškim posestnikom ali premožnejšim kmetom in dodelili manj premožnemu kmečkemu prebivalstvu, kar je kratkoročno povečalo produktivnost, na dolgi rok pa je prineslo prav uničujoče rezultate. Kmetom je na račun agrarnih proizvodov vsilil proizvodnjo nekvalitetnega jekla. Lakota kot posledica te kampanije in naravnih nesreč je zahtevala približno 30 milijonov življenj (Meisner 1999: 237).

Za še en propadli poskus se je izkazala *velika kulturna revolucija* (angl. *Great Cultural Revolution*), 1967, pod Maovim vodstvom, s katerim je LRK dosegla skrajnost v svoji politiki izolacionizma. Služila je uveljavitvi socialistične miselnosti in iztrebljanju starih elementov, hkrati pa tudi doseganju določenih političnih ciljev (Wikipedia 2006d). Zaradi neuspeha *velikega skoka naprej* je sedaj Mao že izgubil svojo moč v vladi, njegove administrativne zadolžitve pa sta prevzela Liu Shaoqi in Deng Xiaoping (Wikipedia 2006d). Velika kulturna revolucija je postala Mau sredstvo za ponovno pridobitev moči v KKP in je na skrajni točki pripeljala do roba državljanske vojne. Nihče ni bil varen pred njo. Prizadela naj bi kar 100

milijonov Kitajcev, milijoni so bili ranjeni, milijoni ubiti, milijoni zaprti. Gospodarska dejavnost je bila postavljena na rob, vse se je podredilo revoluciji. Organizirana množična mlada milica, imenovana Rdeči gardisti, je z oblasti najprej odstavila Maove nasprotnike, mnogi državljani so bili označeni za vohune ali nasprotnike revolucije, zaradi česar so jih zaprli ali ubili. Izobraževalni sistem se je dobesedno ustavil, študenti so napadali učitelje, univerze so zaprli, številne intelektualce pa izgnali v podeželska delovna taborišča. V želji po rušenju starega so Mladi gardisti uničevali kulturne in zgodovinske spomenike. V tem času je nastal tudi kult Mao Zedonga, ki je z obsežno kampanjo leta 1968 dosegel božanski status.¹⁷ Znotraj same KKP so potekali boji za oblast, ki je v več delih države razpadla. V državi je vladal popoln kaos.

Maovi podporniki in zagovorniki so na revolucijo gledali kot na poskus neposredne demokracije v boju s korupcijo in drugimi negativnimi vplivi v kitajski družbi; neuspešen, na žalost. Država je bila po koncu revolucije leta 1976 povsem v razsulu. Maova zapuščina državi je bila zgolj velik korak nazaj v gospodarskem, družbenem pa tudi psihološkem smislu. Kitajska se je podala na lov za izgubljenim časom (Kos 2003: 13).

4.4 Politika odprtih vrat

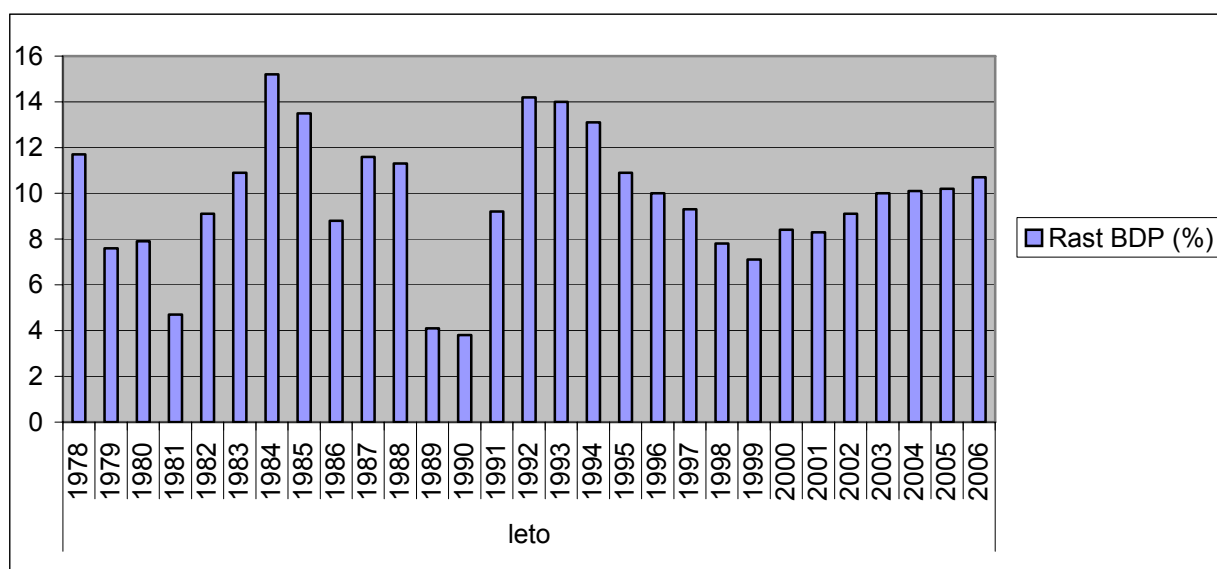
Začetek kitajskega odpiranja proti zahodu se prične po Maovi smrti in s predsedovanjem Denga Xiaopinga. Slednji je od leta 1978 z različnimi reformami, poimenovanimi *politika odprtih vrat*, skušal zagotoviti hitro gospodarsko rast in politično stabilnost države pod vodstvom KKP, pri čemer mu ni bilo pomembno, ali mu to uspe s pomočjo planskega ali tržnega gospodarstva, kar je poudaril v svojem znanem nagovoru ljudstvu: "Ni pomembno, ali je mačka bela ali črna, dokler lovi miši, je dobra mačka" (Menard 2006: 9). Začela se je pot modernizacije Kitajske. Z reformami je kitajsko gospodarstvo prevzelo model, ki je predvideval zasebno lastnino v kmetijstvu, drobni trgovini in delno v storitvah, postopno nadomeščanje plana s tržnim mehanizmom, materialne spodbude za delo in uspešnost podjetij, odpiranje zunanje trgovine preko prostocarinskih območij ter skrb za dvigovanje življenjskega standarda (Šešek 2003: 5). *Štiri modernizacije*, kot so reforme pogosto imenovali, so s fiskalno decentralizacijo, povečano avtonomijo državnih podjetij,

¹⁷ Ljudje so morali ves čas s seboj nositi po dva izvoda Maove 'Male rdeče knjižice' (angl. *Little Red Book*), če niso želeli biti obravnavani kot njegovi nasprotniki. Po ulicah se je slišalo skandiranje Maovih sloganov in recitiranje njegovih izjav.

razčlenjenim bančnim sistemom, razvojem delniškega trga, hitro rastjo zasebnega sektorja ter odpiranjem mednarodne menjave in TNI preoblikovale kmetijstvo, industrijo, znanost, izobraževanje in obrambo. Sistem liberalizacije je postopoma začel zmanjševati odvisnost proizvodnje od planskega gospodarstva in se približeval modelom tržne ekonomije.

Rezultati so osupljivi. Rast BDP od leta 1978 do danes je v povprečju znašala kar 9 %. Kot najhitrejše rastoče gospodarstvo v Aziji v zadnjih dvajsetih letih je Kitajska doživela šestkratno povečanje BDP od leta 1984 do leta 2004 (World bank 2006). Leta 2005 je bila 4. največje gospodarstvo na svetu, glede na pariteto kupne moči (v nadaljevanju PPP) pa je istega leta dosegla 2. mesto na svetu.

Slika 4.4.1: Rast BDP v letih 1978–2005 (v odstotkih).

Vir: IMF, Report for Selected Countries and Subjects, World Economic Outlook Database, September 2006.

Obseg mednarodne menjave je v zadnjih štirih letih letno rasel v povprečju za 29,5 % (US-China Business Council 2006), kitajski delež v svetovni trgovini pa se je povečal z 0,8 na 3 % (Maddison 1998: 6). Glede na mednarodno menjavo je Kitajska na 3. mestu na svetu. Cene se v vse večji meri določajo na trgu, cene menjalnih dobrin pa so skladne s tistimi na mednarodnem trgu. K temu je pripomogla vse tesnejša integracija v svetovno gospodarstvo in nadaljevanje liberalizacije domačih cen. Po podatkih WIR 2006 je bila v letu 2006 Kitajska največja prejemnica TNI v azijski regiji, katerih pritoki so znašali 72 milijard USD.¹⁸ Zanimiv

¹⁸ Nefinančne TNI so znašale 60 milijard USD in so se rahlo zmanjšale v primerjavi s prejšnjim letom, pritoki v finančne storitve pa so narasli na 12 milijard USD predvsem zaradi velikih investicij v kitajske banke (World Investment Report 2006: 20)

je podatek, da se investiranje v proizvodnjo premika bolj v smer naprednejših tehnologij. Kitajski visoki tehnološki industrijski sektor je leta 2005 oblikoval 3.442,9 milijard yuanov (429,4 milijard USD) prihodkov v primerjavi z letom 1995, ko je bila ta številka le 409,8 milijard yuanov (Asia Times Online 2006). Vse več pa se na Kitajskem investira tudi v trgovanje s storitvami, še posebej na področju telekomunikacij, financ in zavarovanja, kjer pred reformami trgovanja skorajda ni bilo ali je bilo minimalno. Kitajske zunanje menjalne rezerve so leta 2006 dosegle 1 trilijon USD in so največje na svetu.

Kitajska vse več vlaga v R&D. Od leta 1998 je potrojila vlaganje v znanost in tehnologijo, ki naj bi v letu 2006 po podatkih Organizacije za ekonomsko sodelovanje in razvoj (angl. *Organization for Economic Co-operation and Development, OECD*) za leto 2006 znašalo 136 milijard USD, kar je kar 20 % več v primerjavi z letom 2005. Poleg tega multinacionalne korporacije kar tekmujejo v ustanavljanju raziskovalnih centrov na Kitajskem, domači industrijski giganti pa tudi sami vlagajo v R&D ob spoznanju, da morajo imeti lastno tehnologijo, če želijo tekmovati na svetovnih trgih (Normille 2005). Kitajski je uspelo v dveh desetletjih doseči to, za kar so ostale države potrebovale stoletja (World bank 1997).

Reforme so prinesle boljši življenjski standard za Kitajce. 300 milijonov ljudi na Kitajskem ne živi več v revščini. Dohodek na prebivalca se je v povprečju v obdobju reform povečal za osemkrat. Problematična pa kljub vsemu ostaja dohodkovna neenakost, ki je narasla iz 28 % leta 1981 na 41 %, kolikor znaša danes (World bank 2006). Ne glede na vsa prizadevanja še vedno 150 milijonov Kitajcev živi z manj kot 1 dolarjem na dan in ti predstavljajo 18 % revnih na svetu.

Politika odprtih vrat je bila prelomnica v razvoju kitajskega gospodarstva. Zaznamovala je točko preloma, od katere je šlo vse samo še navzgor. Politika odprtih vrat zaznamuje prve korake Kitajske v svetovni gospodarski sistem, čeprav je na formalno potrditev z vstopom v WTO morala počakati še nadaljnjih 27 let.

4.4.1 Kitajsko odpiranje svetu z vidika razvojnih teorij

Odpiranje Kitajske preostalemu svetu deloma pojasnjujejo razvojne teorije, katerih namen je razložiti in napovedati:

- Kako se gospodarstva (ali se ne) razvijajo v času?
- Kako se lahko identificirajo in premagajo ovire rasti?
- Kako lahko država prične, vzdržuje in pospešuje rast s primernimi razvojnimi politikami?

Skupini razvojnih teorij, modernizacijske in teorije odvisnosti,¹⁹ postavljata idealen model razvoja, h kateremu naj težijo države v razvoju, da bi postale moderne industrializirane države. Alternativni pristop k razvoju po teh teorijah ne obstaja. Modernizacijske teorije temeljijo na premisi, da vse države sledijo vnaprej določeni zgodovinski poti oz. da industrijsko bolj razvite države predstavljajo manj razvitim državam sliko njihove prihodnosti. Teorije odvisnosti temeljijo na osnovni premisi klasične ekonomske teorije, da so posamezniki racionalni ekonomski akterji, zato so razlike v njihovem vedenju posledica različnih situacij, v katerih se posamezniki znajdejo, oziroma posledica informacij, ki so dostopne posameznikom (Geršak 2006: 26).

Kitajska je doživela razcvet. Razlogi njene nerazvitosti niso tako enoznačni, da bi jih lahko pojasnila modernizacijska teorija ali teorija odvisnosti. Prepleta se celoten niz razlogov, zakaj je bila nerazvita, in še daljši niz razlogov, zakaj sedaj dosega neverjetno gospodarsko rast. Danes vemo, da ne obstaja zgolj ena prava pot. Prvi so na to opozorili *mali azijski tigri*,²⁰ ki so ubrali povsem drugačno razvojno pot kot industrializirane države in doživeli izjemen uspeh. Po drugi strani so latinskoameriške države z uvozno naravnano industrializacijo doživele popoln poraz.

¹⁹ Modernizacijske teorije predvidevajo obstoj linearnega razvoja, po katerem države v razvoju progresivno postajajo industrializirane (Schuster 1998). Razloge za nerazvitost iščejo v notranjih dejavnikih, tradicionalni agrarni strukturi, nepismenosti, nizki stopnji delitve dela, pomanjkanju komunikacij in infrastrukture. Gre za značilno etnocentrični pristop, ki nerazvitost pripisuje kulturnim vrednotam. Teorije odvisnosti nerazvitost pojasnjujejo z odvisnostjo od industrializiranih držav. Manj razvite države, ki so odvisne, so ujete v določen kalup poti razvoja, ki so ga ubrale že razvite države. Dominantne razvite države imajo takšno tehnološko in industrijsko prednost, da lahko zagotovijo, da 'pravila igre' (ki jih postavljata IMF in Svetovna banka) delujejo v njihovo korist (Tutor2u 2006e).

²⁰ Izraz *mali azijski tigri* označuje gospodarstva vzhodno – azijskih držav Hong Konga, Tajvana, Singapurja in Južne Koreje, ki so v šestdesetih letih prejšnjega stoletja doživela izjemno gospodarsko rast na račun v izvoz usmerjene industrije (Wikipedia 2006h).

Zdi se, da oba sklopa razvojnih teorij kar kričita po združitvi v nov teoretski sklop, ki bi iskal srednjo pot med učinki svetovnega gospodarstva in med kulturnimi razlikami, pristop, ki bo uspel pojasniti pot kitajskega razvoja iz popolne bede in osiromašenja do strmega vzpenjanja proti gospodarsko najmočnejšim državam sveta.

Cilj ni več doseganje standarda industrializiranih držav, pač pa izpolnitev osnovnih življenjskih potreb prebivalstva (Schuster 1998).²¹ Vprašanje ni več pot, ampak rezultat, ki ga razvoj prinaša. Kitajska je ena tistih držav, ki je poskusila oba skrajna pristopa in povsem empirično preverila ustrezno pot razvoja. Izkazalo se je, da je politika izolacionizma prinesla strahovito osiromašenje države. Šele politika odprtih vrat, kot so poimenovali strategijo gospodarskega odpiranja države, je prinesla želene rezultate.

4.5 Vstop Kitajske v WTO

Politika odprtih vrat je pomenila tudi mednarodno gospodarsko povezovanje in posledično vključevanje Kitajske v multilateralne institucije. Kitajska je že leta 1980 pridobila članstvo v IMF in v Svetovni Banki, 6 let pozneje pa je pričela še s prizadevanji za članstvo v GATT.²² Z vstopom v največje multilateralne institucije na ekonomskem področju so se ji odprla vrata na svetovni trg in ji omogočila dostop do novih tehnologij in do kapitala razvitih držav. V zameno je Kitajska morala začeti vzpostavljati dobre politične in ekonomske odnose z razvitimi državami, kar pomeni, da se je morala vse bolj odzivati tudi na njihove zahteve in učinkovito sodelovati z njimi v mednarodnih odnosih (Koštomaj 2003: 26).

Vstop Kitajske v WTO je bil precej bolj dolgotrajen in zapleten proces kot vstop v preostali instituciji mednarodnega gospodarskega sistema. Hkrati pa je bil tudi nujen pogoj za vstop Kitajske v svetovni trgovinski sistem. Kitajska je sicer bila ena izmed 23 ustanovnih članic GATT, vendar je bilo članstvo v času Maove vladavine, ki je bil velik nasprotnik kapitalizma, prekinjeno. Prošnjo za obnovitev statusa ustanovne članice GATT je uradno vložila šele leta 1986, čeprav je že od leta 1982 imela status opazovalke brez pravice do glasovanja. Po 15

²¹ Pod pojmom osnovnih življenjskih potreb Kuhnen opredeljuje pet ciljev (1987: 23):

1. gospodarska rast za zagotovitev hrane in drugih potrebščin za prebivalstvo;
2. družbena pravičnost za zagotovitev enakosti;
3. zaposlitev kot sredstvo pridobivanja prihodkov pa tudi kot etična in družbena vrednota;
4. participacija kot politična vključenost in družbena delitev;
5. neodvisnost kot svoboda pred zunanjo prevlado.

²² Leta 1995 se GATT preoblikuje v WTO, Kitajska pa je v njej pridobila polno članstvo leta 2001.

letih je 11. decembra 2001 končno postala članica tedaj že preoblikovane organizacije, namreč WTO. Na delovni zabavi ob vstopu Kitajske v WTO je tedanji generalni direktor organizacije, Mike Moore, rekel: *“Mednarodno gospodarsko sodelovanje je pripeljalo do tega prelomnega trenutka v zgodovini multilateralnega trgovinskega sistema. S kitajskim članstvom bo WTO naredila velik korak naprej k oblikovanju resnično svetovne organizacije. Skoraj univerzalno članstvo sistema, ki temelji na pravilih, bo vodilo do ključne vloge v globalnem gospodarskem sodelovanju.”*

Sam vstop v WTO je za kitajsko gospodarstvo odprl nove možnosti in prinesel nove izzive, s katerimi se mora spopadati, tokrat na globalni ravni. Kitajska je imela dober motiv za vključitev v WTO. Potrebovala je namreč zunanjo spodbudo za premagovanje notranjih ovir, da bi lahko nadaljevala z reformami in da bi zaščitila svoje trgovinske interese, če bi želela ohraniti hitro gospodarsko rast 80. in 90. let prejšnjega stoletja (Adhikari in Yang 2002: 3). Nikoli prej ni vstop neke države v WTO izzval tako intenzivnih občutij po svetu: evforije, zavidevanja, predvsem pa strahu (Li 2002: 1), Že samo dejstvo, da Kitajska ni imela povsem tržnega gospodarstva, je postavljalo dvome o sposobnosti njenega izpolnjevanja pravil, h katerim se je zavezala, posledično pa tudi v oslabitev celotnega trgovinskega sistema. Manj razvite države so bile zaskrbljene, da se bo ob vstopu Kitajske v WTO zmanjšalo povpraševanje po njihovem izvozu in da se bodo prihodki njihovih TNI zmanjšali kot posledica povečanja izvoza delovno intenzivnih izdelkov Kitajske. Po drugi strani so se bolj in manj razvite države bale, da bi kitajski izdelki preplavili njihove trge. Delavci po vsem svetu so trepetali v strahu pred izgubo delovnih mest. Tudi Kitajska je bila zaskrbljena. Podjetja je čakala tuja konkurenca, ki je s seboj prinesla strah pred zapiranjem lastnih podjetij in pred znižanjem socialnega statusa. Spremembe v svetovni proizvodnji, menjavi, investicijah in zaposlovanju so bile s kitajskim vstopom v WTO neizogibne. Način, na katerega so se te spremembe zgodile, je bil zavit v meglo.

4.5.1 Vstop Kitajske v WTO z vidika teorije mednarodne menjave

Po teoriji mednarodne menjave gospodarski subjekti iz različnih ekonomskih prostorov med seboj trgujejo z namenom, da bi pridobili ekonomsko korist. Povečana mednarodna menjava, tudi kot rezultat vstopa Kitajske v WTO, torej prinaša korist zanjo in za države, ki z njo trgujejo. Po temeljni tezi klasičnih teorij mednarodne menjave se država specializira v proizvodnji tistega blaga, kjer ima primerjalno prednost, kar poveča svetovni proizvod, vsaka

država z udeležbo v trgovini pridobi, pravi Slavatore (1998: 330). Klasični in neoklasični ekonomisti so zagovarjali trditev, da prosta trgovina povečuje gospodarsko rast in učinkovitost ter ekonomsko blaginjo (Coldwell 2004: 365).

Začetke klasične teorije mednarodne menjave povezujemo s teorijo absolutnih prednosti in s teorijo relativnih prednosti. Prva je plod dela Adama Smitha. Smith je zagovornik načela *laissez – faire*, ki v ekonomskem smislu zagovarja prosto trgovino. Ni pa predvidel, kako lahko v mednarodni menjavi uspešno krmarijo tudi tista gospodarstva, ki nimajo absolutnih prednosti niti v enem samem proizvodu. Središče njegovega zanimanja je bolj v učinku mednarodnih odnosov na nacionalna gospodarstva kot pa analiza mednarodnega gospodarstva. Teorija primerjalnih prednosti Davida Ricarda je zato neke vrste nadgradnja Smithovega modela. Ta je namreč menil, da imata obe državi, ki med seboj trgujeta, koristi od trgovine, čeprav ima ena država absolutne prednosti v proizvodnji obeh dobrin; druga država naj izvažata tisto dobrino, pri kateri je njen zaostanek v absolutni prednosti najmanjši (Yarbrough 1994: 37). Po Ricardu gre za individualno odločitev posamezne države. Kitajska naj bi se specializirala v tistih proizvodnjah, kjer dosega doma sorazmerno najnižje stroške proizvodnje. V nasprotju s Smithom Ricardo gleda na mednarodno gospodarstvo kot na zunanji dejavnik, ki je komplementaren logiki nacionalnega gospodarstva. Ricardov model pa je konsistenten le ob upoštevanju določenih predpostavk.²³ Kljub dopolnitvam, s katerimi je poskušal odgovoriti na razvoj,²⁴ model ni več uspel pojasniti sodobne mednarodne menjave. Odgovore na pomanjkljivosti tega modela išče novejša teorija, ki predstavlja osnovo neoklasične teorije mednarodne menjave, t.i. Heckscher-Ohlinova teorija. Teži k ravnotežju v mednarodni menjavi. Razlaga različne zmožnosti držav, da proizvajajo določeno dobrino z razlikami v obilju proizvodnih dejavnikov, ki jih ima posamezna država na razpolago. Model ugotavlja, da sorazmerno večja razpoložljivost določenega proizvodnega dejavnika in njegova

²³ Model predpostavlja:

- popolni gospodarski liberalizem, tudi na področju mednarodne menjave, tako da trg deluje skladno z načeli popolne konkurence: tržno homogeni proizvodi, popolna informiranost, veliko število tržnih subjektov, racionalno odločanje;
- popolno negibljevost dela, ki je edini proizvodni dejavnik med ekonomskimi prostori ter običajna gibljivost dela znotraj posameznega ekonomskega prostora;
- proizvodnja temelji na uporabi enega samega proizvodnega dejavnika; ta dejavnik je delo;
- delo je stalno enako produktivno v posamezni proizvodnji in tudi ob prehodu med proizvodnjama;
- stroški proizvodnje na enoto proizvoda so stalni, ne glede na dejansko doseženi obseg proizvodnje, transportnih stroškov med ekonomskimi prostori ni (njihova vrednost je torej enaka nič);
- razlogi za razvoj mednarodne menjave ter za njene učinke so utemeljeni zgolj za dve državi in dva proizvoda (Kumar 2000: 79).

²⁴ Model je poskušal odgovoriti na razvoj mednarodne menjave z uvedbo denarja, rastočih stroškov proizvodnje in upoštevanjem različnih okusov potrošnikov.

sorazmerno večja in cenejša vključitev v proizvodnjo pripelje do izgraditve ali povečanja obstoječih primerjalnih prednosti države pri proizvodih, kjer se ta dejavnik bolj intenzivno uporablja (Damijan 1995: 210). Po tej teoriji bo torej Kitajska izvažala tisto dobrino, katere proizvodnja zahteva intenzivno uporabo dejavnika, ki ga ima država v izobilju in je zato poceni, ter uvažala dobrino, katere proizvodnja zahteva intenzivno uporabo tistega dejavnika, ki je v državi redek in drag (Salvatore 1998: 129). Mednarodno menjavo Kitajske bi po tej teoriji lahko pojasnili z njenim izvozom delovno intenzivnih dobrin, ker je delo relativno cenejši dejavnik in je na voljo v izobilju, in uvozom kapitalno intenzivnih dobrin, ker je na Kitajskem kapital redek dejavnik in sorazmerno dražji v primerjavi z delom. Tudi ta teorija se ni mogla izogniti številnim predpostavkam,²⁵ ki postavljajo dvome v empirično veljavnost teorije. Zato velikega dela mednarodne menjave kljub vsem prizadevanjem ni uspelo pojasniti. Heckscher-Ohlinova teorija je utemeljevala primerjalne prednosti le na osnovi obilja proizvodnih dejavnikov, ni pa upoštevala razlik v tehnologiji, vzorcev potrošnje in nepopolne konkurence, ki temelji na dveh elementih – ekonomijah obsega in diferenciaciji proizvodov (Nielsen, Madsen in Pedersen 1995: 26–27). Zaradi nepojasnjenege dela mednarodne menjave so nastale nove teorije, ki temeljijo mednarodno menjavo na ekonomijah obsega, nepopolnih konkurenci in na razlikah v razvoju in razširjanju novih tehnologij. Ne nasprotujejo dognanjem klasičnih teorij in jih zgolj dopolnjujejo. Naraščajoča proizvodnja omogoča vse večjo specializacijo in vse nižje proizvodne stroške, čemur pravimo ekonomije obsega. Po tej teoriji se gospodarska rast Kitajske lahko doseže le, kadar so realizirane ekonomije obsega (Heakal 2003),²⁶ kar je na Kitajskem zelo verjetno že zaradi samih fizičnih lastnosti države – ogromnega ozemlja in 1,3 milijarde prebivalcev. Mednarodna menjava se ne omejuje le na inter-industrijsko menjavo in slednja ni več prevladujoča oblika mednarodne menjave. Potrošnikom diferencirani proizvodi ne predstavljajo popolnih substitutov, zato je večji del mednarodne menjave intra-industrijska menjava, torej menjava proizvodov, ki pripadajo isti panogi. Obseg mednarodne menjave je še bistveno večji. Kitajski omogoča še večje donose. Izkorišča prednosti ekonomije obsega v proizvodnji (Salvatore 1998: 177). Poleg razlik v sorazmerni dostopnosti dela, kapitala in naravnih virov (to poudarja Heckscher-Ohlinova teorija) in obstoja ekonomij obsega ter

²⁵ Heckscher-Ohlinova teorija med seboj primerja le dve državi, dve dobrini (x in y) in dva dejavnika (delo in kapital), pri čemer je v obeh državah dobrina x delovno intenzivna, dobrina y pa kapitalno intenzivna; predpostavlja enako tehnologijo, konstantne donose, nepopolno specializacijo, enake okuse, popolno konkurenco, popolno mobilnost proizvodnih dejavnikov znotraj države in nobene mednarodne mobilnosti, nične transportne stroške, odsotnost carin ali drugih trgovinskih ovir, vsi dejavniki so polno zaposleni, mednarodna menjava med državama pa je uravnotežena (Salvatore 1998: 120).

²⁶ Naraščajoči donosi obsega se nanašajo na situacijo v proizvodnji, kjer prihodki naraščajo premo sorazmerno bolj kot se povečujejo vložki v proizvodnjo ali v proizvodne dejavnike (Salvatore 1998: 174).

diferenciacije proizvodov so lahko dinamične tehnološke razlike opredeljivka mednarodne menjave, ki jih pojasnjujeta dve teoriji: Posnerjeva teorija tehnološke vrzeli²⁷ in Vernonova teorija življenjskega ciklusa proizvoda,²⁸ pri čemer prva poudarja časovni zaostanek v imitacijskem procesu, druga pa proces standardizacije (Salvatore 1998: 186). Na račun imitiranja in kasnejše standardizacije proizvodov Kitajska spet pridobi primerjalne prednosti in ima še več razlogov za mednarodno menjavo, ki ji prinaša koristi.

S teorijo mednarodne menjave, skupaj z vsemi njenimi dopolnitvami, je sorazmerno enostavno pojasniti, zakaj je Kitajska odprla svoja vrata in začela z obsežno menjavo s preostalim svetom. Na boljšem so vsi, Kitajska in preostale države, ki v tem procesu sodelujejo. Kitajska vstopa v mednarodno menjavo, ker ji slednja prinaša korist. Vsi kazalci kažejo, da je Kitajska s politiko odprtih vrat, ko je dejansko pričela z mednarodno menjavo, dosegla izjemno gospodarsko rast.

4.5.2 Kaj Kitajska ponuja

Pogoji za vstop Kitajske v WTO so Kitajsko prisilili, da se sooči s kompleksnimi političnimi zadevami, kar je vključevalo reformo domačih bančnih institucij, priprave večjih proračunskih omejitev za državna podjetja ter prost vstop zasebnih podjetij v mednarodno trgovino (Lawrence 2006: 8). Whalley (2006: 12) pravi, da vključenost Kitajske v globalno gospodarstvo spremljajo precejšnji in hitro spreminjajoči se institucionalni aranžmaji, ki se ob njenem bolj jasno opredeljenem položaju v svetovnem trgovinskem sistemu in njegovimi funkcijami sooča z vrsto težav.

Na gospodarskem področju je Kitajska morala odstraniti skoraj vse necarinske trgovinske ovire, pri čemer je bila večina izvoznih in uvoznih kvot in licenc do leta 2005 že odstranjenih.

²⁷ Pod oznako teorije tehnološke vrzeli je Posner postavil tezo, da so začasni prihodki od monopola, ki temeljijo na tehnološkem vodstvu, dovoljeni (Laursen in Meliciani 1999: 2). Posner pravi, da se razvoj novih proizvodov ne prične simultano v vseh državah – v večini primerov so uvedeni, ker podjetnik želi doseči kratkotrajen kvazi-monopol. V tem času obstaja razlog za menjavo, ki je neodvisen od vseh predhodnih primerjalnih razlik v stroških (1961: 323 – 24). Tehnološke spremembe obravnava kot kontinuiran proces, pri katerem obstaja določeno neskladje med uvedbo nove tehnologije v inovacijski državi in njeno adaptacijo v drugi, imitacijski zaostanek, sočasno pa je prisoten tudi razkorak med oblikovanjem tega izdelka in oblikovanjem povpraševanja po tem izdelku v drugih državah, t.i. povpraševalni razkorak (Svetličič 1996: 204).

²⁸ Vernonova teorija življenjskega ciklusa proizvoda je v bistvu posplošitev in razširitev Posnerjevega modela (Svetličič 1996: 205). Bistvo izvirne različice te teorije je, da gre proizvodnja skozi tri faze (faza novega proizvoda, faza dozorevanja in faza standardiziranega proizvoda), pri čemer se središče proizvodnje seli iz najbolj razvitih držav v manj in najmanj razvite, to pa spremeni tudi tokove in vzorec mednarodne menjave (Svetličič 1996: 206).

Zavezala se je k nediskriminacijskemu ravnanju do vseh članic. Vsem tujim podjetjem, tudi tistim, ki ne investirajo na Kitajskem ali tam niso registrirana, bo dajala enake pogoje za trgovanje. Ukinila bo dvojno ceno in razlike v proizvodih, izdelanih za domači trg, ter proizvodih, izdelanih za izvoz. Cen ne bo narekovala, da bi zaščitila lastno proizvodnjo ali lastne storitve.

Na področju kmetijstva je zmanjšala carine s povprečne stopnje 31,5 % na 17,4 % in ukinila izvozna nadomestila.

Na industrijskem področju se je odpovedala kvantitativnim omejitvam ter zmanjšala povprečno carinsko stopnjo s 24,6 na 9,4 %. Podpisala je tudi Pogodbo o informacijski tehnologiji (angl. *Information Technology Agreement*), ki odpravlja carine na telekomunikacijsko opremo, polprevodnike, računalnike in računalniško opremo ter na druge izdelke informacijske tehnologije.

Zavezala se je k odstranitvi ovir na storitvenem sektorju, ki je bil pred vstopom v WTO najbolj nedostopen. Do leta 2007 bo odprla vse svoje storitvene trge mednarodni konkurenci tujih ponudnikov storitev na področju distribucije, telekomunikacij, finančnih storitev, računalniških storitev, filmske industrije, okoljskih storitev, računovodstva, prava, arhitekture, gradbeništva in turizma. S koncem leta 2006 je bančni sektor povsem odprla tuji konkurenci in dovolila 49-odstotno lastništvo v telekomunikacijah. Prav tako je v veliki meri liberalizirala zavarovalniški sektor.

Poleg naštetega je Kitajska pristala tudi na večjo transparentnost gospodarskega ravnanja. Poenotila je svojo trgovinsko politiko v državi ter sprejela zakone, ureditev in druge ukrepe, h katerim se je zavezala v pristopnih pogajanjih. Ustanovljen je bil tudi poseben Prehodni recenzijski mehanizem (angl. *Transitional Review Mechanism, TRM*), ki bo od leta 2002 izdajal letna poročila o napredku pri izpolnjevanju obveznosti, ki izhajajo iz njenega vstopa v WTO, in na koncu desetletnega prehodnega obdobja izdal še končno poročilo. Ta mehanizem, ki so ga uporabili le za Kitajsko, je nekakšen varnostni ventil za preostale države članice za nadzor vse pomembnejšega akterja v svetovnem trgovinskem sistemu in odraz dejstva, da mora Kitajska še precej spremeniti svojo gospodarsko politiko, da bo uspela izpolniti vsa pravila in obveznosti.

4.5.3 Kaj dobi

Kot prednosti vstopa Kitajske v WTO je Long Yongtu, glavni pogajalec za vstop Kitajske v WTO, opredelil dopuščanje razvoja kitajskega storitvenega sektorja, mednarodno sprejetje kitajskega gospodarstva kot tržnega, doseganje veljave pri postavljanju multilateralnih globalnih trgovinskih pravil in reševanje trgovinskih sporov v okviru WTO (Whalley 2006: 218–19). Sama bi na prvo mesto kitajskih pridobitev postavila klavzulo največje ugodnosti (angl. *most-favoured-nation*, *MFN*), eno od načel WTO, po katerem preostale države članice svojo novo članico, Kitajsko, obravnavajo enako kot vse ostale trgovinske partnerice. Njene trgovinske partnerice so do sedaj že odstranile večino kvantitativnih ovir, med njimi najbrž najpomembnejše kvote na tekstil in oblačila do leta 2005. Vseeno ostaja nekaj diskriminacijskih določb, med njimi posebni varovalni mehanizem do 2008, ki dovoljuje državam uvoznicam omejitev izvoza tekstila in oblačil iz Kitajske, ko ali če pride do tržnih pretresov. Do leta 2013 bodo lahko njene partnerice uporabljale posebna varovala, npr. Prehodni varnostni mehanizem za posamezne proizvode (angl. *Transitional Product – Specific Safeguard Mechanism*, *TPSSM*) proti hitri rasti uvoza s Kitajske, ki bi lahko povzročal motnje ali le grozil z motnjami na trgu (Li 2002: 11). Za ostale članice je praksa v WTO nekoliko drugačna. Omejitve se namreč uvajajo le pri resnih pretresih ali pri grožnjah resnih pretresov trga. Do leta 2016 lahko države uvoznice uporabljajo posebno metodologijo za netržno gospodarstvo v zvezi s primerjavo cen, s čimer s strani Kitajske ugotavljajo obstoj nadomestil ali dumpinga. Nepravilno je tudi obravnavanje njenega statusa znotraj institucije. Čeprav ima Kitajsko znotraj WTO status države v razvoju, ji niso pripadle nekatere pravice, ki so sicer namenjene državam v razvoju ali tranzicijskem gospodarstvu. Tako je bila Kitajsko med drugim prisiljena sprejeti krajše prehodno obdobje in večje omejitve določenega subvencioniranega izvoza kot preostale države z nižjimi prihodki.

V nekaterih postavkah so pridobile obe strani, torej Kitajsko kot preostale članice WTO. Sem uvrščamo mehanizem reševanja sporov v okviru WTO, ki v organizacijo vnaša predvidljivost in transparentnost. Vstop Kitajski prinaša tudi sodelovanje v multilateralnih pogajanjih o trgovinskih pravilih in prihodnji trgovinski liberalizaciji.

Še en pozitiven prispevek je povečanje konkurenčnosti Kitajske. S prestrukturiranjem, uporabo novih tehnologij ter s sklepanjem zavezništov in združenj med domačimi in tujimi podjetji so kitajska podjetja postala bolj konkurenčna. Song (v Findlay 2001: 2) pojasnjuje, da

vstop Kitajske v WTO pomeni še večje odpiranje njenega gospodarstva, saj bo članstvo sprostil omejitve sklepanja poslov v yuanu, kar bo vodilo do večje zmožnosti absorbiranja tujih virov, vključno s kapitalom. Odprtost povečuje konkurenčnost v sektorju menjalnih dobrin, izboljša porabo virov in ponuja možnosti ekonomije obsega (Findlay 2001: 2).

Vstop Kitajske v WTO kot del gospodarskih reform politike odprtih vrat je še pospešil preoblikovanje kitajskega gospodarstva. Kitajska je danes tretja največja trgovinska partnerica na svetu in ena največjih prejemnic TNI. Članstvo Kitajske v WTO poleg zmanjšanja trgovinskih in investicijskih ovir prinaša tudi manjšo stopnjo tveganja za tuje vlagatelje. Stopnja revščine se je od leta 1993, ko je v revščini živelo kar 73 % prebivalcev, zmanjšala na zmernih 32 % do leta 2003. Vstop v WTO ni uspel zmanjšati dohodkovnih razlik med obalnimi območji in notranjostjo države ter med mestnimi in podeželskimi območji, ki ostajajo velik problem Kitajske. Te so se v zadnjem času le še povečale.

Kitajski je uspelo. V slabih tridesetih letih je naredila ogromen korak naprej in se nevarno približala razvitim državam. Njen vstop v WTO je odprl ogromni kitajski trg svetu in hkrati je izjemno konkurenčno kitajsko gospodarstvo stopilo na svetovni trg. Ni se spremenila le Kitajska, spremenil se je ves svet.

5. NAPOVEDI O VLOGI KITAJSKJE V SVETOVNEM GOSPODARSTVU IN V SVETOVNEM GOSPODARSKEM SISTEMU V PRIHODNOSTI

Kitajska se ne priključuje WTO, ampak se WTO priključuje Kitajski, je bilo pogosto izrečeno ob vstopu Kitajske v WTO. Svetovni gospodarski sistem brez Kitajske ne more biti pravi svetovni gospodarski sistem. Govoriti o svetovnem gospodarskem sistemu in pri tem izpustiti državo, ki je tretja na svetu po velikosti in kar prva na svetu po številu prebivalcev, je kontradiktorno. Kitajska je s svojim vstopom v WTO posredno ustvarila svetovni gospodarski sistem in posredno s tem vanj vnesla spremembe. Spremenila se je tudi Kitajska. V svetovnem gospodarstvu in v svetovnem gospodarskem sistemu prevzema novo, bistveno pomembnejšo funkcijo, kot jo je imela v času izolacionizma.

Tabela 5.1: Deleži držav/skupin v svetovnem BDP od leta 1 do 2001.

Leto	ZDA	Zahodna Evropa	Japonska	Kitajska	Indija	Bivša Sovjetska zveza	Brazilijska
1	/	10,8	1,2	26,1	32,9	1,5	/
1000	/	8,7	2,7	22,7	28,9	2,4	/
1500	0,3	17,8	3,1	24,9	24,4	3,4	/
1600	0,2	19,8	2,9	29,0	22,4	3,5	/
1700	0,1	21,9	4,1	22,3	24,4	4,4	/
1820	1,8	23,0	3,0	32,9	16,0	5,4	0,4
1870	8,8	33,0	2,3	17,1	12,1	7,5	0,6
1913	18,9	33,0	2,6	8,8	7,5	8,5	0,7
1950	27,3	26,2	3,0	4,5	4,2	9,6	1,7
1973	22,1	25,6	7,8	4,6	3,1	9,4	2,5
2001	22,4	20,3	7,1	12,3	5,4	3,6	2,7

Vir: Svetličič, 2006: 4 iz Maddison, The World Economy: Historical Statistics. OECD, 2003: 261.

Tabela 5.1 prikazuje relativno visok delež BDP Kitajske v letih od 1 do 1820, čemur je sledilo vedno večje padanje do leta 1973. Leta 2001 je sledil ponoven preobrat – delež BDP Kitajske po vstopu v svetovni gospodarski sistem zopet narašča.

V devetdesetih letih prejšnjega stoletja, ko je Kitajska pričela s pristopnimi pogajanjmi za vstop v WTO, so se intenzivirale raziskave o posledicah vstopa. Skoraj vse simulacije so pokazale,

da bodo Kitajska, a tudi njene glavne trgovinske partnerice (ZDA, Evropska unija, Japonska in države jugovzhodne Azije) pridobile (Lejour 2000: 1). Večina pridobitev je povezana z liberalizacijo trgovine in z odstranitvijo kvot MFA, s čimer se izboljšajo njihovi pogoji trgovanja (Ianchovichina in Martin 2003: 21). Kitajski dobiček se bo v prihodnje povečal v tistih sektorjih, kjer se bo povečalo povpraševanje po njenem izvozu: tekstilnem, oblačilnem in avtomobilskem. Postala bo privlačna destinacija za investitorje zaradi znižanja carin, kar prinaša višje stopnje donosov na kitajski kapital. Pridobil bo tudi svet kot celota in nekatere države v razvoju, ki trgujejo neposredno s Kitajsko. Nekateri rezultati celo kažejo, da bo največ pridobila Kitajska s povišanjem blaginje kar za okrog 30 milijard USD na leto (Lejour 2001).

Na podlagi različnih raziskav je Yang (2002) sestavil primerjalno tabelo pričakovanih pridobitev kitajskega vstopa v WTO za Kitajsko in za svet. Raziskave kažejo, da se bo zaradi liberalizacije trgovine z blagom blaginja Kitajske povečala 4–30 milijard USD na leto, blaginja na svetovni ravni pa bo letno višja za 20–56 milijard USD. Liberalizacija bo hkrati prinesla povečanje kitajskega BDP med 1,5 in 10 %. Dobičke od liberalizacije storitev je težko izmeriti, čeprav nekatere študije ocenjujejo, da bi na srednje dolgi rok zmanjšanje trgovinskih ovir za eno tretjino lahko pomenilo povečanje blaginje za 7–12 milijard USD (Adhikari in Yang 2002). Ne moremo mimo dejstva, da nam raziskave ponujajo zelo različne napovedi, res pa je, da se vse nagibajo k izboljšanju položaja tako Kitajske kot preostalega sveta.

Tabela 5.2: Gospodarski učinki vstopa Kitajske v WTO.

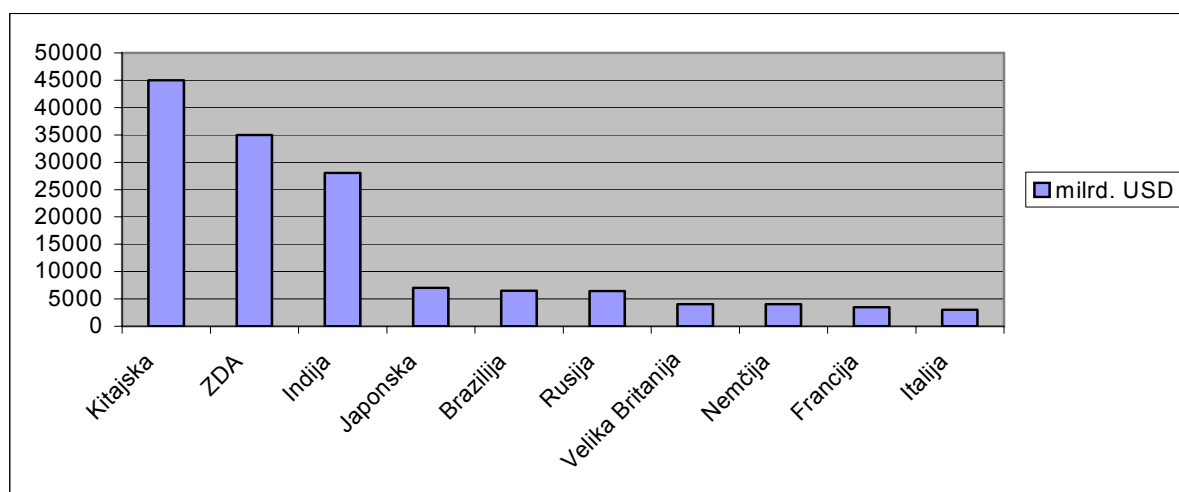
ŠTUDIJA	UČINKI NA KITAJSKO	GLOBALNI UČINKI
<i>Walmsley in Hertel (2000)</i>	<u>bogastvo</u> : 23,7–25,6 milrd. USD <u>povečanje BDP</u> : 8,7–10,8%	<u>bogastvo</u> : 35,7–38,2 milrd. USD
<i>Wang (1997)</i>	<u>bogastvo</u> : 12,4–30,3 milrd. USD	<u>bogastvo</u> : 25,3–56,7 milrd. USD
<i>Zhai in Li (2000)</i>	<u>bogastvo</u> : 1,2% BDP <u>povečanje BDP</u> : 1,5%	/
<i>Walmsley idr. (2001)</i>	<u>bogastvo</u> : 3,9–10,5 milrd. USD	<u>bogastvo</u> : 20,5–25,7 milrd. USD
<i>Ianchovichina in Martin (2001)</i>	<u>bogastvo</u> : 28,6 milrd. USD <u>povečanje BDP</u> : 2,2%	<u>bogastvo</u> : 56,1 milrd. USD <u>povečanje BDP</u> : 0,2%

Vir: Adhikari in Young 2002.

Nadaljevanje gospodarske rasti Kitajske bo prineslo koristi večini njenih trgovinskih partneric: povečala je uvoz, multinacionalne korporacije pospešeno investirajo na Kitajskem, da zadostijo lokalnemu povpraševanju, pričakovano narašča uvoz energije in mineralov na Kitajsko, kar prinaša koristi za države, ki so bogate s temi viri. Gospodarska rast Kitajske prinaša koristi tudi za nove industrializirane azijske države, in sicer s povečanjem kitajskega trgovanja zaradi dopolnjujočih trgovinskih vzorcev. Naglo raste izvoz polizdelkov na Kitajsko. Kitajski proizvodi imajo vse višjo dodano vrednost, zato narašča tudi domača proizvodnja komponent, kar bi v prihodnosti lahko predstavljalo posredno grožnjo tem gospodarstvom. Prevladovala bo t.i. intra-industrijska menjava. Države Zveze jugovzhodnih azijskih držav (angl. *Association of Southeast Asian Nations, ASEAN*) in Severne Azije bodo pridobile zaradi naraščajočega izvoza na Kitajsko.²⁹ Ker gre večinoma za delovno intenzivne proizvode, kjer vlada velika konkurenca, se bodo morale mnoge od njih prilagoditi. Države ASEAN se bodo najbrž morale soočiti z dejstvom, da gre večji del TNI v regiji za Kitajsko in sprejeti ukrepe, da bodo nadaljevale s tehnološkimi inovacijami in z dvigom produktivnosti (Rumbaugh in Blancher 2004: 12).

Goldman Sachs v raziskavi ugotavlja, da je gospodarski potencial Brazilije, Rusije, Indije in Kitajske tolikšen, da bi ta gospodarstva postala dominantna do leta 2050. Sodeč po napovedih, bodo te štiri države v prihodnjih desetletjih drastično spremenile razmerje moči v svetovnem gospodarstvu.

Slika 5.1: Največja gospodarstva leta 2050.

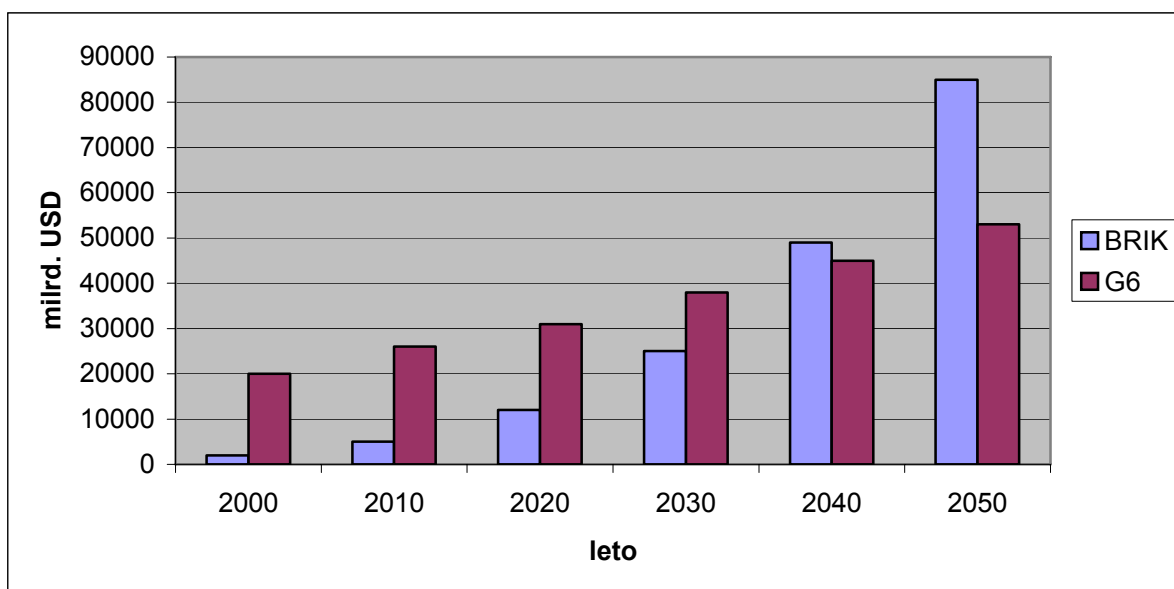

Vir: Wilson in Purushotaman 2003: 4.

²⁹ ASEAN vključuje deset držav jugovzhodne Azije: Indonezijo, Malezijo, Filipine, Singapur, Tajsko, Brunej, Vietnam, Laos, Mjanmar in Kambodžo.

Wilson in Purushothaman napovedujeta, da bi v manj kot 40 letih lahko postali večja gospodarstva od držav G6.³⁰ Logična posledica rasti BDP je povečana potrošnja držav BRIK, katere letna rast bo že leta 2009 prehitela rast potrošnje držav G6, leta 2025 bo dvakrat večja, in leta 2050 kar štirikrat večja. Danes njihov BDP znaša le okoli 15 % BDP držav G6.

Slika 5.2: Države BRIK bodo prej kot v 40 letih presegle BDP držav G6.

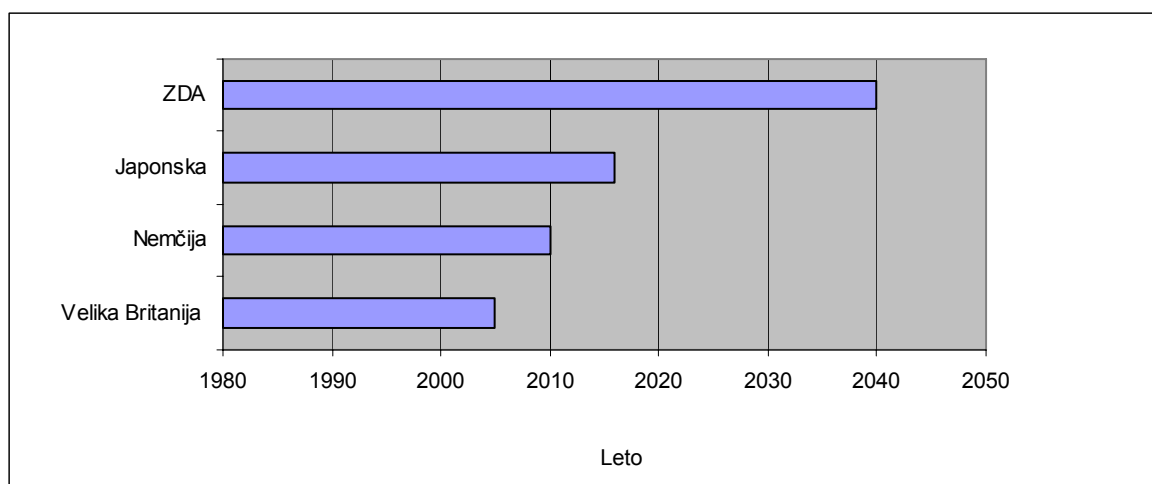

Vir: Wilson in Purushotaman 2003: 4.

Dohodek na prebivalca bo imel precej počasnejšo rast od rasti BDP. Na Kitajskem bi bil tako šele leta 2050 podoben tistemu, ki ga imajo razvite države danes. To pa pomeni, da največja gospodarstva (glede na BDP) ne bodo več tudi najbogatejša.

Goldman Sachs napoveduje zniževanje stopnje rasti v različnih obdobjih. Stopnja rasti BDP Kitajske naj bi s sedanjega povprečja 9 % v zadnjih dvajsetih letih padla na 5 % v letu 2020. Do sredine 40 let naj bi padla na 3,5 %. Kljub temu Goldman Sachs napoveduje, da bo po velikosti BDP dohitela Veliko Britanijo že leta 2005, Nemčijo 2010, Japonsko 2015 in ZDA leta 2040. Leta 2041 bo na račun visoke stopnje investiranja, velikanske delovne sile in stabilnih sprememb postala največje gospodarstvo na svetu.

³⁰ Sedanjih 6 najbolj razvitih držav sveta, ZDA, Velika Britanija, Francija, Nemčija, Italija in Japonska.

Slika 5.3: Kdaj bo Kitajska po velikosti BDP dohitela najrazvitejše države.

Vir: Mapping the Global Future 2005: 32.

Na podlagi Shellovih globalnih scenarijev bi bilo leta 2025 Kitajsko gospodarstvo po pariteti kupne moči skoraj dvakrat večje od ameriškega (scenarij odprtih vrat, manj po drugih scenarijih) in kar trikrat večje od evropskega (evroobmočje) (Svetličič 2006: 696).³¹ Kitajska postaja proizvodno središče sveta (Svetličič 2006: 696).

Findlay (2001) na podlagi analize raziskav na temo vstopa Kitajske v WTO dokazuje, da bo Kitajska največ pridobila zaradi dostopa do Sporazuma o tekstilu in oblačilih (angl. *Agreement on Textiles and Clothing, ATC*) kot predhodnika Sporazuma MFA (angl. *Multi-Fibre Agreement*). Zhong in Yang (v Findlay 2001: 9) govorita o konkretnih posledicah odprave Sporazuma MFA, pri čemer se bo izvoz oblačil povečal za 142, proizvodnja za 76, uvoz pa za 73 %.

Dee in Hanslow (v Findlay 2001: 10) sta raziskovala ovire za trgovanje in investiranje s storitvami. Številne ovire so bile prisotne tako za domača kot za tuja podjetja. Glede na visoko stopnjo zaščite storitvenega sektorja pred vstopom Kitajske v WTO bi liberalizacija tega sektorja pomenila padec cen ter povečanje dobička v vseh sektorjih, tudi v storitvenem. Rezultati njune raziskave so pokazali, da bi odstranitev vseh ovir po Urugvajskem krogu

³¹ Trije scenariji (scenarij odprtih vrat, nizkega zaupanja v globalizacijo in nacionalnih zastav) temeljijo na ravnotežju med tržnimi silami, usklajevanjem z okoljem in na stopnjah prisile in uravnavanja. Te sile pa zasledujejo tri različne cilje: učinkovitost, socialno kohezijo in varnost. Včasih so med seboj izključujoči in države morajo izbirati, katere cilje želijo doseči; zato Shell govori o treh dilemah ali o trilemi. S tem namenom je oblikoval 'trilemski trikotnik' (angl. *Trilemma Triangle*), ki kaže področja optimizacije dveh ciljev na račun tretjega.

pogajanj prinesla največ koristi storitvenemu sektorju (50 % vseh koristi, 19 % koristi je povezanih s kmetijstvom in 31 s proizvodnjo). Kar tri četrtine koristi od svetovnih storitev po njunem modelu prihaja od liberalizacije kitajskega storitvenega sektorja, kar ni samo posledica čezmejne menjave, pač pa tudi odstranitve omejitev na tuje investiranje (Findlay 2001: 12). Nekatera velika industrializirana gospodarstva bi lahko na račun tega izgubila. Trdita, da liberalizacija storitev vodi do spremembe umestitve kapitala s posledičnimi učinki na dohodek. Prav tako zmanjša gospodarske donose na storitvenih trgih in lahko poslabša stanje tujih investorjev.

Ianchovichina in Martin (2003) pričakujeta izjemen porast delovno intenzivnih proizvodnih sektorjev. Tekstilni in oblačilni sektor bosta pridobila neposredno z odstranitvijo kvot na severnoameriškem in zahodnoevropskem trgu, posredno pa bo pridobila še proizvodnja tkanin kot povečanje povpraševanja zaradi širitve tekstilnega sektorja. Plače kvalificiranih delavcev in plače nekvalificiranih nekmetijskih delavcev bodo v razmerju do plač kmetijskih delavcev narasle, torej bo vstop Kitajske negativno vplival na kmetijstvo na Kitajskem. Spremenilo se bo tudi svetovno trgovanje. Kitajska bo gotovo postala pomembnejši igralec na svetovnem trgu. Sledila bo ekspanzija izvoza kitajskih izdelkov: sprva oblačil, kasneje tekstila in nato avtomobilov. Tudi povpraševanje kitajskih potrošnikov po uvoznih proizvodih se bo povečalo, kar predstavlja pri državi z 1,3 milijarde prebivalcev več kot 1/6 svetovne populacije. Podvojil se bo uvoz pijač in tobačnih izdelkov, sledil bo uvoz prehrabnih izdelkov, tekstila, kmetijskih pridelkov, avtomobilskih delov in trgovinskih storitev. Avtorja ocenjujeta vstop kot pozitiven za kitajsko gospodarstvo, ki naj bi se mu blaginja povečala kar za 40,6 milijard USD oziroma za 2,2 % dohodka na prebivalca. Večji del pozitivnega doprinosa se je že uresničil v prvem obdobju obsežne liberalizacije, torej med letoma 1995 in 2001 (31 milijard USD), preostali del se bo porazdelil med učinke nadaljevanja že začelih reform (4,7 milijarde USD), odstranitve kvot na tekstil in oblačila (2,4 milijard USD) ter liberalizacije storitev (1,2 milijard USD). Manjši del odpade še na prestrukturiranje avtomobilskega sektorja ter na odstranitev subvencij za kmetijski izvoz.

Pridobila bo tudi večina na novo industrializiranih držav Vzhodne Azije, čeprav bodo njihove koristi manjše glede na velikost teh gospodarstev in glede na predvideno rast regije v prihodnjih 10 letih (Ianchovichina in Martin 2006: 62). Te države bodo, tako kot Japonska, povečale proizvodnjo v sektorjih, kjer se poveča njihov izvoz na Kitajsko. Države v razvoju Vzhodne Azije se bodo soočale z rahlih znižanjem njihovega BDP in blaginje na področju

tekstila in oblačil kot posledica soočanja z mogočno kitajsko konkurenco in odstranitve kvot v Severni Ameriki in Evropski uniji. Pričakovati pa je, da bodo te države sčasoma presegle negativne učinke s povečanjem proizvodnje, z elektroniko in drugimi proizvodnimi industrijami zaradi povečanega povpraševanja Kitajske in njenih najbližjih trgovinskih partneric po teh izdelkih. Malo verjetno je, da bi se investiranje v te države zmanjšalo, saj se zvišujejo donosi. Bolj kot konkurentke Kitajski so te države njene dobaviteljice polizdelkov (Ianchovichina in Martin 2006: 62).

Vsem simulacijam, ki raziskujejo prihodnje posledice vstopa Kitajske v WTO, je skupno nekaj: vse napovedujejo povečanje blaginje za Kitajsko in za preostali svet. Razlike so večinoma v velikosti teh učinkov, dejstvo pa je eno: pridobijo vsi, svet je torej na boljšem. Vsi strahovi so bili odveč.

6. SPREMEMBE V SVETOVNEM GOSPODARSKEM SISTEMU PO VSTOPU KITAJSKE V WTO

20. stoletje je bilo v znamenju ZDA, 21. stoletje je stoletje Kitajske. Tej ogromni državi je uspelo nekaj nepričakovanega in še pred tremi desetletji sploh nepredstavljivega: spremenila je svet, ne samo na gospodarskem področju, kar je predmet tega diplomskega dela. Njeno delovanje počasi, a vztrajno prinaša vplive in spremembe v vse sfere svetovnih interakcij. Kitajska pridobiva na mehki moči – kombinaciji gospodarske moči, kulture, trgovine in diplomacije, ki poleg vojaške moči prispeva h kitajskemu približevanju, da postane največja sila sveta.

Vzpon Vzhoda sicer ni samo fenomen Kitajske, vendar pa jo velikost in rast njenega gospodarstva, skupaj z visoko stopnjo odprtosti, postavlja v položaj pomembne sile svetovnega gospodarstva, ki spreminja odnos med industrializiranimi državami in državami v razvoju. Spreminja formalno in neformalno delovanje na svetovni ravni, pravila, načela, odnose med državami in med institucijami. Spreminjajo se tudi neformalne skupine, ki se združujejo na podlagi gospodarskih interesov.

Ključno poglavje diplomskega dela je namenjeno analizi sprememb svetovnega gospodarskega sistema, ki jih je povzročila prisotnost Kitajske in njihov nadaljnji razvoj.

6.1 Spremembe v globalnem vladanju, vzpon Vzhoda

Svetovna nadvlada ni več v rokah Zahoda. Ta dobiva močno konkurentko, ki bo zahtevala besedo v svetovni skupnosti. Kitajska postaja pomemben igralec v globalnem in v regionalnem vladanju. Prinaša nove izzive in ruši vzorce reda, ki ga je oblikoval in mu sedaj dominira Zahod.

Vzpon Vzhoda pa ni zgolj kitajski fenomen, čeprav je Kitajska zagotovo najpomembnejša država v vrsti novih gospodarskih sil, ki lovijo in prehitevajo zahodne sile. Te bodo ob boku stare garde soodločale o gospodarski podobi sveta. Kot največja platforma globalne proizvodnje ali kot največji hitro rastoči trg je Kitajska hkrati problem in rešitev za svetovno gospodarstvo. Vključenost Kitajske v globalnem vladanju ilustrira naraščajočo gospodarsko

in politično soodvisnost med industrializiranimi državami ter med hitro rastočimi gospodarstvi.

Scenarijev o učinkih gospodarskega vzpona Kitajske na svetovne institucije je več. Haass (2005b: 17) ponuja dva možna scenarija: izbira je med učinkovitim multilaterizmom in med postopnim vračanjem k tekmovalnemu svetu velikih sil, svetu, preplavljenemu z destruktivnimi silami, ali obema. Drugi torej ponuja tekmovanje za vpliv, ki je bil uporabljen že mnogokrat poprej v zgodovini, ko so nastajale nove in se rušile stare sile. Možen pa je tudi drugačen, mirnejši prehod k novi stabilnosti, ki pa bo odvisen od načina, na katerega se bodo oblikovane svetovne sile odzvale na izzive, ki jih ponuja Kitajska, in tudi od načina, kako bo Kitajska to svojo moč uporabljala. Dosedanje obnašanje Kitajske kaže na to, da je bolj naklonjena stabiliziranju razmer, torej ne bo tekmovala za prevlado, temveč bo le iskala svoje mesto znotraj mednarodne skupnosti, mesto, ki si ga zasluži.

Humprey in Messner (2006) opozarjata na nujnost vključenosti Kitajske v globalno in regionalno vladanje. Prvič, je hkrati del problema in pomemben del potencialne rešitve tega problema, predvsem kar se tiče klimatskih sprememb in energije, področij, katerima ta država ne namenja zadostne pozornosti in je s tem glede na vse dejavnike (število prebivalcev, površina, umazana industrijska proizvodnja idr.) velika grožnja za ves svet. Vključenost v globalno vladanje bi pripomogla k večji skrbi za okolje. Drugič, Kitajska igra pomembno vlogo pri ukrepih za zagotavljanje globalne in regionalne finančne stabilnosti. Kitajska namreč lahko zadosti naraščajočemu globalnemu povpraševanju po proizvodih in po storitvah, kljub zmanjšanju zmogljivosti v industrializiranih državah. Tretjič, lahko pripomore k opozarjanju na regionalne probleme, kot so onesnaženost, upravljanje s skupnimi viri, regionalni integraciji in pri opozarjanju na ukrepe, ki bi pomagali državam in regijam, ki se počasi razvijajo. In ne nazadnje, njena vse večja vloga kot vir TNI v Afriki, Aziji in Latinski Ameriki in njene naraščajoče gospodarske in politične vezi z različnimi državami v razvoju, jo postavljajo v položaj pomembnega razvojnega akterja.

Vključenost Kitajske bi omogočila večjo reprezentativnost struktur in mehanizmov svetovnega gospodarskega vladanja. Kljub temu pa je bila vedno bolj klub enega v mednarodni politiki, kar izhaja iz njene filozofije nevmešavanja, ki jo spremlja od samega nastanka te države. Še vedno ločuje med notranjo in zunanjo suverenostjo in ne pristaja na

prenašanje suverenosti v globaliziranem svetu.³² Njena vključenost je še toliko bolj vprašljiva zaradi njene nenavadne identitete, ker je nedemokratska država in hkrati največje hitro rastoče gospodarstvo. Ima nemogoč položaj v smislu globalne gospodarske vladavine. Cooper (v Humprey in Messner 2006: 6) jo uvršča v skupino klasičnih nacionalnih držav, ki še ne razumejo, da globalizacija pomeni združevanje nacionalne politike z globalnim vladanjem. Biti torej Kitajska kljub mirni tranziciji moči lahko izzvala zahodno hegemonijo globalnih institucij? Vzpon Kitajske je potencialna grožnja razvojnim politikam in strategijam industrializiranih držav, ki jih Humprey in Messner (2006: 11) opredelita kot:

- spodbujanje trgovinske liberalizacije, finančnih reform, privatizacije in dobrega vladanja;
- človekove pravice;
- pomoč, odvisna od zavezanosti h gospodarskim reformam, spoštovanju človekovih pravic in dobremu vladanju.

Uspeh industrializiranih držav pri vzpostavitvi posebnega modela razvoja, ki naj bi mu sledile tudi države v razvoju, pripisuje Murphy (2000: 797) kombinaciji finančne moči (pomoč, vpliv v mednarodnih institucijah itd.), verodostojnosti, ki jo imajo močna in bogata gospodarstva, ter sposobnosti opredelitve razvoja. Kitajska je svetu ponudila alternativo s povsem svojim pristopom h gospodarskemu in tudi siceršnjemu razvoju. Pri gospodarski liberalizaciji Kitajska ni sledila zahodnemu modelu, t.i. Washingtonskemu konsenzu,³³ pač pa Pekinškemu konsenzu.³⁴ Slednji ne verjame v enotne rešitve za vse situacije. Države naj bi pri svojem razvoju v skladu s Pekinškim konsenzom, torej v skladu s kitajskim načinom, bolj upoštevale inovativnost in eksperimentiranje, se zavemale za neodvisnost in za asimetrijo moči. Uspeh Pekinškega konsenza je negotov, vendar pa opozarja na pozitivne učinke. Razvijajo se nove

³² Zunanja suverenost označuje neodvisnost države nasproti drugim. Država je zunanje suverena, dokler na pravno obličen način ne prevzame dolžnosti, da se podreja zapovedim in predpisom, ki jih enostransko narekuje druga država. Zaradi čedalje večje medsebojne odvisnosti držav je relativna. Notranjo suverenost označuje monopol nad razpolaganjem s sredstvi fizičnega prisiljevanja in nad njegovim izvrševanjem na določenem ozemlju. Državno oblast štejemo za vrhovno, samostojno, izvirno, vseobsežno in enotno.

³³ Leta 1990 so ekonomisti Latinske Amerike, ZDA, IMF in Svetovne Banke pod vodstvom Inštituta za mednarodno ekonomijo ZDA (angl. *US Institute for International Economics*) sodelovale na seminarju o ponovni ureditvi in reformiranju gospodarstva Latinske Amerike. Rezultat seminarja so predlogi usmeritev gospodarskih reform v Latinski Ameriki, med njimi fiskalna disciplina, deregulacija in privatizacija, ki so jih poimenovali Washingtonski konsenz (angl. *Washington Consensus*) in ki je sčasoma postal vodilo za reformiranje preostalih držav v razvoju, še posebej bivše Sovjetske Zveze in držav vzhodne Evrope.

³⁴ Pekinški konsenz (angl. *Beijing Consensus*), kot ga je poimenoval Joshua Cooper Ramo (2004), je nastal spontano ob hitrem gospodarskem razvoju Kitajske in ker Washingtonskega konsenza mnoge države v razvoju niso mogle sprejeti. Gre za simetralno zanikanje Washingtonskega konsenza. Značilen zanj je skepticizem do koristi privatizacije in svobodne trgovine. Nima splošno priznanih dokumentov in celo vsebina še ni povsem jasno določena.

ideje, drugačne od tistih, ki izhajajo iz Washingtonskega konsenza. Nove ideje so plod kitajske razvojne poti, na kateri ji sledijo še druge države.

Novi gospodarski red in vladanje bi morala zagotavljati, da bi bile koristi globalizacije širše in bolj pravično porazdeljene. Red brez Kitajske ne more obstajati. Čeprav Kitajska še ni v takem položaju, da bi lahko spodkopala zahodno hegemonijo v globalnem vladanju, je dovolj dober kazalec, da se razmerje moči spreminja in da si zasluži vidnejše mesto v svetovni skupnosti. Še več, za njen obstoj je to mesto nujno potrebno. Prav tako, kot se je postopoma odpirala svetu, bo postopoma sprejela multilateralizem in pravila svetovne igre, čeprav z drugačnim razmerjem moči in z drugačno vlogo. Tako je intenzivnejša prisotnost Kitajske v globalnem vladanju le še vprašanje časa.

6.2 Nova zavezništva kot rezultat prisotnosti Kitajske v svetovnem gospodarskem sistemu

Kitajska se spreminja v največjo asimetrično supersilo, ki se manj opira na tradicionalno moč, več pozornosti pa namenja mehki moči. S tem utrjuje pot tudi drugim državam, ne samo pri gospodarskem razvoju, pač pa jim daje tudi recept, kako se učinkovito vključiti v mednarodni red in pri tem ohraniti neodvisnost in zaščititi svoj način življenja in politične izbire, kako ohraniti suverenost, ki je za Kitajce tako zelo pomembna, in na kateri tudi temelji Pekinški konsenz.

Pričakovati je, da bo Kitajska postala največja strateška sila v smislu vpliva na kritična svetovna področja, kot je gospodarstvo. Zaradi dobrih odnosov z drugimi velikimi državami bodo zahodne sile težje obravnavale, predvsem ZDA, Kitajsko kot grožnjo in slednja bo lahko ustavila konflikte še pred izbruhom. Miroljuben vzpon Kitajske pa je odvisen še od nečesa. Tudi ZDA morajo pokazati pripravljenost sodelovati v načrtu. Močnejša Kitajska namreč ruši status quo in vzpostavlja nov svetovni red. Bolj kot zavezništva z ZDA išče zavezništva znotraj regije,³⁵ katerih cilj je vzajemno zaupanje, vzajemna korist, enakost in koordinacija (huxin, huli, pingdeng, xiezou) (Ramo 2004: 53). Politika dobrososedskih odnosov povzroča,

³⁵ Kitajska sodeluje v več kot 40 regionalnih in subregionalnih varnostnih in gospodarskih forumih.

da se teorija o 'kitajski grožnji' (angl. '*China Threat theory*')³⁶ vse pogosteje zamenjuje s teorijo o 'kitajski priložnosti' (angl. '*China Opportunity theory*').

Stara zavezništva ostajajo, a ne zgolj na gospodarskem področju. Ostaja že zgodovinska naklonjenost posameznih skupin držav, kar Kitajska zgolj modificira, ne povzroča pa korenitih sprememb. Klasično navezanost Velike Britanije na ZDA in Francije na Veliko Britanijo ali, na primer, zvesto sosodstvo Španije in Portugalske, nadgrajujejo regionalni gospodarski dogovori z vse večjo težo v mednarodnem okolju. Evropska unija je najbolj razvita oblika gospodarskega sodelovanja med sicer mnogimi regionalnimi gospodarskimi organizacijami, zvezami ali dogovori. V nizu zanimivejših neregionalnih dogovorov je nova rusko-kitajska naveza,³⁷ ki opozarja na vzpon novih sil, ki stopajo skupaj v bran drugačnim trendom od tistih, ki jih zagovarjajo stare sile, predvsem suverenosti, politiki nevmešavanja in drugačnemu, neuniformiranemu razvoju.

Trendi zavezništev med državami kažejo, da se bodo starim pridružila nova. Kompromis je v skladu s tendencami globalizacije: vse bolj prepleteni in vse intenzivnejši odnosi, tudi ali predvsem gospodarski, med državami.

6.3 Delovanje institucij svetovnega gospodarskega sistema

Arhitektura mednarodnih političnih, gospodarskih in finančnih institucij je stvaritev Zahoda in služi zahodnim interesom. Te institucije pa se sedaj soočajo z novimi izzivi, ki so v največji meri posledica novega razmerja moči, h kateremu je največ prispevala prav Kitajska.

Vse tri ključne institucije svetovnega gospodarskega sistema so se, ne samo z vstopom Kitajske v WTO, pač pa tudi z nenadnim vzponom preostalih hitro rastočih gospodarstev in

³⁶ Teorija o kitajski grožnji je poskus nekaterih držav, predvsem ZDA, da bi se izoblikovala teorija, da je Kitajska grožnja svetu na podlagi njene gospodarske, politične in vojaške moči. Izkazala se je za neutemeljeno.

³⁷ Že leta 2005 sta sprejeli skupno izjavo o novem svetovnem redu v 21. stoletju, v kateri sta izrazili skupno stališče o največjih mednarodnih zadevah, kot so reforme Združenih narodov, globalizacija, sodelovanje sever-jug ter svetovno gospodarstvo in menjava. Obe se zavzemata za popolno avtonomijo notranjih zadev posamezne države, spoštovanje suverenosti in teritorialne integritete. Po njunem prepričanju bi se mednarodna skupnost morala odpovedati miselnosti konfrontacije in zavezništev. Zanikata možnost monopola ali dominance nad mednarodnimi zadevami.

izgubljanjem primata zahodnih sil v gospodarstvu, znašle pred številnimi dilemami. Njihovo delovanje v starih okvirih je nesmiselno in za države v razvoju včasih celo škodljivo.

Cilji IMF in Svetovne banke so zastareli, neskladni s trenutnimi razmerami. Ravni zadolženosti so se za nekatere države, ki so prejele posojila s strani IMF ali Svetovne banke, po teh programih povečale za trikrat, celo štirikrat, in razkorak med revnimi in bogatimi se je dramatično povečal (Ambrose 2004: 4). Programi strukturne prilagoditve (angl. *Structural Adjustment Programmes, SAPs*) niso dosegli zastavljenih ciljev, saj so zahteve držav v razvoju prevelike, da bi lahko politično usmerjanje in mobilizirana sredstva mednarodnih finančnih institucij zadoščali. Študija Williama Easterlyja o posojanju IMF in Svetovne banke med letoma 1980 in 1998 v okviru Svetovne banke je pokazala, da je gospodarska ekspanzija državam s programi strukturnega prilagajanja prinesle revnim manj koristi kot državam, ki se niso odločile za te programe (Costello 2004: 25). IMF tudi ne upošteva specifičnih okoliščin posamezne države. Njegova vsiljena politika kaže na omejeno pojmovanje gospodarske stabilnosti. Ta je vsekakor pomembna, toda IMF zahteva liberalizacijo trgovine in drastične omejitve državne porabe, kar je pogosto prevelik zalogaj za države v razvoju, ki se borijo še z visoko stopnjo revščine (Kovach 2004: 2). Enoznačni ukrepi makroekonomske stabilnosti so neprimerni, zato je nujno potrebna reforma v smeri večjega prilagajanja modela razmeram v posamezni državi.

Danes je rast in globalizacija zasebnih finančnih trgov realnost. Ustanovitelji IMF so v drugačnih časih nastanka brettonwoodskih institucij menili, da špekulativni mednarodni kapitalski tokovi destabilizirajo devizne tečaje. Zato so v Člene dogovora (angl. *Articles of Agreement*) vključili določbe, ki so članice spodbujale k uvajanju nadzora nad kapitalskih tokov, da bi zajezile špekulativne tokove. Danes velja drugačno prepričanje: tekoči in kapitalski računi so tesno povezani in vsaka država, ki želi koristi od mednarodne menjave, mora sprejeti tudi tveganja morebitnih nestabilnih kapitalskih tokov. Izziv za mnoge države v razvoju in posledično tudi za IMF je pravilno tempiranje in zaporedje: najprej okrepitev makroekonomskih politik in institucij, potem pa postopno odpiranje gospodarstva tujemu kapitalu. Tako pot je ubrala Kitajska, ki je pokazala, da ni ene same prave poti razvoja, ki ga je vsem državam začrtal IMF. Ni bila edina. Azijski Tigri so bili še pred njo.

Že leta 1999, torej kar dve leti pred vstopom Kitajske v WTO, sta IMF in Svetovna banka sprejeli nov pristop podpiranja držav z nizkimi prihodki s programom Dokumenti strategije za

zmanjševanje revščine (angl. *Poverty Reduction Strategy Papers, PRSPs*), ki v nasprotju s prejšnjimi pristopi, ki so ciljali na zmanjševanje deficita in se prilagodili večjim tokovom pomoči, dopuščajo več prilagajanja in več fiskalne stabilnosti državam. Toda večja odprtost se kaže predvsem v državah, kjer makroekonomska stabilnost ni več problematična. V državah z večjo makroekonomsko nestabilnostjo so spremembe počasnejše.

IMF bi se lahko preoblikoval v neke vrste svetovalca, ki pa za to potrebuje zaupanje s strani držav. To je zaenkrat praktično nemogoče, saj v primeru neuspeha IMF ne odgovarja nikomur. Študija WIDER ugotavlja, da mora prevzeti konstruktivno vlogo v upravljanju in stabiliziranju mednarodnega finančnega sistema, ne samo s kriznim upravljanjem, pač pa tudi s preprečevanjem kriz. IMF, ki lahko prepozna slabosti mednarodnega finančnega sistema in ustvarja učinkovit pritisk za njihovo reševanje na strani držav članic, lahko veliko prispeva h globalni dobrobiti (Rieffel 2006).

Blustein (2006) meni, da bi nadaljnja reforma IMF morala iti tudi v smeri povečanja pomena organizacije v soočanju z globalnimi problemi, vključno z visokim trgovinskim primanjkljajem ZDA in visokim presežkom Azije in dobaviteljic nafte. Kitajski trgovinski presežek je v letu 2005 strmo rasel in je v prvi polovici leta 2006 znašal okoli 70 % regionalnega presežka 260 milijard USD (na letni ravni) (IMF, World Economic Outlook 2006: 52). Nasprotno ZDA beleži primanjkljaj.³⁸ Deloma tudi zato, ker Kitajska povečuje svojo konkurenčnost z umetno vzpostavljeno nizko vrednostjo yuana.³⁹ 4. člen Členov o dogovoru IMF določa,⁴⁰ da se morajo države članice: *"[...] izogibati manipuliranju z menjalnimi tečaji ali z mednarodnim denarnim sistemom, da bi preprečile učinkovite plačilnobilančne prilagoditve ali da bi dobile nepravične konkurenčne prednosti"*. Vse aktivnosti, ki jih IMF v zvezi s Kitajsko na tem področju izvaja, pa so omejene zgolj na prepričevanje, naj reformira valutni režim.

Danes je članstvo IMF razdeljeno na stalne posojilodajalce in kvazi-stalne posojilojemalce. Kitajska spada med slednje. Okoli 40 držav daje praktično vse razpoložljive vire IMF in okoli

³⁸ Leta 2005 je letna stopnja deficita znašala 800 milijonov USD ali kar 7 % BDP ZDA (Bergsten 2005). Od leta 2000, ko je trgovinski deficit znašal 18 %, je v petih letih narasel za 9 % in leta 2005 znašal 27 %.

³⁹ Zhou Xiaochuan, guverner Ljudske banke Kitajske (angl. *People's Bank of China, PBoC*), je sicer obljubil, da bo Kitajska povečala fleksibilnost valute. Hitrejša apreciacija yuana je učinkovita in zaželena politična možnost za zmanjšanje velikih zunanjih neravnotežij ob hkratni visoki rasti domačega povpraševanja (Ng 2007).

⁴⁰ Sprejet je bil na Monetarni in finančni konferenci ZN (angl. *United Nations Monetary and Financial Conference*) v Bretton Woodsu, 22. julija, 1944, v veljavo pa je stopil 27. decembra, 1945. Dostopno na <http://www.imf.org/external/pubs/ft/aa/aa.pdf> (11. januar 2007).

80 držav je primernih za koncesijsko financiranje, a se malo verjetno kvalificirajo za velika posojila. Manj definirana srednja skupina ima določen dostop do privatnega mednarodnega kapitala, a se lahko občasno sooča s finančnimi krizami, zato bi lahko postale velike posojilodajalke IMF. Če bi nastopila finančna kriza Kitajske, IMF ne bo imel dovolj denarja za premostitev krize. Kitajska ima več kot 400 milijard v tujih menjalnih rezervah, kar je dvakrat več, kot so posojilne sposobnosti IMF (Rogoff 2004). Glede na to, da IMF ne more izplačati Kitajske, bi jo bilo morda bolj smotno priključiti državam, ki lahko izplačajo IMF. Na ta način bi lahko preprečili nevarnost, da se sistem zruši.

Svetovna banka se je v letih svojega obstoja skoncentrirala predvsem na dajanje posojil državam v razvoju za strukturne projekte. Od prvega posojila v letu 1981 do junija 2006 je Svetovna Banka, torej IBRD in IDA, Kitajski posodila 40,534 milijard USD za skupno 274 razvojnih projektov, od katerih je v teku še 75, kar postavlja kitajski portfelj med največje v Banki (World Bank 2006). V fiskalnem letu 2006 je Svetovna banka posodila Kitajski okoli 1,45 milijard USD za 11 projektov (World Bank 2006). Že tretje leto zapored je Kitajska največja posojilodajalka v IBRD. Problem Svetovne banke je, da ta predstavlja le majhen del sredstev za razvoj in potrebuje bolj jasen načrt kako plasirati denar, vire in intelektualno vodstvo z jasnejšo sliko razvoja. Porabi ali posodi okoli 20 milijard USD na leto, a je brez povratne informacije o tem, kateri programi so učinkoviti, kateri pa so neučinkoviti in jih je zato potrebno opustiti. Namesto njene izključne vloge posojilodajalca, bi se morala preoblikovati v institucijo, ki bi skrbela za razvoj v revnih državah in postala partnerica ob lokalni participaciji.

6.3.1 Razmerje moči znotraj institucij svetovnega gospodarskega sistema

Ne samo gospodarski vzpon Kitajske, tudi rast gospodarske in finančne moči držav najprej Vzhodne Evrope, potem Azije in Bližnjega Vzhoda, pozneje Latinske Amerike in Afrike je počasi spreminjala razmerje moči znotraj IMF. Delež ZDA je s prvotnih 33 % v šestdesetih letih padel za polovico (sedaj 17 %), deleži ostalih držav so ostali relativno statični zaradi nasprotovanja držav, ki bi zgubile vpliv na račun zmanjšanje glasovalnih pravic. Kaže se šibka povezava med deleži kvot (in glasovalno močjo) in velikostjo gospodarstva, mednarodne menjave in financ posamezne države.

Kot odgovor na dolgotrajne pritožbe o premajhni zastopanosti hitro razvijajočih se gospodarstev, je Odbor guvernerjev IMF septembra 2006 z resolucijo odobril večji delež glasovalnih pravic Kitajski, Južni Koreji, Mehiki in Turčiji. Omenjene štiri države so bile edine v organizaciji, ki so bile premalo zastopane po vseh štirih merilih za izračun glasovalnih pravic, po bruto domačemu proizvodu, po odprtosti gospodarstva, po višini rezerv in po nihanju gospodarske rasti. Kitajska je imela manjši volilni delež kot Nizozemska in Belgija, čeprav je njeno gospodarstvo 4. največje na svetu. Po preoblikovanju deležev glasovalnih pravic v organizaciji se je Kitajska povzpela iz 9. na 6. mesto, njen delež je z 2,94 narasel na 3,65 %. Blustein (2006) potezo razume kot strategijo, ki bo omogočala pravičnejše razmerje moči v IMF, ki je hkrati nujno, če IMF želi ohraniti svoj vpliv v hitro spreminjajočem se svetovnem gospodarstvu. He Fan, strokovnjak kitajske Akademije družboslovnih znanosti, pravi, da povečana glasovalna moč v IMF pomeni tudi večjo odgovornost, zato bi se Kitajska lahko soočala z večjimi pritiski za liberalizacijo režima menjalnega tečaja s strani zahodnih držav (Xinhua News Agency 2006).

V pripravi je tudi reforma kvotnega sistema v obliki nove formule za izračun kvot, a glede nje pa še niso uspeli doseči soglasja. Med države z nesorazmerno visoko volilno močjo sodijo nekatere evropske države, ki zasedajo kar 7 od 24 sedežev v izvršilnem odboru IMF in nasprotujejo reformi iz strahu pred izgubo moči. Poleg tega štiri članice, Argentina, Brazilija, Indija in Egipt, nasprotujejo spremembam in pozivajo k preložitvi reforme, dokler ne bodo oblikovali enostavne in transparentne formule za izračun kvot, ki bo dejansko zrcalila gospodarski položaj članic (STA/G.P. 2006). Sicer se že dalj časa za pomembnejše mesto v organizaciji, kjer ključno vlogo igrajo ZDA, Evropa in Japonska, zavzemajo azijske države in države v razvoju.

Nepravična je tudi razdelitev vodilnih funkcij v brettonwoodskih institucijah. Obstaja neformalno pravilo, da je predsednik Svetovne banke vedno iz ZDA, predsednik IMF pa neameriški, čeprav v praksi to pomeni, da prihaja iz Evrope. Hitro rastoče države, med njimi tudi in predvsem Kitajska, pravzaprav nimajo možnosti zasesti katero od vodilnih funkcij obeh institucij, ki še vedno delujeta na togih pravilih starega reda.

Kljub upiranju s strani zahoda sta IMF in Svetovna banka postopoma pristali na določene spremembe v delovanju. Zdi se, kot da se počasi soočata z novo podobo sveta in še počasneje

sprejemata dejstvo, da popolna nadvlada zahodnih sil preprosto ni več mogoča. WTO je zgodba zase.

Trmasto vztrajanje zahodnih sil po nadvladi v pogajanjih na eni strani in odločno upiranje držav v razvoju na drugi povzroča zastoje v pogajanjih, kar posledično vodi v neučinkovito delovanje te institucije. Pravila WTO so oblikovana tako, da služijo interesom razvitih držav, pri čemer pozabljajo na nadvse potrebni razvoj. Tega bi WTO morala razumeti kot temeljni cilj, saj sta zmanjševanje revščine in ustvarjanje novih zaposlitev prav tako pomembna kot liberalizacija trgovine (WIDER 2002). Glasovanje poteka v t.i. *zeleni sobi*, kjer za zaprtimi vrati glavni akterji kažejo svoj vpliv, ki ga manjše, revnejše države nimajo. V WTO je recipročnost osnovni instrument in strategija, a kljub vsemu države v razvoju dobijo manj. Države morajo v določenih vidikih popustiti, da lahko drugje pridobijo. Če pa morajo države prevzeti obveznosti, v zameno pa ne dobijo ničesar, načelo recipročnosti ne velja. Tudi Kitajska je morala v pristopnih pogajanjih pristati na bistveno strožje pogoje, kot so veljali za preostale države. Razlogi za to niso samo na strani razvitih držav. Veliko prispevajo tudi države v razvoju same. Ključno je pomanjkanje politične vizije. Ne ponujajo svojih predlogov, zgolj zavračajo predloge razvitih držav in zato delujejo defenzivno. Rešitev je v povezovanju teh držav in v opredelitvi lastnih interesov na globalnem prizorišču. Ena država sama zase, razen če gre za veliko razvito državo, je neučinkovita.

Danes, po dobrih petih letih članstva, ima Kitajska praktično vse pravice, ki izhajajo iz WTO. Izjema ostaja le še Prehodni varnostni mehanizem za posamezne proizvode (angl. *Transitional Product – Specific Safeguard Mechanism*), s katerim sta ZDA in Evropska unija omejili uvoz tekstila in oblačil iz Kitajske. Na svetovnem trgu se enakopravno postavlja ob bok trgovinskim partnericam. Šele po petnajstletnih pristopnih pogajanjih in po petletnem članstvu v instituciji si je Kitajska izborila mesto, ki ji pripada.

Glede na njen gospodarski in politični pomen je bilo mogoče pričakovati, da bo Kitajska imela pomemben položaj v organizaciji, vendar še vedno ni prevzela vodilne ali vsaj pomembnejše vloge, kot so domnevali nekateri (Oxford Analytica 2006). Ni prisotna v skupini G8, katere neformalna periodična srečanja so ključna za nadaljevanje Kroga Doha, niti ni prevzela vodenja skupine G-21, skupine 21 držav v razvoju, čeprav so to od nje kot soustanoviteljice skupine in glede na njeno velikost, pričakovali. Opazna je njena nedejavnost tako na neformalnih srečanjih v zeleni sobi kot na formalnih srečanjih različnih odborov in

svetov ali na glavnih zasedanjih ministrskih konferenc. Današnji položaj Kitajske v WTO je podoben japonskemu pred 25 leti. Zelo konkurenčni kitajski izvoz pa je tarča za protekcionistične pritiske (Oxford Analytica 2006).

Omejen vpliv Kitajske v WTO pa je tudi posledica oblikovanja konkurenčnih preferenčnih trgovinskih dogovorov, še posebej z vzhodnoazijskimi sosedami, s katerimi tvegajo resne trgovinske motnje v regiji. Vprašanje je, kako lahko takšni dogovori služijo kitajskim nacionalnim interesom glede na asimetričnost velikosti in moči v trgovinskem sistemu, ki navidezno ustvarja dvotirni sistem nediskriminatornih dogovorov velikih sil. Ti se odslikavajo v skupnih multilateralnih disciplinskih in regionalnih dogovorih, ki so izpogajani z majhnimi državami in kjer imajo velike sile prevladujočo vlogo (Whalley 2006: 242–43). Dolgoročno bi bila rešitev v širše zastavljeni multilateralni liberalizaciji v okviru WTO (Oxford Analytica 2006).

Celoten sistem je zastavljen v korist industrializiranih držav, s čimer se pravzaprav zanika prvotna naloga institucije, to je zagotavljanje nemotene, predvidljive in svobodne trgovine, kar je osnova za gospodarsko rast. Raziskave UNDP in OECD so pokazale, da bodo v šestih letih svetovni prihodki narasli med 200 in 500 milijardami USD kot posledica Urugvajskega kroga pogajanj. Zaskrbljujoče je dejstvo, da bo 70 % prihodkov pripadlo bogatim državam in da je 48 najrevnejših držav posledično na slabšem za 600 milijonov USD letno.

6.3.2 Postopno poseganje institucij svetovnega gospodarskega sistema v nacionalne zadeve

Institucije, kot so IMF, WTO in Svetovna banka, zgladijo neskladja in neuspehe operacij na trgu in zagotavljajo močnejše in bolj stabilno svetovno gospodarstvo, ki prinaša koristi za vse (Woods 2001). Predstavljanje in odgovornost v teh institucijah sta bili vedno njihova šibka točka. V zadnjem času pa se mnoge države soočajo še z vmešavanjem v njihove notranje zadeve pod pretvezo reformiranja. To velja v primeru Svetovne banke in IMF, med tem ko WTO vmešavanje v notranje zadeve držav članic vpleta v trgovinska pogajanja (povzeto po Woods 2001). Multilateralne institucije omogočajo mednarodne debate in sodelovanje, zato predstavljajo bistven vidik vladanja v svetovnem gospodarstvu. Izziv za multilateralne organizacije ni le postavitve novih pravil vladanja, predstavljanja in odgovornosti, pač pa tudi hkrati gibanje v mejah legitimnosti brez vmešavanja v lokalne, nacionalne ali regionalne

politike (Woods 2001). Held (v Woods 2001) pravi, da svetovna demokracija vključuje uresničevanje univerzalnih moralnih vrednot – 'zakon narodov' – in načel, ki se nanašajo na naravo in sestavo institucij.

Morda je prav zaradi poseganj v nacionalne zadeve Kitajska zadržana do svetovnega gospodarskega sistema in ostaja v senci gospodarsko manj močnih in manj vplivnih držav.

6.4 Vstop Kitajske v WTO kot precedens

Primer kitajskega vključevanja v WTO bi lahko postal pomemben precedens pristopnih pogajanj za številne države, ki še niso vključene v svetovni gospodarski sistem.

Kitajska je edinstvena članica WTO v več pogledih. Je hkrati država v razvoju in gospodarska sila sveta. Je največja gospodarska sila med državami v razvoju. Izpolnjuje merila definicije za države v razvoju, v večini regij pa je njen dohodek na prebivalca še vedno zelo nizek. Hkrati pa Kitajska privlači TNI. Poleg tega je edina velika članica, ki ima še komunistično ureditev, vendar je v fazi prve mirne spremembe oblasti v desetletjih. Njena izkušnja z vstopom v WTO je edinstvena. V nobeni drugi državi ni WTO tako močno vplival na gospodarske, pravne in politične spremembe kot na Kitajskem.

Glede na edinstvene značilnosti Kitajske so bila tudi pristopna pogajanja za vstop Kitajske v WTO v mnogih pogledih edinstvena. Carine na industrijske proizvode je morala zmanjšati bistveno bolj (na 8,9 %) kot preostale velike države v razvoju (v Indiji znašajo 32,4 %, v Braziliji 27 % in v Indoneziji 36,9 %). Liberalizirala je svoj storitveni sektor, ki je bil pred tem skoraj popolnoma nedostopen. V kmetijstvu je odstranila kvote in se odpovedala izvoznim nadomestilom ter na račun tega izgubila 11,3 milijona delovnih mest v kmetijskem sektorju (Halverson 2004). Pristala je na Prehodni revizijski mehanizem o napredku pri uresničevanju obveznosti za nadaljnjih 8 let. Poleg tega pa v določenih primerih dovoljuje preostalim članicam uvajanje varoval ali ukrepov, ki niso konsistentni s pravili WTO, kot na primer uvajanje kvot ali carin na kitajske proizvode.

Vključitev Kitajske v svetovni gospodarski sistem bi lahko pomenil precedens za bodoče članice svetovnega gospodarskega sistema, ki so v gospodarskem smislu v podobnem položaju kot Kitajska. Ruska federacija (v nadaljevanju Rusija) še vedno čaka na svojo

vstopnico in mnogokrat to državo v kontekstu pristopnih pogajanj primerjajo prav s Kitajsko. Skupne obema državama so državne kontrole in regulacije. Med obema državama kljub vsemu obstajajo pomembne razlike, ki Rusijo v primerjavi s Kitajsko postavljajo še v nekoliko boljši položaj. Rusijo že od leta 2002 obravnavajo kot tržno gospodarstvo, za kar si Kitajska po več kot 6 letih članstva v WTO še vedno prizadeva. Zaradi tega spremembe za Rusijo ne bodo tako drastične, kot so bile v primeru Kitajske. Prav tako članstvo ni tako zelo nujno potrebno za Rusijo, saj za njen izvoz ne veljajo tako strogi protekcionistični ukrepi, kot so veljali za Kitajsko. Ukrepi, ki jih bo morala sprejeti kot pogoj za članstvo v WTO, bodo le drobci tistih, ki jih je morala sprejeti Kitajska (Aslund 2006). Bi pa Rusija lahko ubrala kitajski način pristopnih pogajanj in že sama začela s političnimi spremembami in s predhodnimi reformami olajšala formalni proces.

6.5 Spremembe v reševanju sporov po vstopu Kitajske v WTO

Kljub pričakovanjem nekaterih analitikov, da bo vstop Kitajske v WTO zaradi same velikosti kitajskega gospodarstva povzročil kolaps mehanizma za reševanje sporov zaradi poplave primerov v že tako obremenjenem sistemu, se je njeno delovanje izkazalo za konstruktivno. S stališča reševanja sporov se je vključitev Kitajske v WTO izkazala za dobro potezo, saj njena prisotnost v mehanizmu reševanja sporov prinaša red in nekoliko več gotovosti za njene trgovinske partnerice.

Pred vstopom Kitajske v WTO njene trgovinske partnerice niso mogle reševati sporov na bilateralni ravni, kar se je še posebej očitno pokazalo v času pristopnih pogajanj Kitajske za njen vstop v WTO, ko je prišlo do spora o česnu med Kitajsko in Korejo. Slednja je uvedla varovalne ukrepe, Kitajska pa se je branila s povračilnimi ukrepi z grožnjo in s tem neposredno pokazala na neučinkovitost sistema, ki je zavezujoč le za članice, a še to ne pravno. S povračilnimi ukrepi zoper vodilni korejski dobrini, mobilno telefonijo in polietilen, je Kitajska od Koreje pravzaprav izsilila enostransko popuščanje. Spor je še dodatno pokazal na pomembnost vključitve Kitajske v svetovni gospodarski sistem.

Reševanje sporov v okviru WTO je v določeni meri v nasprotju s kitajsko državocentrično zunanjo politiko in z zelo trdnim stališčem do državne suverenosti. Res je, da velja popolna enakost med državami in da odločitve pravzaprav niti niso zavezujoče zaradi same narave

mednarodnih institucij. Jih pa večina držav spoštuje, saj je vzdrževanje sistema na temelju pravil v interesu vseh. Poleg tega je sodelovanje zavezujoče. Če je država obtožena kršenja pravic druge države in če pogajanja ne uspejo, se mora podvreči procesu poravnave. To je najbrž tudi razlog za sorazmerno majhno število sporov, v katerih je ta država sodelovala. V skoraj vseh primerih, v katerih je bila Kitajska na defenzivni strani, je skušala doseči prijateljsko rešitev pred formalno pritožbo ali se pogoditi s privatnimi posvetovanji.

Sama narava sporov, v katerih naj bi Kitajska sodelovala, je bila nekaj pričakovanega. Za najbolj problematične sektorje so že pred vstopom Kitajske v WTO veljali tekstilni,⁴¹ avtomobilski⁴² in kmetijski, zato spori o njih niso bili nikakršno presenečenje. Prav tako ni presenečenje, da sta se na drugi strani v večini primerov znašli ZDA in Evropska unija, katerima mehanizem mnogokrat služi za protekcionistične ukrepe proti Kitajski. Včasih pa so ti ukrepi tudi povsem upravičeni. ZDA so aprila 2007 sprožile 2 postopka pri WTO proti Kitajski zaradi pomanjkljive zaščite intelektualne lastnine in zaradi trgovinskih ovir za zakonite proizvode, ki se prodajajo na Kitajskem, kar je tudi ključni vir napetosti med državama. Evropska unija se je od postopka distancirala, čeprav opozarja na razsežnost problema tudi za evropska podjetja. Po podatkih Svetovne organizacije za intelektualno lastnino (angl. *World Intellectual Property Organization*) ponarejanje in piratstvo staneta svetovno gospodarstvo vsako leto vsaj 100 milijard USD, prav Kitajska pa velja za največjo proizvajalko ponarejenega blaga. Podatki Evropske unije kažejo, da ima kar dve tretjini ponarejenega blaga, zaseženega v Evropi, kitajske korenine (STA/J.A. 2007). Sicer je Kitajska že aprila 2006 obljubila, da bo zaostрила ukrepe v zvezi s piratskimi proizvodi, a so ti kljub vladnemu pregonu še vedno široko dostopni. Ne moremo trditi, da Kitajska ostaja pasivna kljub kritiki mednarodne skupnosti, je pa tako velika država, da se nadzor in sankcije nekako izgubljajo v množici ljudi in v ogromni površini te države.

Velja nepisano pravilo, da so največje trgovinske partnerice tudi najpogostejše uporabnice mehanizma reševanja sporov. Kitajska spada med večje trgovinske partnerice in sam obseg

⁴¹ Leta 2005 so se tako ZDA kot Evropska unija znašli v sporu s Kitajsko zaradi uvoza tekstila, ki se je do zapolnitve letnih kvot začel kopičiti v evropskih pristaniščih in skladiščih. Prvi dogovor med Komisijo in Kitajsko je bil dosežen septembra 2005, ki je sprostil blokirani uvoz. Novembra istega leta je sledil še podoben dogovor med Kitajsko in ZDA.

⁴² Marca 2006 sta ZDA in Evropska unija začeli spor s Kitajsko o carinah na tuje avtomobilске dele. Obe sta obtožili Kitajsko, da spodbuja uporabo domačih avtomobilskih delov pred uvoženimi, kar je nekonsistentno s kitajskim pristopnim dogovorom ter s pravili o nediskriminaciji in nadomestilih. Kitajska je nato objavila, da bo zmanjšala carine na avtomobile na 10 %.

njenega izvoza kaže na to, da je v interesu Kitajske, da se bori za svoje pravice. Seveda jih zaradi velikega obsega izvoza tudi krši v večji meri kot druge države. Zaradi velikosti njenega izvoza tudi v toliko večji meri škoduje svetovnemu gospodarstvu. Problematično je predvsem, da Kitajska dopušča krajo intelektualne lastnine, ki v največji meri škoduje svetovnemu gospodarstvu in ki jo je potrebno zajezi. Pozitiven je odnos kitajskih oblasti, da bi zajezile piratstvo in kršenje pravil s področja intelektualne lastnine.

Glede na razmere je treba pričakovati, da bo Kitajska postala večja uporabnica mehanizma, izkušnje njenega dosedanjega preudarnega ravnanja pa ne kažejo na morebitni kolaps sistema, temveč le na učinkovitejše delovanje, ki ga je povzročil vstop Kitajske v svetovni gospodarski sistem.

6.6 *Antidumping*⁴³

Antidumping v okviru WTO vse bolj postaja sredstvo za protekcionistične ukrepe zahodnih sil pred poceni in vse bolj kakovostnimi proizvodi držav v razvoju. Kitajsko večina držav obravnava kot netržno gospodarstvo,⁴⁴ kar drugim državam v WTO dovoljuje uporabo ocen proizvodnih stroškov. Za netržna gospodarstva v WTO se namreč smatra, da so cene nezanesljive zaradi interveniranja netržnih sil. Cene tako ne zrcalijo dejanske ponudbe in povpraševanja in jih je potrebno obravnavati kot nezadostno merilo pri merjenju diskriminiranja cen pod proizvodnimi stroški. Države lahko samovoljno odločajo, kdaj Kitajska ali kakšno drugo netržno gospodarstvo uporablja dumping.⁴⁵

Kitajska je znana po precejšnjemu kontroliranju cen, kar je veljalo kot opozorilo na povečanje antidumpinških primerov. Statistike WTO o antidumpingu v drugi polovici leta 2005 kažejo, da je bilo največje število preiskav uvedeno proti Kitajski (33), toda slednja je dala tudi največ novih pobud (13). Izvozni produkti Kitajske so bili tudi najpogosteje podvrženi novim ukrepom (22) (WTO 2006e).

⁴³ Antidumpinški ukrepi so enostranski ukrepi, ki jih lahko uvede država članica po preiskavi, ki je v skladu z določili Antidumping dogovora (angl. *Anti-dumping Agreement, AD*), v kateri ugotovi, da so uvoženi proizvodi podvrženi dumpingu in da ti proizvodi povzročajo materialno škodo domači industriji, ki proizvaja enake proizvode (WTO 2007).

⁴⁴ Po Pristopnem dogovoru ji preostale članice do leta 2015 niso dolžne odobriti statusa tržnega gospodarstva, lahko pa to storijo, skupaj ali individualno, kadar koli pred tem letom.

⁴⁵ Dumping je definiran kot prodaja blaga na tujem trgu po nerazumljivo nizki ceni, običajno pod ceno proizvodnih stroškov, zaradi potrebe po devizah ali razbremenitve domačega trga.

Res pa je tudi, da se antidumping v precejšnji meri izrablja za protekcionistične ukrepe s strani zahodnih sil, kar močno kritizirajo druge države članice. Eni izmed takih so bili antidumpinški ukrepi Evropske unije na uvoz usnjenih čevljev iz Kitajske in Vietnama v začetku leta 2006. Komisija je v preiskavi ugotovila jasne dokaze o prikritih nadomestilih in nepošteni intervenciji države.

Skupina razvitih držav in držav v razvoju, med katerimi je tudi Kitajska, je oblikovala koalicijo Prijatelji antidumpinga (angl. *Friends of Antidumping*), ki meni, da bi moral nov okvir pogajanj vključevati pogovore o izboljšanju pravil WTO o antidumpingu. Opozorila znotraj skupine so namenjena nesorazmernim vplivom na gospodarstva. Po njihovem mnenju bi Antidumpinški dogovor moral vsebovati tudi zahtevo za razvite države, ki bi morale omogočiti posebno obravnavo proizvodov, ki izvirajo iz držav v razvoju.

Kitajska je s svojim ogromnim trgom in bistveno cenejšo proizvodnjo konkurenčna predvsem razvitim državam. Predstavlja grožnjo zahodni proizvodnji, zato je antidumping postal sredstvo za manipulacijo in zadrževanje Kitajske. Na obeh straneh antidumpinga, torej na strani pobudnic in na strani tistih, proti katerim je antidumping usmerjen, se največkrat znajdejo prav največje trgovinske partnerice. Kitajska je zato redno prisotna na tem področju. Antidumping je velikokrat le protekcionistično sredstvo, kar je v nasprotju s pravili WTO, na žalost pa zelo težko dokazljivo in mnogokrat relativno glede na položaj držav članic. Gotovo je samo nekaj. Dokler bodo glavne niti WTO v rokah zahodnih sil, lahko pričakujemo neenakomerne učinke antidumpinga, ki so, logično, vselej v korist najrazvitejših.

6.7 Vloga Kitajske za nadaljevanje pogajanj Kroga Doha

Pogajanja v WTO potekajo v okviru stalno spreminjajočih se zavezništev, pri čemer obstaja nekaj kohezivnih koalicij, kot sta Quad in Cairns,⁴⁶ ki pa ne glasujejo vedno identično znotraj skupine. Koalicije se spreminjajo od teme do teme in v ospredju so vedno nacionalni interesi.

Neuspeh razvojnega Kroga Doha je rezultat prepada med razvitimi državami ali severom, v katerega uvrščamo ZDA in Evropsko unijo, in jugom, ki ga zastopa skupina G-21.⁴⁷ Kitajska

⁴⁶ Skupina Quad je sestavljena iz ZDA, Evropske unije, Kanade in Japonske, Skupina Cairns pa je formalna organizacija, sestavljena iz 17 kmetijsko izvoznih držav, razvitih držav in držav v razvoju, ki se zavzemajo za tržni trgovinski sistem v kmetijstvu (Pearson 2003: 5).

je članica slednje, čeprav je potrebno poudariti, da v skupini ne zavzema vidnejšega položaja, kot ga na primer Egipt, Indija, Južna Afrika in Brazilija, ki se zavzemajo za spor z ZDA in Evropsko unijo in ki so pozdravile zastoj v pogajanjih. V nasprotju s skupino tudi ne podpira prekinitve pogajanj in se zavzema za njihovo nadaljevanje. Kitajsko kot državo z najvišjimi deležem prihodkov od svetovne menjave med državami G-21, tako pri izvozu kot pri uvozu, bi težko uvrščali v to skupino, ki bi jo sicer lahko označili kot manj dinamično in usmerjeno navznoter.

Kitajska je izjema. Čeprav je formalno članica skupine G-21, ki je zaustavila pogajanja Kroga Doha, je logika njenega delovanja drugačna. V njenem interesu je, tako kot v interesu skupine razvitih, ki jo med drugim sestavljajo ZDA, Evropska unija in Japonska, da se pogajanja nadaljujejo. Vlada zmeda. Kitajska ne spada v noben pol in v obeh je posredno ali neposredno prisotna. Politično je Kitajska pripravljena le na vlogo voditelja tretjega sveta, njeni gospodarski interesi pa so bolj v skladu z interesi razvitega sveta. Lahko bi dala nov zagon Krogu Doha in prispevala k ohranjanju WTO po neuspešnih pogajanjih, ki so obstala na mrtvi točki. Pomembno za Kitajsko v tej vlogi bi bilo, da se ne bi nagibala na nobeno stran. Lahko bi bila most med razvitimi in nerazvitimi, izključenost iz grupacij znotraj WTO pa bi ji omogočala fleksibilnost za krmarjenje med obema skupinama.

Trenutno pa vse kaže na njeno nezainteresiranost, da bi to vlogo sprejela, kar je povsem razumljivo iz več razlogov. Morala je sprejeti veliko obveznosti, ki so obsežnejše kot za preostale članice in glede na to, da je bila 15 let v središču zanimanja, je morda bolje, da se vsaj v tem prehodnem obdobju izogne pritiskom. Pri tem je vprašljivo tudi, ali preostale države članice vidijo Kitajsko kot most med poloma.

Kitajska je pokazala pripravljenost za sodelovanje z drugimi državami v splošnih zadevah, še posebej z državami v razvoju, čeprav včasih samo z dajanjem tihe podpore. V večini zadev pa je sama ali se odziva na že oblikovane koalicije. Za Kitajsko so bolj ključnega pomena pogajanja o storitvah, nadaljnji dostop do njenega trga finančnih in drugih storitev, pogajanja o tržnemu dostopu za industrijske proizvode in poenostavitev mednarodne trgovine. Zato bo najbrž prevzela vlogo pomembnejšega akterja šele v zaključnih fazah Kroga Doha, kjer bo

⁴⁷ Skupina G-21 je izredno nestabilna interesna skupina z zelo različnimi interesi. Je heterogena, vključuje tako hitro rastoča gospodarstva kot države z nizkim dohodkom, navznoter usmerjena gospodarstva in zelo uspešne izvoznice, velika in majhna gospodarstva. (Langhammer 2004: 6)

zagovarjala svoje nacionalne interese. Dejstvo pa je, da ne bo mogla prevzeti vodilne vloge v WTO, dokler se bo osredotočala le na specifične nacionalne in regionalne interese.

Morda je še prezgodaj, da bi Kitajska prišla v vodstvo WTO, na daljši rok pa se bo njena učinkovitost kot učinkovitost velike sile merila z vizijo za prihodnje kroge pogajanj WTO in s sposobnostjo graditi koalicije in priključevati se drugim.

6.8 Spremembe v neformalnih skupinah držav

Trenutna situacija je taka, da se noben dialog v svetovnem gospodarstvu ne more odviti brez Kitajske (People's Daily Online 2005). Kitajski je uspelo prevetrili tudi neformalne gospodarske formacije držav v svetu. Težko si jih je namreč predstavljati v nespremenjeni obliki, če vemo, da se Kitajska hitro prebija v sam gospodarski vrh. Spremembe prihajajo. Skupine, ki so dominantno vplivale na gospodarske razmere v svetu do pred nekaj leti, danes izgubljajo na pomenu in potrebujejo korenite reforme, če sploh želijo obstati. Gre za asimetrijo med današnjo svetovno stvarnostjo in obstoječimi mehanizmi globalnega vladanja v obliki ekskluzivnih klubov industrializiranih držav, ki po večini skrbijo za interese Zahoda.

Skupina G8,⁴⁸ ki se je prvotno opisovala kot klub naprednih industrializiranih demokracij, se je znašla v podobni situaciji kot formalne oblike gospodarskih formacij na svetovni ravni. Hitro rastoča gospodarstva igrajo vse pomembnejšo vlogo v svetovnem gospodarstvu, zato so srečanja G8 postala nezadostna za ukvarjanje z globalnimi gospodarskimi problemi. Zaradi tega je skupina deležna je številnih kritik in mnogi dvomijo o smotnosti njenega nadaljnjega obstoja.

Najglasnejše obtožbe pripisujejo državam skupine G8 odgovornost za globalne probleme. Aktivnosti skupine so usmerjene k potrebam industrializiranih držav in ne držav v razvoju, če pa so že usmerjene k njim, so nezadostne. Revščino v Afriki in v državah v razvoju pripisujejo dolžniški krizi in nepravičnemu trgovinskemu sistemu. Globalno segrevanje naj bi

⁴⁸ Skupina je nastala z namenom pospeševati večje multilateralne pobude in razpravljati o svetovnih problemih na letnih srečanjih voditeljev *velikih 8* (angl. *Great 8, G8*). Deluje kot forum in nima formalne strukture, zato nima statusa organizacije ali institucije. G8 vključuje izvirne članice iz leta 1975, Francijo, Nemčijo, Italijo, Veliko Britanijo, Japonsko in ZDA. Kanada se jim je priključila leta 1976 (skupina se je preoblikovala v G7), Ruska federacija pa leta 1998. Srečanja šefov držav se odvijajo v okviru skupine G8, še vedno pa se ohranja skupina G7 s svojimi srečanji na ravni finančnih ministrov. Evropska unija je neštevila deveta članica.

bila posledica emisij ogljikovega dioksida. Problem AIDS-a pa naj bi bil posledica stroge politike medicinskih patentov. Odgovornost pripisujejo največjim in najbogatejšim.

Tu pa naletimo na še večji problem: največji in najbogatejši v času nastajanja neformalnih grupacij danes izgubljajo vodilno vlogo pred hitro rastočimi gospodarstvi, kot je Kitajska. Bistvo skupine, koncentracija gospodarske moči, se z izključenostjo Kitajske in Indije, izgublja. Članstvo ustreza obdobju nastanka skupine, sredi sedemdesetih let, ne pa novim razmeram. Odsotnost predstavnštva globalnega Juga označuje G8 kot institucijo, ki nadaljuje zahodno gospodarsko prevlado ne glede na spremenjeno razmerje gospodarske moči v svetu. Poleg tega je že od same razširitve skupine iz G7 na G8 vprašljivo članstvo Rusije, ki tako s političnim kot z gospodarskim statusom ne dosega standardov preostalih članic. Richard Haass (2005a), predsednik Odbora za mednarodne odnose (angl. *Council on Foreign Relations, CFR*), pravi, da je G8 vedno bolj anahroizem in da danes nihče ne bi predlagal letnega srečanja, ki bi vključevalo Kanado (31 milijonov prebivalcev in 870 milijard USD BDP), Italijo (58 milijonov prebivalcev in 1.200 milijard USD BDP) in Rusijo (144 milijonov prebivalcev in 615 milijard USD BDP), ne bi pa vključevalo Kitajske (1,3 milijarde prebivalcev in 1.650 milijard USD BDP) in Indije (1,1 milijarde prebivalcev in 650 milijard USD BDP).

Skupina G8 bi se v prvem koraku morala preoblikovati v G10, ker Kitajska in Indija potrebuje in si zaslužita mesto v klubu gospodarsko najmočnejših držav sveta. Vključenost Kitajske kot nedemokratične države bi seveda pomenila konec G8 kot foruma za gospodarsko najmočnejše demokratične države, čeprav ga mnogokrat pod vprašaj postavlja že prisotnost Rusije. Situacija se zaplete, če pomislimo, da G8 v sedanji obliki sicer lahko obstane, a izgubi na teži, ker ne zrcali realnega stanja, razširitev pa prinaša dva negativna učinka. Prvič, vključevanje Kitajske pomeni vključevanje nedemokratične države, ki je poleg gospodarske moči osnovni merilo skupine. In drugič, razširjena skupina bi tekom nadaljnjih sprememb v razmerju moči zahtevala vključevanje novih in novih držav, kar bi pri ohranjanju starih članic forum razširilo do te mere, da bi ta postal neučinkovit. Prvi korak iz te zapletene situacije bi bila ohranitev skupine G8, razširjene z državami BRIK-a, ki bi po eni strani ohranil 'staro gardo' zahodnih sil, hkrati pa upošteval novo moč trenutno najhitreje rastočih gospodarstev. Ta rešitev predstavlja kompromis, ki pa je zgolj začasne narave.

Kitajska pa je prisotna v skupini G20,⁴⁹ forumu finančnih ministrov in guvernerjev centralnih bank. Ta ima v primerjavi z G8 veliko bolj raznoliko sestavo industrializiranih držav na eni in držav v razvoju na drugi strani, iz različnih delov sveta in različno gospodarsko in politično močjo. Vse skupaj pa so dovolj velike, da imajo potencial za vpliv na svetovno gospodarstvo in siceršnje zadeve svetovnega ranga. Dogajanje v svetu na gospodarskem področju narekujejo krepitev te skupine, ki bi privedla velika hitro rastoča gospodarstva v položaj, v katerem bi lahko odločala sorazmerno s svojim pomenom v gospodarstvu, v smislu velikosti populacije in v smislu same gospodarske moči. Ted Truman z Mednarodnega instituta za gospodarstvo (angl. *International Institute for Economics*) pravi, da bi se skupina sistematično pomembnih držav (angl. *Systematically Important Countries, SICs*) ukvarjala z večino svetovnih zadev (O'Niell 2006: 3). Po drugi strani pa gre za precej veliko skupino, ki bo težko dosegala soglasje o pomembnih svetovnih zadevah. Raven srečanj je nižja kot v skupini G8, kar ji daje tudi manjšo težo v očeh svetovne javnosti. Poleg tega bi res morala biti reprezentativna, kar je težko ob nastajanju velikih sil in stalno spreminjajoči se gospodarski sliki sveta.

Povečana vloga G20, ki predstavlja 90 % svetovne proizvodnje, 80 % svetovne trgovine in dve tretjini svetovnega prebivalstva, bi lahko podpirala oslABLJENO G8, razširjeno z državami BRIK-a. Obe skupini iščeta ravnotežje med neformalnostjo in še zadostnim načrtovanjem za konkretne rezultate.

Drugi možni scenarij bi bil, da bi G20 povsem nadomestila G8, kar bi dvignilo raven srečanj na raven šefov držav, posledično pa ugled in veljavo skupine. Hkrati pa bi rešili problem asimetrične zastopanosti držav. O'Niell predlaga tri merila za določanje članstva v skupini: velikost BDP, bogastvo v smislu dejanskega BDP na prebivalca in neke vrste kazalec 'ekonomske pripravljenosti na spremembe' kot na primer konkurenčni kazalci ali lastna ocena okoljske rasti (O'Neill, 2006: 3). Članstvo bi bilo petletno z nadaljnjo revizijo doseženih točk na podlagi omenjenih meril. Potreben je nekakšen globalni forum na visoki ravni, v katerem bi voditelji reprezentativne skupine držav namenjali pozornost strateškim in sistemskim zadevam svetovnega vodenja, ki sovpadajo s tradicionalnimi vlogami mednarodnih institucij in omogočajo globalno gospodarsko vladanje. Slednje bi vključevalo trgovino, finance,

⁴⁹ Skupina je bila oblikovana leta 1999 kot nov forum za sodelovanje in posvetovanja o zadevah mednarodnega finančnega sistema. Sestavljena je iz 10 industrializiranih držav (G8 in Avstralije), desetih hitro rastočih trgov (Argentine, Brazilije, Kitajske, Indije, Indonezije, Koreje, Mehike, Savdske Arabije, Južnoafriške Republike in Turčije) in predsedstva Evropske unije.

zdravstvo, okolje, izobraževanje, varnost, zmanjševanje revščine in reševanje konfliktov, kar bi delovanje skupine razširilo in poglobilo.

Kitajska je prisotna še v eni neformalni skupini, skupini G-21,⁵⁰ zaradi njenega spreminjajočega se članstva včasih imenovani tudi G20, G22 in G20+.⁵¹ Kitajska je nekakšen outsider skupine. Najprej zato, ker glede na svojo siceršnjo gospodarsko moč ne zavzema vidnejšega položaja v skupini. Pa tudi zato, ker, kot bom razložila v nadaljevanju, nasprotuje prekinitvi pogajanj Kroga Doha, za kar si bolj ali manj uspešno prizadeva omenjena skupina.

V neformalnih formacijah vlada popolna zmeda različnih forumov z različnimi interesi in članstvom, ki ne zrcali dejanskega stanja. In Kitajska? Kitajska je država, ki s svojim izjemnim gospodarskim razvojem najglasneje opozarja na to. Kitajska je nekje vmes, vmes med razvitimi državami in državami v razvoju, vmes med tržnim in planskim gospodarstvom. Morda je prav edinstven položaj Kitajske še nekoliko bolj prevetрил neformalne skupine. Njena prisotnost v G20, v skupini dvajsetih gospodarsko najpomembnejših držav, sicer na strani držav v razvoju, je upravičena. Logična je tudi njena prisotnost v G-21. Čeprav v obeh velja za državo v razvoju, je njen pomen v svetovnem gospodarstvu precej večji od preostalih držav v tej skupini. Zato bi tudi njen vpliv lahko presegel okvire G20. To pa vsaj za državo samo najbrž ni slabo. Da bi postala še članica G8, izziva nekoliko več polemik. Vsaj do tedaj, ko ali če bo Kitajska postala demokratična država, ki se bo lahko postavila ob bok starim demokracijam. Po plati gospodarske rasti pa je njeno članstvo tudi v G8 nujno. Elitni klub največjih gospodarskih sil sveta brez Kitajske preprosto ne more obstajati. In če odmislimo odsotnost dejavnika demokracije, ki manjka tudi Rusiji, pa je kljub temu lahko članica, je potrebno narediti še eno izjemo za Kitajsko. V vsakem od treh forumov lahko zastopa svoje interese in v vsakem bi lahko hkrati tudi pripomogla k pravičnejši svetovni ureditvi. Je pa vsekakor potrebno, da sprejme neko držo in kot velika sila, na katerem koli polu že, prevzame vidnejšo vlogo.

⁵⁰ Skupina G-21 kot skupina držav v razvoju je bila ustanovljena leta 2003 v sklopu Ministrske konference WTO v Kankunu. Ukvarja se s kmetijstvom, ki je tudi osrednja tema razvojnega programa Doha (G20 2007). Sestavlja jo 21 držav, med katerimi je 5 afriških (Egipt, Nigerija, Argentina, Južna Afrika, Tanzanija, in Zimbabwe), 6 azijskih (Kitajska, Indija, Indonezija, Pakistan, Filipini in Tajsko) ter 10 latinskoameriških (Argentina, Bolivija, Brazilija, Čile, Kuba, Gvatemala, Mehika, Paragvaj, Urugvaj in Venezuela) (G20 2007).

⁵¹ V izogib nejasnostim bom skupino držav v razvoju naslavljala kot G-21. Obstajata namreč kar dve neformalni skupini s povsem identičnim imenom G20 – prve, ki vključuje tako industrializirane države kot države v razvoju, ki sem jo že obravnavala, in druge, ki vključuje le države v razvoju, katerih glavni namen je opozarjati na nepravične razmere med bogatimi in revnimi.

6.9 In Kitajska?

Kitajski trajnostna in hitra rast ni prinesla samo blaginje in napredka zase pač pa tudi priložnosti za svet kot celoto. Vstop Kitajske v WTO je vlil energijo v svetovno gospodarstvo iz dveh vidikov (People's Daily 2003):

1. Njeno nadaljnje odpiranje trga in izboljšanje investicijskega okolja ponuja veliko poslovnih priložnosti za svetovne poslovneže.
2. Hitra gospodarska rast Kitajske, povišana raven dohodka in razširjen trg so prinesli več trgovinskih priložnosti in odprli nov investicijski in razvojni prostor.

Razvoj Kitajske je tesno povezan s skupnimi interesi celotnega človeštva. Če 1,3 milijarde Kitajcev, ki predstavljajo petino človeštva, ne doseže pričakovanih interesov, potem bo to resno vplivalo tudi na doseganje skupnih interesov človeštva. Eni sami državi je uspelo opazno povečati zmogljivost svetovnega trga. Z manj kot 5-odstotnim deležem v svetovni proizvodnji je svetu prinesla več kot 20-odstotni porast svetovnega gospodarstva in 30-odstotno povečanje v obsegu svetovne trgovine. Kitajska je izdatno povečala uvoz in posledično prinesla možnosti zaposlitve v regiji. Hkrati njen izvoz predstavlja poceni, vendar kakovostne dobrine za potrošnike. Kitajska je odprla svoj ogromni trg za mednarodni kapital in spremenila svojo identiteto kot vodilna prejemnica TNI v vodilno izvoznico kapitala.

V obdobju potrošnje je Kitajska najhitreje razvijajoča se država s hitro rastočimi tržnimi zmogljivostmi in s prostorom za razvoj neizmerljivega potenciala. Zaradi njenega hitrega gospodarskega razvoja so številne države na boljšem. V procesu odpiranja in vstopanja na svetovni trg je prinesla spremembe v delitvi dela, v sistemu cenitev in v namestitvi ponudbe in povpraševanja kot tudi v optimizaciji in izboljšanju globalnega gospodarstva.

Kitajska je torej prispevala k svetovnemu gospodarstvu, trgovini in neposrednim investicijam. Kitajske industrije so delovno intenzivne in zato komplementarne razvitim državam. Carinske statistike kažejo, da so mešana podjetja predstavljala kar polovico kitajskega izvoza in uvoza. Trgovinski dobički Kitajske so široko razpršeni med podjetja iz različnih držav. Mnoga izmed njih so se pod vplivom globalne gospodarske depresije soočala s težavami, ki so jih uspela premagati z migracijami na Kitajsko, s povečevanjem investiranja in s povečanjem proizvodnje. Industrije, ki so izgubile konkurenčnost v razvitih državah, so se v velikem številu preselile na Kitajsko.

Kitajsko gospodarstvo je postalo povezovalni del svetovnega gospodarstva. Njeno politiko dobrih odnosov s sosednjimi državami in vzdrževanje sožitja z njimi so dobro sprejeli, kar se kaže v številnih regionalnih in bilateralnih sodelovanjih, med njimi v okviru Organizacije azijsko-pacifiškega sodelovanja (angl. *Asia – Pacific Cooperation Organization, APEC*), Šanghajske kooperativne organizacije (angl. *Shanghai Cooperative Organization*), Sodelovanje Kitajska – ASEAN (angl. *China – ASEAN Cooperation*) in Večjega regijskega sodelovanja Mekong (angl. *China/Greater Mekong Region Cooperation*).

Kitajska je s svojo prisotnostjo prevetrila svetovni gospodarski sistem. Na nekaterih področjih je šele pričela opozarjati na potrebne spremembe. V neformalnih skupinah držav pa je njena hitra gospodarska rast glasen opomin trenutni sestavi. Podobno velja za institucije. Drugje je do sprememb že prišlo: zavezništva se nadgrajujejo in globalno vladanje vključuje tudi že nezahodne sile.

7. SKLEPNE UGOTOVITVE

Svetovni gospodarski sistem je obstajal nekdanj brez, takrat še nepomembne, Kitajske in to dovolj učinkovito. Danes brez nje ne more več obstajati. Spremenjena podoba in hitro naraščajoča vloga na globalnem področju ne dopušča, da bi iz tega sistema izpustili tako pomembno državo.

S svojim pohodom v svet je Kitajska slednjega spremenila. V želji po gospodarskem napredku je iz popolne izolacije začela z gospodarskimi reformami, ki so v tridesetih letih drastično izboljšale njen položaj in je vplivala na svetovni gospodarski sistem.

Glavni cilj diplomskega dela je bil predstaviti spremembe v svetovnem gospodarskem sistemu. Da bi dokazala, da je vstop Kitajske v Svetovno trgovinsko organizacijo (in posledični vstop v svetovni gospodarski sistem) dejansko vplival na te spremembe, sem se osredotočila na sistemske in stvarne spremembe v delovanju svetovnega gospodarskega sistema in jih analizirala v luči posledic vstopa Kitajske v Svetovno trgovinsko organizacijo. Kot sem pričakovala, je Kitajska vplivala tako na posamezne dele svetovnega gospodarskega sistema kot na celoto. Opozoriti je potrebno na dejstvo, da sprememb večinoma moremo neposredno povezati z vstopom Kitajske v Svetovno trgovinsko organizacijo, so pa se pojavile kot logična posledica spremenjenih razmer svetovnem gospodarstvu, ki sedaj vključuje tudi Kitajsko. Poleg tega so napovedi sprememb samo ugibanja in šele možni prihodnji trendi, kar lahko pripišemo togosti samega sistema, v katerem imajo zahodne sile, navkljub novim dejanskim razmeram, še vedno dominantno vlogo. Pa vendar so realni tokovi tako pomembni, da se je kvantiteta spremenila v kvaliteto.

Spremembe v svetovnem gospodarskem sistemu po vstopu Kitajske v WTO so:

- a) organizacijske,
- b) na področju odločanja,
- c) v zastopanosti v mednarodnih institucijah in
- č) v načelih delovanja.

Končne ugotovitve kažejo, da je globalno vladanje s prevlado Zahoda ogroženo. Priča smo vzponu Vzhoda, najbolj očitno vzponu Kitajske. Analiza njenega vedenja na mednarodnem

področju pa kljub vsemu kaže na njeno nezainteresiranost za prevzem opaznejše vloge v svetovnem gospodarskem sistemu. Razprava ostaja odprta. Zaenkrat je gotovo le, da bi Kitajska morala biti vključena v globalno vladanje kljub nenaklonjenosti zahodnih sil, ki stremijo k ohranjanju statusa quo.

Z analizo novih razmer na področju zavezništev sem prišla do presenetljivih, zame nepričakovanih zaključkov. Do sprememb v zavezništvih med državami je prišlo spontano. Že zgodovinska naklonjenost med državami, kot je med Veliko Britanijo in ZDA in med Francijo in Veliko Britanijo ali med Španijo in Portugalsko, ostajajo, a se postopoma nadgrajujejo z regionalnimi zavezništvimi. Slednja imajo tudi vse večjo težo v mednarodnem okolju. V nizu zanimivejših neregionalnih dogovorov je nova rusko-kitajska naveza, ki opozarja na vzpon novih sil, ki stopajo skupaj v bran drugačnim trendom od tistih, ki jih zagovarjajo stare sile, predvsem suverenosti, politiki nevmešavanja in drugačnemu, neuniformiranemu razvoju.

Prav nasprotno od pričakovanega pa se je izkazalo razmerje moči med državami. Vstop Kitajske v svetovni gospodarski sistem slednjega neposredno ne spreminja, kot sem predvidevala. Morda obstaja kakšna posredna korelacija med Kitajsko in zavezništvimi, vendar to ne spreminja globalne slike.

Rezultati analize posredno kažejo tudi na to, da bi vstop Kitajske v WTO lahko pomenil tudi morebitni precedens za bodoče članice organizacije. Sam proces bi lahko bil enak vsaj za velike, nedemokratske države, v prvi vrsti za Rusko federacijo. Na to bomo morali počakati ob vstopu Rusije v WTO.

Z vstopom Kitajske v svetovni gospodarski sistem so se, povsem v skladu z mojimi pričakovanji, v največji dilemi znašle institucije sistema. Zahodne sile, ki so ustanoviteljice treh institucij, ostro nasprotujejo spremembam, Kitajska pa v spremenjeni vlogi nove gospodarske sile tiho opozarja na nekonsistentnost sistema, ki v ureditvi, ki ustreza povojnim razmeram, ne odslikava dejanskega stanja v svetovnem gospodarstvu. Obstaja neposredna povezava med zastarelostjo delovanja institucij svetovnega gospodarskega sistema in med Kitajsko, zato drugo hipotezo lahko potrdim. Nagel gospodarski razvoj Kitajske je to državo v treh desetletjih spremenil v gospodarsko velesilo, ki je z vstopom v WTO de facto spremenila razmerje moči, na kar se institucije, ki si jih je zamislil Zahod, niso odzvale. Minimalni

popravki glasovanja v IMF so le kaplja v morje, nadaljevanje reform v institucijah pa nujno potrebno.

Z analizo antidumpinga in mehanizma reševanja sporov v okviru WTO pred in po vstopu Kitajske sem zasledila spremembe, ki jih lahko neposredno povežem s Kitajsko. V prvi vrsti zato, ker je Kitajska kot ena največjih trgovinskih partneric pogosta udeleženka obeh. Mnogokrat pa je v enem ali drugem udeležena tudi neupravičeno, ker se mehanizma vse pogosteje izrabljata v protekcionistične namene posameznih držav.

Ugotavljam, da Kitajska kot država, ki spada ali bi morala spadati v več med seboj izključujočih se neformalnih skupin, hkrati pa v nobeni ne prevzema vidnejše vloge, predstavlja zanimivo vez med razvitimi in državami v razvoju, med demokratičnimi in nedemokratičnimi državami, med svetovnimi gospodarskimi silami in državami z nizkim BDP na prebivalca, med državami, ki nasprotujejo nadaljevanju Kroga Doha, in državami, ki si zanj prizadevajo. Predvidevam, da bi lahko njeno načelno nevmešavanje in spoštovanje suverenosti v prihodnosti pripomoglo k nadaljevanju pogajanj.

Omeniti velja, da bi veljalo posamezne systemske spremembe označiti le kot slab poskus prilagajanja novim razmeram. Popravki so na mnogih področjih le simbolični. Kljub temu lahko z gotovostjo potrdim hipotezo, ki sem jo postavila: Kitajska je s svojim naglim gospodarskim razvojem spremenila svetovni gospodarski sistem.

Vsi rezultati analize so me privedli do zaključka, da so spremembe v svetovnem gospodarskem sistemu zaradi vstopa Kitajske v WTO dolgotrajen in postopen proces. Po eni strani je to povsem razumljivo, saj je predvidljivost ena od lastnosti mednarodnega okolja, ta pa se lahko s prehitrimi spremembami brez načrtovanja prihodnjih realnih tokov in brez analize možnih posledic izniči. Vse spremembe in prilagoditve potrebujejo svoj čas, da se akterji svetovnega gospodarskega sistema nanje lahko pripravijo in učinkovito delujejo v spremenjenem okolju, katerega del je tudi Kitajska.

Štafetna palica se predaja Kitajski. Počasi, z majhnimi, včasih komaj opaznimi, koraki. A se premika. Predvidevam, da bo dinamika sprememb v svetovnem gospodarskem sistemu zaradi vstopa Kitajske v WTO naraščala. Verižna reakcija je najbrž neizogibna, utopično pa bi bilo pričakovati, da se bodo spremembe zgodile čez noč. Pravzaprav je napredek v letih kitajskega

članstva v WTO precejšen, če pomislimo, da je bila Kitajska do leta 1978 gospodarsko povsem nepomembna država. Danes Kitajska spreminja svet.

8. LITERATURA

- Adhikari, Ramesh in Yongzheng Yang (2002): What Will WTO Membership Mean for China and Its Trading Partners? *Finance Development*, 93 (3).
- Ahn, Young Se in Kiyoun Sohn (2006): *Improving WTO Dispute Settlement Rules: Lessons from the Korea-China Garlic Dispute*. Beijing: International conference on WTO, China and the Asian Economies.
- Ambrose, Soren (2004): Have we seen 60 years of failure? V Heather Elliott (ur.): *Revamp or retire? World Bank and IMF at 60*, 4–5. Ženeva: A World Vision Journal of Human Development.
- Asia Times Online (2006): *High-tech industries still weak despite growth*. Dostopno na http://www.atimes.com/atimes/China_Business/HD05Cb03.html (21. december 2006).
- Aslund, Anders (2006): *Russia's WTO Accession*. Bruselj: Evropski parlament, Testimony at the Hearing on EU Economic and Trade Relations with Russia, Committee on International Trade. Dostopno na <http://www.iie.com/publications/papers/paper.cfm?ResearchID=686> (21. December 2006).
- Ball, A. Donald in Wendell H. McCulloch (1999): *International Business: The Challenge of Global Competition*. 7. The McGraw-Hill Companies.
- BBC News (2006): *China reserves reach \$1 trillion*. Dostopno na <http://news.bbc.co.uk/2/hi/business/6120906.stm> (21. december 2006).
- Bhattasali, Deepak, Shantong Li in William J. Martin (2004): China and the WTO: accession, policy reform, and poverty reduction strategies. *Washington DC: The World Bank, Trade and development series*.
- Blustein, Paul (2006): China's Rise Prompts IMF To Reallocate Voting Power. *The Washington Post*, 23.4., 14.
- Boughton, B. James (2004): *IMF at 60: Reflections on reform at the IMF and the demands of a changing world economy*. Finance & Development. Dostopno na <http://www.imf.org/external/pubs/ft/fandd/2004/09/pdf/boughton.pdf> (5. februar 2007).

- Boughton, James (2004): Reforming the IMF – is it time for a tune-up? Elliott, Heather (ur.) *Revamp or retire? World Bank and IMF at 60*, 20–21. Ženeva: A World Vision Journal of Human Development.
- Bowring, Philip (2003): *Trade and currency: China's pivotal position for the world economy*. *International Herald Tribune*. Dostopno na http://www.iht.com/articles/2003/09/24/edbow_ed3__0.php (26. januar 2007).
- Bradford, I. Colin Jr. in Johannes F. Linn (2004): *Global Economic Governance at a Crossroads: Replacing the G-7 with the G-20*. The Brookings Institution, Policy Brief, 131. Dostopno na <http://www.brook.edu/comm/policybriefs/pb131.htm> (20. marec 2007).
- Bradsher, Keith (2006): Chinese Economy Grows to 4th Largest in the World, 25.1.2006. *The New York Times*.
- Chantam House and The National Intelligence Council (2005): *Globalization and Future Architectures: Mapping the Global Future 2020 Projects*. Report of a Conference on 6 June 2005, Chantam House, London.
- Coldwell, Daniel (2004): The impact on China of its accession into WTO. *The Social Science Journal* 41, 363–374.
- Costello, Tim (2004): God's "pro-poor" yardstick. V Heather Elliott (ur.): *Revamp or retire? World Bank and IMF at 60*, stran 25. Ženeva: A World Vision Journal of Human Development.
- Crabbe, Richard A. B., Anne Carlin in Jonathan H. Tin (2006): *The World Bank Annual Report 2006*. Washington, DC: The International Bank for Reconstruction and Development/ The World Bank.
- Černetič, Brina (2003): *Proces globalizacije, protiglobalizacijska gibanja in kritika blagovnih znamk*. Dostopno na <http://dk.fdv.uni-lj.si/dela/Cernetic-Brina.PDF> (19. december 2006).
- Damijan, Jože P. (1995): Analiza mednarodnih primerjalnih prednosti slovenskega gospodarstva. *Slovenska ekonomska revija*, 3, 209–234.
- Dreher, Axel in Noel Gaston (2006): *Has Globalization Increased Inequality?* Dostopno na http://www.kof.ch/pdf/wp_140.pdf (20. oktober 2006).
- Ebadi, Shirin (2004) Financing human rights abuse. V Heather Elliott (ur.): *Revamp or retire? World Bank and IMF at 60*, 3. Ženeva: A World Vision Journal of Human Development.

- E-Coach (2006): *Lean Production: Doing More With Less*. Dostopno na http://www.1000ventures.com/business_guide/lean_production_main.html (15. oktober 2006).
- Economy Professor (2006): *Harrod-Domar growth model*. Dostopno na <http://www.economyprofessor.com/economictheories/harrod-domar-growth-model.php> (16. november 2006).
- Erdmann, Saleha (2004): *Development Studies*. Dostopno na http://www.stolaf.edu/depts/cis/wp/erdmanns/webpages/postww_dvlp.htm (19. november 2006).
- Ferraro, Vincent (1996): *Dependency Theory: An Introduction*. Dostopno na <http://www.mtholyoke.edu/acad/intrel/depend.htm> (17. november 2006).
- Findlay, Christopher (2001): *China's Admittance to the WTO and Industrial Structural Adjustment in the World Economy*. East Asian Bureau of Economic Research, Trade Working Paper, 392.
- Foroohar, Rana (2006): Do We Need the IMF and World Bank? Dostopno na <http://www.msnbc.msn.com/id/14873102/site/newsweek/> (17. marec 2007).
- G20 (2007): *History*. Dostopno na <http://www.g-20.mre.gov.br/history.asp> (17. februar 2007).
- Gao, Henry (2007) *China's Participation in the WTO: A Lawyer's Perspective*. East Asia International Economic Law and Policy (EAIEL), The University of Hong Kong.
- Geršak, Tanja (2006): *Razvoj in globalizacija*. Dostopno na <http://dk.fdv.uni-lj.si/dela/Gersak-Tanja.PDF> (13. januar 2007).
- Haass, N. Richard (2005a): Leaders Have a Flawed Gleneagles Agenda. *Financial Times*, 1.7.
- Haass, N. Richard (2005b): *The Opportunity*. New York, Public Affairs.
- Halverson, Karen (2004): *China's WTO Accession: Economic, Legal, and Political Implications*. Conference of the International Economic Law Group of the American Society of International Law at Georgetown University Law Center.
- Heakal, Reem (2003): What are Economies of Scale? Dostopno na <http://www.investopedia.com/articles/03/012703.asp> (8. november 2006).
- Hess, A. Steven, Mary O'Donnell in Vincent J. Truglia (2006): IBRD (World Bank). Moody's Investors Service, Inc., Analysis Suprenational, Report Number: 100414. Dostopno na http://treasury.worldbank.org/web/Moodys_IBRD_Report_2006.pdf (31. januar 2007).

- Hooker, Richard (1996): *Ch'ing China*. Dostopno na <http://www.wsu.edu/~dee/CHING/CONTENTS.HTM> (1. december 2006).
- Humprey, John in Dirk Messner (2006): *China and Its Impact on Global and Regional Governance*. DFID China Office, Grant Reference Number AG4419.
- Ianchovichina, Elena in William Martin (2003): Economic Impacts of China's Accession to the World Trade Organization. *World Bank Policy Research Working Paper 3053*, maj 2003.
- Ianchovichina, Elena in William Martin (2006): Trade Impacts of China's World Trade Organization Accession. *Asian Economic Policy Review 1*, 45–56.
- Igor Vrišer (2001): *Nekateri novejši ekonomsko-geografski pojmi*. Geografski vestnik. Dostopno na <http://www.zrc-sazu.si/Zgds/gv73-1-vriser.pdf#search=%22spremembe%20v%20svetovnem%20gospodarstvu%22> (15. november 2006).
- IMF (2002): *Globalization: Threat or Opportunity?* Dostopno na <http://www.imf.org/external/np/exr/ib/2000/041200.htm> (20. oktober 2006).
- IMF (2006a): *International Monetary Fund*. Dostopno na www.imf.org (28. oktober 2006).
- IMF (2006b): *About the IMF*. Dostopno na <http://www.imf.org/external/about.htm> (20. oktober 2006).
- IMF (2006c): *Articles of Agreement of the International Monetary Fund*. Dostopno na <http://www.imf.org/external/pubs/ft/aa/index.htm> (20. oktober 2006).
- IMF (2006d): *The IMF at Glance*. Dostopno na <http://www.imf.org/external/np/exr/facts/glance.htm> (20. oktober 2006).
- IMF (2006e): *What is the IMF?* Dostopno na <http://www.imf.org/external/pubs/ft/exrp/what.htm> (20. oktober 2006).
- IMF (2006f): *Where the IMF Gets Its Money*. Dostopno na <http://www.imf.org/external/np/exr/facts/finfac.htm> (20. oktober 2006).
- IMF (2006g): *China: Financial Position in the Fund as of December 31, 2006*. IMF, Finance Department. Dostopno na <http://www.imf.org/external/np/fin/tad/exfin2.aspx?memberKey1=180&date1key=2007-01-28> (28. januar 2007).
- IMF (2006h): *World Economic Outlook 2006*. Dostopno na <http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2006/02/pdf/weo0906.pdf> (28. januar 2007).

- IMF (2006i): *World Economic Outlook 2006: Financial Systems and Economic Cycles*. Dostopno na <http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2006/02/pdf/weo0906.pdf> (17. oktober 2006).
- IMF (2007): *IMF Executive Directors and Voting Power*. Dostopno na <http://www.imf.org/external/np/sec/memdir/eds.htm> (16. februar 2007).
- Investopedia (2006): *AAA*. Dostopno na <http://www.investopedia.com/terms/a/aaa.asp> (2. november 2006).
- Jens Martens (2005): *A Compendium of Inequality: The Human Development Report 2005*. Dostopno na <http://www.globalpolicy.org/soecon/inequal/2005/10compendium.pdf> (21. oktober 2006).
- Jönsson, Christer in Jonas Tallberg (2006): *Institutional Theory in International Relations*. Dostopno na http://www.svet.lu.se/Staff/Personal_pages/Jonas_tallberg/JonssonTallberg%20inst%20theory.pdf (12. november 2006).
- Kos, Jure (2003): *Kitajska in Svetovna trgovinska organizacija*. Dostopno na <http://dk.fdv.uni-lj.si/dela/Kos-Jure.PDF> (12. december 2006).
- Koštomaj, Polona (2003): *Vloga in delovanje Kitajske v mednarodni skupnosti v luči kitajskega zgodovinskega spomina*. Dostopno na <http://dk.fdv.uni-lj.si/delafdv/pdfs/kostomaj-polona.pdf> (10. december 2006).
- Kovach, Hetty (2004): IMF in developing countries. V Heather Elliott (ur.): *Revamp or retire? World Bank and IMF at 60*, 1–2. Ženeva: A World Vision Journal of Human Development.
- Kuhn, Michael G. (2006): *Review of the Fund's Income Position for FY 2006 and FY2007*. Finance Department v posvetovanju z drugimi oddelki. Dostopno na <http://www.imf.org/external/NP/pp/eng/2006/041206.pdf> (15. april 2007).
- Kuhnen, Frithjof (1987): Causes of underdevelopment and concepts for development – an introduction to development theories, *The Journal of Development Studies*, 8.
- Kumar, Andrej (2000): *Mednarodna ekonomika*. Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
- Lah, Marko (2002): Institucionalna teorija podjetja. *Teorija in praksa* 39, 923–34.
- Lal Das, Bhagirath (1998): At the Fringes or Center Stage? Repositioning Developing Countries in WTO. *Cooperation South Journal*, 53–67.

- Langhammer, L. Rolf (2004): *China and the G-21: A New North-South Divide in the WTO After Cancún?* Kiel: Kiel Institute for World Economics, Kiel Working Paper No. 1194.
- Lau, Lawrence J. (2003): *Chinese Economic Outlook and Key Issues*. Stanford: Stanford University.
- Lauersen, Keld in Valentina Meliciani (1999): *The importance of technology based inter-sectoral linkages for market share dynamics*. Dostopno na <http://web.upmf-grenoble.fr/iepe/textes/laursen-meliciani.PDF> (9. november 2006).
- Lawrence, Z. Robert (2006): *China and the Multilateral Trading System*. Faculty Research Working Papers Series RWP06-04. Dostopno na <http://www.iie.com/publications/papers/lawrence1006-045.pdf>, (13. maj 2007).
- Lejour, Arjan (2000): China and the WTO; the impact on China and the world economy. East Asian Bureau of Economic Research, *Trade Working Papers number 207*.
- Li, Yuefen (2002): China's Accession to WTO: Exaggerated Fears? *Discussion papers UNCTAD*, 165.
- Maddison, Angus (1998): *Chinese Economic Performance in the Long Run*. Paris: Development Centre for the Organization of Economic Cooperation and Development.
- Meisner, Maurice (1999): *Mao's China and after: a history of the People's Republic of China*. New York: The Free Press.
- Meltzer, H. Allan (2004): IMF and World Bank reform – a review of progress. V Heather Elliott (ur.): *Revamp or retire? World Bank and IMF at 60*, 10–11. Ženeva: A World Vision Journal of Human Development.
- Menard, Miha (2006): *Potencialne nevarnosti pri nadaljnjem gospodarskem razvoju Kitajske*. Dostopno na http://www.cek.ef.uni-lj.si/u_diplome/menard2259.pdf. (17. februar 2007).
- Mrak, Mojmir (2002): *Mednarodne finance*. Ljubljana: GV založba.
- Museveni, Yoweri (2004): Do the IFIs help developing countries tackle poverty? V Heather Elliott (ur.): *Revamp or retire? World Bank and IMF at 60*, stran 6. Ženeva: A World Vision Journal of Human Development.
- National Bureau of Statistics, China Statistical Yearbook (2004): *GDP Growth 1952–2006*. Dostopno na <http://www.chinability.com/GDP.htm> (15. december 2006).

- Ng, John (2007): *Greater flexibility for yuan exchange rate*. Hong Kong: Asia Times Online Ltd., China Business, 13.1. Dostopno na http://www.atimes.com/atimes/China_Business/IA13Cb02.html (30. januar 2007).
- Nielsen, Jorgen Ulff – Moller, Madsen Erik Stojer in Kurt Pedersen (1995): *International economics: the wealth of open nations*. London: McGraw – Hill Book Company.
- Normille, Dennis (2005): *Is China the next R&D superpower?* Electronic Business. Dostopno na <http://www.edn.com/index.asp?layout=article&articleid=CA610433&partner=eb&pubdate=7%2F1%2F2005> (19. december 2006).
- O'Neill, Jim (2006): *How to Sustain This Better World Economy*. Goldman Sachs Global Economic Website, Economic Research from the GS Institutional Portal, 20.3.
- O'Neill, Jim in Robert Hormats (2004): *The G8: Time for a Change*. Goldman Sachs, Global Economics, Paper No: 112.
- Organisation for Economic Co-operation and Development (2006): *China will become world's second highest investor in R&D by end of 2006, finds OECD*. Dostopno na http://www.oecd.org/document/26/0,2340,en_2649_201185_37770522_1_1_1_1,00.html (21. december 2006).
- Overton, John (2000): *Development in Chaos?* Dostopno na <http://www.devnet.org.nz/conf/Papers/Overton.pdf> (16. november 2006).
- Oxford Analytica (2006): *The Dragon's Docile in WTO*. Forbes. Dostopno na http://www.forbes.com/business/2006/03/08/china-trade-wto_cx_0309oxford.html (26. januar 2007).
- Pearson, M. Margaret (2003): *China's Multiple Personalities in Geneva: Constructing a Template for Future Research on Chinese Behavior in WTO*. Department of Government and Politics, University of Maryland, College Park. Dostopno na <http://www.people.fas.harvard.edu/~johnston/pearson.pdf> (17. marec 2007).
- People's Daily Online (2005): *World economy cannot do without China's participation*. People's Daily Online. Dostopno na http://english.peopledaily.com.cn/200510/17/eng20051017_214833.html (17. februar 2007)..
- People's Daily (2003): *Overall Evaluation of WTO Entry's Influence on China*. Dostopno na

http://english.peopledaily.com.cn/200306/06/eng20030606_117786.shtml (27. januar 2007).

- Pernat, Staša (2006): *Analiza zunanje trgovinske politike in zunanjepolitične strategije Združenih Držav Amerike*. Dostopno na <http://dk.fdv.uni-lj.si/dela/Pernat-Stasa.PDF> (12. november 2006).
- Poon, Leon (2006a): *History of China*. Dostopno na <http://www-chaos.umd.edu/history/toc.html> (28. november 2006).
- Poon, Leon (2006b): *Historical Setting*. Dostopno na <http://www-chaos.umd.edu/history/setting.html> (28. november 2006).
- Poon, Leon (2006c): *Republican China*. Dostopno na <http://www-chaos.umd.edu/history/republican.html#republic> (28. november 2006).
- Posner, M. V. (1961) International Trade and Technical Change. *Oxford Economic Papers* 13, 323–24.
- Prasad, Eswar, ur. (2004): *China's Growth and Integration into the World Economy: Prospects and Challenges*. Washington DC: International Monetary Fund.
- Rieffel, Lex (2006): No Major IMF Reforms Just Yet. Washington DC: The Brookings Institution. *Washington Times*, 25.4.
- Rist, Gilbert (1997): *The History of Development*. London: Zed Books.
- Rogoof, Kenneth (2004): Why China should bail out the International Monetary Fund. *Foreign Policy Magazine*, maj/junij 2004.
- Roskin, Michael G. (1995): *Countries and Concepts: An Introduction to Comparative Politics*, 5., New York: Prentice Hall.
- Rumbaugh, Thomas in Nicolas Blancher (2004): International trade and the Challenges of WTO Accession. V Eswar Praser (ur.): *China's Growth and Integration into the World Economy: Prospects and Challenges*. 5–13. Working Paper 04/36, Washington DC: International Monetary Fund.
- Saje, Mitja (1994): *Zgodovina Kitajske: Od tradicionalne do moderne Kitajske. Obdobje Qing*. Ljubljana: Študentska Organizacija Univerze.
- Salvatore, Dominick (1998): *International Economics*. 6., Englewood Cliffs: Prentice Hall.
- Sarah Anderson in John Cavanagh, Institute for Policy Studies (2000): *Top 200: The Rise of Corporate Global Power*. Dostopno na http://www.ips-dc.org/downloads/Top_200.pdf (15. oktober 2006).

- Schuster, Martina (1998): *Modernization theory and dependencia: Why did they fail?* Dostopno na <http://tiss.zdv.uni-tuebingen.de/webroot/sp/barrios/themeA1a.htm> (19. november 2006).
- Scott, W. Richard (2004): *Institutional Theory: Contributing to a Theoretical Research Program*. Dostopno na <http://www.si.umich.edu/ICOS/Institutional%20Theory%20Oxford04.pdf> (10. november 2006).
- Shell International Limited (2005): *Shell Global Scenarios to 2025*. Dostopno na http://www.shell.com/static/royal-en/downloads/scenarios/exsum_23052005.pdf (18. januar 2007).
- Silver, Alexandra (2006): The Group of Eight (G8) Industrialized Nations. *Council on Foreign Relations*, 9.5.
- STA/Do.P. (2006): Mandelson Kitajsko pozval k boju proti ponarejanju izdelkov. *Delo.si*, 8.11. Dostopno na http://www.delo.si/index.php?sv_path=41,36,169893&src=rp (11. maj 2007).
- STA/G.P. (2006): *Več besede hitro rastočim gospodarstvom. Rezultati glasovanja naj bi bili znani v torek*. *Delo.si*. Dostopno na <http://www.deloindom.si/article.print.php?ID=159635> (29. januar 2007).
- STA/J.A. (2007): *Kitajska in Rusija največji proizvajalki piratskih izdelkov*. *Delo.si*. 3.2. Dostopno na http://www.delo.si/index.php?sv_path=41,790,188827&src=rp (11. maj 2007).
- STA/K.K. (2007): *(Ne)zaščiten intelektualna lastnina*. *Delo.si*, 10.4. Dostopno na http://www.delo.si/index.php?sv_path=41,36,204226 (11. maj 2007).
- Stoler, L. Andrew (2006): *China's Role in the World Trade Organization and the Doha Round of Multilateral Trade Negotiations*. The University of Adelaide, Institute for International Trade, Second World Forum on China Studies.
- Suranovic, M. Steven (1997): *International Trade Theory and Policy Lecture Notes: Economies of Scale and Returns to Scale*. Dostopno na <http://internationalecon.com/v1.0/ch80/80c020.html> (9. november 2006).
- Svetličič, Marjan (1996): *Svetovno podjetje: Izzivi mednarodne proizvodnje*. Znanstveno in publicistično središče, Ljubljana.
- Svetličič, Marjan (2006): *Globalizacija in neenakomeren razvoj v svetu*. Fakulteta za družbene vede, Ljubljana.

- Šešek, Mateja (2005): *Gospodarski vzpon Kitajske*. Dostopno na http://www.cek.ef.uni-lj.si/u_diplome/sesek2057.pdf (28. november 2006).
- The Avalon Project (2006): *Truman Doctrine*. Dostopno na <http://www.yale.edu/lawweb/avalon/trudoc.htm> (16. november 2006).
- The World Bank Group (2006a): *The World Bank*. Dostopno na <http://www.worldbank.org/> (31. oktober 2006).
- The World Bank Group (2006b): *About Us*. Dostopno na <http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/EXTABOUTUS/0,,pagePK:50004410~piPK:36602~theSitePK:29708,00.html> (31. oktober 2006).
- The World Bank Group (2006c): *Member Countries*. Dostopno na <http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/EXTABOUTUS/ORGANIZATION/BODEXT/0,,contentMDK:50004946~menuPK:64020025~pagePK:64020054~piPK:64020408~theSitePK:278036,00.html> (31. oktober 2006).
- The World Bank Group (2006d): *Challenge*. Dostopno na <http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/EXTABOUTUS/0,,contentMDK:20040565~menuPK:1696892~pagePK:51123644~piPK:329829~theSitePK:29708,00.html> (31. oktober 2006).
- The World Bank Group (2006e): *Organization*. Dostopno na <http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/EXTABOUTUS/0,,contentMDK:20040580~menuPK:1696997~pagePK:51123644~piPK:329829~theSitePK:29708,00.html> (31. oktober 2006).
- The World Bank Group (2006f): *Operations*. Dostopno na <http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/EXTABOUTUS/0,,contentMDK:20103838~menuPK:1697023~pagePK:51123644~piPK:329829~theSitePK:29708,00.html> (31. oktober 2006).
- The World Bank Group (2006g): *Financing Instruments*. Dostopno na: <http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/PROJECTS/0,,contentMDK:20120721~menuPK:232467~pagePK:41367~piPK:51533~theSitePK:40941,00.html> (31. oktober 2006).
- The World Bank Group (2006h): *What is the World Bank?* Dostopno na http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/COUNTRIES/EASTASIAPACIFICEXT/CHINAEXTN/0,,contentMDK:20613411~pagePK:1497618~piPK:217854~theSitePK:318950,00.html#Countries_Represented (31. oktober 2006).

- Tonelson, Alan (2000): *The Race to the Bottom: Why a Worldwide Worker Surplus and Uncontrolled Free Trade are Sinking American Living Standards*. Boulder, CO: Westview Press.
- Tutor2u (2006a): *Development – Theories and Models – Introduction*. Dostopno na http://www.tutor2u.net/economics/content/topics/development/development_models_introduction.htm (15. november 2006).
- Tutor2u (2006b): *Development Models – Rostow*. Dostopno na http://www.tutor2u.net/economics/content/topics/development/development_models_rostow.htm (15. november 2006).
- Tutor2u (2006c): *Development Models – Harrod-Domar*. Dostopno na http://www.tutor2u.net/economics/content/topics/development/development_models_harroddomar.htm (15. november 2006).
- Tutor2u (2006d): *Development Models – Lewis*. Dostopno na http://www.tutor2u.net/economics/content/topics/development/development_models_lewis.htm (15. november 2006).
- Tutor2u (2006e): *Development Models – Dependency theory*. Dostopno na http://www.tutor2u.net/economics/content/topics/development/development_models_dependency.htm (15. november 2006).
- UNDP (2006): *Human Development Report 2005: International cooperation at a crossroads: Aid, trade and security in an unequal world*. Dostopno na http://hdr.undp.org/reports/global/2005/pdf/HDR05_complete.pdf (21. oktober 2006).
- United Nations (2006): *World Investment Report 2006*. Dostopno na http://www.unctad.org/en/docs/wir2006_en.pdf (16. oktober 2006).
- US-China Business Council (2006): *US-China Trade Statistics and China's World Trade Statistics*. Dostopno na <http://www.uschina.org/statistics/tradetable.html> (21. december 2006).
- Ustanovna listina Združenih narodov, 24.10.1945. Dostopno na <http://www.un.org/aboutun/charter/> (15. november 2006).
- Wang, Jiao, David Mayes in Guanghua Wan (2005): *Income Distribution and Labour Movement in China after WTO Membership*. WIDER, Research Paper No. 2005/38.
- Whalley, John (2006): *China in the World Trading System*. Oxford University Press, CESifo Economic Studies, 52.

- WIDER (2002): *Governing Globalization: Reforming Existing Institutions and Creating Missing Institutions*. The United Nations University, World Institute for Development Economic Research, Press Release. Helsinki.
- Wikipedia (2006a): *Economic history of China*. Dostopno na http://en.wikipedia.org/wiki/Economic_History_of_China (12. december 2006).
- Wikipedia (2006b): *Harrod-Domar Model*. Dostopno na http://en.wikipedia.org/wiki/Harrod-Domar_model (16. november 2006).
- Wikipedia (2006c): *Historical Institutionalism*. Dostopno na http://en.wikipedia.org/wiki/Historical_institutionalism (12. november 2006).
- Wikipedia (2006d): *History of China*. Dostopno na http://en.wikipedia.org/wiki/History_of_China (27. november 2006).
- Wikipedia (2006e): *IMF*. Dostopno na <http://en.wikipedia.org/wiki/Imf> (28. oktober 2006).
- Wikipedia (2006f): *Institutionalism in International Relations*. Dostopno na http://en.wikipedia.org/wiki/Institutionalism_in_international_relations (10. oktober 2006).
- Wikipedia (2006g): *Intra-Industry Trade*. Dostopno na http://en.wikipedia.org/wiki/Intra-industry_trade (12. november 2006).
- Wikipedia (2006h): *Mali azijski tigri*. Dostopno na http://sl.wikipedia.org/wiki/Mali_azijski_tigri (12. november 2006).
- Wikipedia (2006i): *Multinational Corporation*. Dostopno na http://en.wikipedia.org/wiki/Multinational_corporations (10. oktober 2006).
- Wikipedia (2006j): *People's Republic of China*. Dostopno na <http://en.wikipedia.org/wiki/PRC> (12. december 2006).
- Wikipedia (2006k): *Trajnostni razvoj*. Dostopno na http://sl.wikipedia.org/wiki/Trajnostni_razvoj (12. december 2006).
- Wikipedia (2006l): *World Bank Group*. Dostopno na http://en.wikipedia.org/wiki/World_bank (10. oktober 2006).
- Wikipedia (2006m): *World Trade Organization*. Dostopno na <http://en.wikipedia.org/wiki/Wto> (10. oktober 2006).
- Wilson, Dominic in Roopa Purushothaman (2003): *Dreaming with BRICs: The Path to 2050*. Goldman Sachs Global Economics, Research Paper no. 99.
- Winters, Alan L. (1991): *International economics*. 4. London: Harper Collins Academic.

- Woods, Ngaire (2001): *Governing The World Economy: The Challenges Of Globalization*. Paper prepared for the 2020 Global Architecture Visions Conference 29.–31. avgust 2001, Centre for Global Studies, University of Victoria.
- World Bank (1997a): *China 2020: Development Challenges in the New Century*. Washington D.C.: World Bank.
- World Bank (1997b): *China Engaged: Integration With the World Economy*. Washington D.C.: World Bank.
- World bank (2006): *China Quick Facts*. Dostopno na <http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/COUNTRIES/EASTASIAPACIFIC/EXT/CHINAEXTN/0,,contentMDK:20680895~menuPK:318976~pagePK:1497618~piPK:217854~theSitePK:318950,00.html> (15. december 2006).
- World Bank (2007a): *IBRD: Votes and Subscriptions*. Dostopno na <http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/EXTABOUTUS/ORGANIZATION/BODEXT/0,,contentMDK:20124831~menuPK:64020035~pagePK:64020054~piPK:64020408~theSitePK:278036,00.html> (31. januar 2007).
- World Bank (2007b): *IDA: Votes and Subscriptions*. Dostopno na <http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/EXTABOUTUS/ORGANIZATION/BODEXT/0,,contentMDK:20124822~menuPK:64020035~pagePK:64020054~piPK:64020408~theSitePK:278036,00.html> (31. januar 2007).
- WTO (2006a): *World Trade Organization*. Dostopno na www.wto.org (2. november 2006).
- WTO (2006b): *What is WTO?* Dostopno na http://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/whatis_e.htm (2. november 2006).
- WTO (2006c): *Understanding the WTO*. Dostopno na http://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/understanding_text_e.pdf (2. november 2006).
- WTO (2006d): *Trade Profiles: China*. Dostopno na <http://stat.wto.org/CountryProfile/WSDBCountryPFView.aspx?Language=E&Country=CN> (2. november 2006).
- WTO (2006e): *WTO secretariat reports further declines in both new anti-dumping investigations and new final anti-dumping measures*. Press Release, 8. maj 2006, Anti-dumping. Dostopno na http://www.wto.org/english/news_e/pres06_e/pr441_e.htm (9. marec 2007).

- WTO (2006f): *International trade statistics 2005*. Dostopno na http://www.wto.int/english/res_e/statis_e/its2005_e/its05_toc_e.htm (21. oktober 2006).
- WTO (2007): *Agreement on implementation of Article VI of the General Agreement on Tariffs and Trade 1994 (The Anti-dumping Agreement)*. Dostopno na http://www.wto.org/english/tratop_e/adp_e/antidum2_e.htm (9. marec 2007).
- Xinhua News Agency (2005): China-Russia Joint Statement on 21st century world order. *politicalaffairs.net*, *Marxist Thought Online*, 7.11.
- Xinhua News Agency (2006): *China's Increased IMF Voting Power Reflects Growing International Influence*. China Internet Information Center. Dostopno na <http://www.china.org.cn/english/international/181852.htm> (29. januar 2007).
- Yarbrough, Beth V. in Robert M. Yarbrough (1994): *The world Economy: trade and finance*. 3. Fort Worth: The Dryden Press.
- Zheng, Yongian (1999): *Discovering Chinese Nationalism in China: Modernization, identity and international relations*. Cambridge: Cambridge University Press.